

Bodoča družina v luči novih zakonskih ureditev in moralne dileme

V TEJ ŠTEVILKI

03-04 2016

UVODNIK

03

70 let slovenske šole

FOKUS

04

Politicizacija namesto politike

05

Bodoča družina v luči novih zakonskih ureditev in moralne dileme

13

Karlo Bolčina
Zakonska skupnost v cerkvenem nauku

ČLOVEK IN DRUŽBA

15

Anka Peterlin
Družina v sodobni družbi: kakšne bodo posledice novih teorij in praks na otrokov razvoj

5

19

NAŠ UTRIP

19

Jože Horvat
Govor ob podelitvi literarne nagrade Vstajenje Mariji Pirjevec

22

Metka Šinigoj
Pastirček je upihnil 70 svečk

OBLETNICA MESECA

26

Lev Detela
Velike dunajske razstave ob stoletnici smrti cesarja Franca Jožefa I.

ANTENA

28

Novice

PRIČEVANJA

38

Renato Podbersič ml.
Usmiljeni bratje v Gorici in prva svetovna vojna

42

Erika Jazbar
»Prihodnost vidim v sobivanju različnih energetskih virov ...« (3)

47

Mirella Urdih
Razmišljanje zdomske tržaške Slovenke (VI)

LITERATURA

50

Primož Vresnik
Bog igra z železniškimi tiri klavir

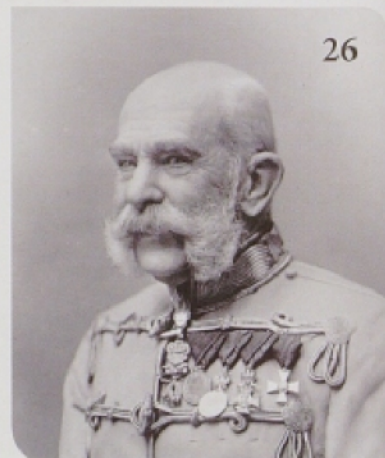
54

Bruna Marija Pertot
Bilo je v češnjem gaju

KULTURA

56

Magda Jevnikar
Edi Žerjal razstavlja v tržaški Občinski galeriji

26

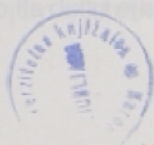
70 let slovenske šole

Ko se je začelo zadnje šolsko leto, jubilejno, smo na tem mestu med vsemi obletnicami, ki jih praznujemo letos, označili sedemdeseto obletnico obnovitve slovenske šole kot najpomembnejšo in najdragocenejšo. To je že na prvi pogled potrdila tudi osrednja proslava v tržaškem Kulturnem domu, kjer je lepo izstopala pripravljenost in angažiranost učencev in dijakov ob zglednem sodelovanju naše kulturne in športne sredine. Slovenska šola je dokazala svojo mladostno svežino, svojo samozavest in prepričano zaverovanost v prihodnost. To je bil resničen praznik slovenske besede in slovenske kulture, v katerem so imeli prednost nastopi mladih udeležencev pred tako imenovanim uradnim, institucionalnim delom, ki po drugi strani vendarle ustvarja vtis uradne slovesnosti. Ob tem je bila opazna različna raven uradnih zastopnikov: za Slovenijo minister, na italijanski strani pa popolna odsotnost šolskega ministrstva in prav tako tudi vlade, celotno državno institucijo je zastopal deželni šolski nadzornik, rekli bi tehnična oseba. Zakaj se pravzaprav tako brigamo za prisotnost državnih institucij? Kaj smo res lačni priznanj, obveznih poklonov in praznih obljub? Ne gre za ugotovitev, da je pred sedemdesetimi leti država deloma popravila (ne povsem prostovoljno) krivice povzročene z ukinitvijo celotnega slovenskega manjšinskega šolskega sistema (od državnega do zasebnega) in zato, ker je šele v novem tisočletju z vključitvijo dotedanje zasebne dvojezične šole v Špetru priznala obstoj Slovencev v videmski pokrajini. V Kulturnem domu ni bilo niti deželne predsednice, ki je sicer poslala vsebinsko pomenljiv pozdrav, a vendar nas to ravnanje še enkrat več opozarja, da manjšina v državnih in vladnih krogih ostaja neznaten pojav, s katerim se ni vredno ukvarjati. Da ne govorimo o rimski birokraciji, ki zdaj ne premore niti osnovnega znanja o slovenski šoli. Odtod tudi velike zamude v izvajanju državnih zakonov in odredb, ki zadevajo šolo: zdaj se na vse kriplje trudijo, da bi pomirili slovenske šolnike, ker močno zamujajo z odlokom za namestitvev učnih kadrov. Te zadeve seveda ne spadajo na proslave, toda slovenska manjšinska šola

je pred problemi, ki močno preraščajo običajne okvire in naloge. Sedemdeseta obletnica pa bi gotovo morala biti priložnost za strokoven posvet na znanstveni ravni, ki bi pomagal na novo usmeriti manjšinsko šolo v novih razmerah in zahtevnih pogojih, ne da bi se odpovedala svojim temeljnim in brezpogojnim značilnostim, pouku v slovenskem jeziku in pripadnosti slovenskemu duhovnemu svetu ob vsem spoštovanju do drugačnih in drugačnosti, ki ga premorejo usposobljeni šolniki, katerim moramo dati na razpolago sredstva za reševanje novih in zahtevnih problemov.

foto Henrik Sturman

Politizacija namesto politike

ač

Pri reševanju politično občutljivih tem politiki in drugi odločevalci najpogosteje izklopijo razum in vklopijo čustva (in politične računiče). Takih tem je bilo, če se omejimo na Slovenijo, v zadnjih letih kar veliko. Celo prepletale so se med sabo. Polpretekla zgodovina, pravice homoseksualcev in celo vparašanja, ki so na prvi pogled tehnične narave, a so se spremenila v ideološke branike.

Skratka, ne gre mimo tega, da bi temo – katerokoli že – politizirali.

Tehnična tema, ki je v Sloveniji padla v območje ideologizacije, je nedavno bila privatizacija,

predvsem ko je šlo za prodajo družbe Telekom. Javnost je svoje nasprotovanje osnovala na nekem splošnem in apriorističnem geslu »Tujega nočemo, svojega ne damo«.

Če se tako »duhamorna in tehnična« tema, kakršna je privatizacija, lahko spremeni v tako čustveno vprašanje, pomislite, kako je s tistimi temami, ki že v osnovi razdvajajo ljudi. Vprašanje homoseksual-

nih partnerskih zvez že več let razdvaja. Povejmo naj, da je po decembrskem zelo odmevnem referendumu, ki je več tednov zaposloval vse medije, v četrtek, 21. aprila, Državni zbor odobril zakon o partnerski zvezi (njegov pobudnik je bil poslanec Jani Möderndorfer), ki izenačuje pravne posledice (torej socialne in ekonomske pravice in dolžnosti) v homoseksualni in heteroseksualni partnerski zvezi.

»Primerjava med ukvarjanjem s predreferendumsko kampanjo in brezbržnostjo javnosti do aprilskega sprejetja novega zakona je zelo zgovorna.«

Ne omenjajo se posvojitve, zakon niti ne ureja družinskih razmerij. V dneh po odobritvi tega zakona so mediji, ki so bili v času referenduma zelo pozorni na to temo, malodane odpovedali. Dnevnik Delo je (to je samo vzorčni primer) novico objavil na četrti strani, medtem ko jo je na prvi strani samo na kratko napovedalo (brez fotografij in podobnega). Kljub temu, da je zakon v slovenski pravni red

Bodoča družina v luči novih zakonskih ureditev in moralne dileme

Veliko polemik, veliko manipulacij, veliko medsebojnih obtožb, veliko ideologizacije. Tako bi lahko opisali začetek poti zakonskega osnutka o partnerskih zvezah Cirinnà v italijanskem parlamentu in kampanjo ob referendumu o Družinskem zakoniku v Sloveniji. Podobna vprašanja, različni razpleti – vsekakor še nedokončni – o zakonskem urejanju partnerskih in zakonskih zvez ter posvojitvah.

Vprašanja, ki so bila odprta v prej omenjenih vročih debatah, so vredna poglobitve, morda z nekoliko distance in več umirjenosti. Zakaj? Ker se tako ali drugače tičejo vseh nas, družbe, v kateri bomo živeli mi, naši otroci in naši vnuki. Tiče se temeljnih vrednot, ki so gibal vsake družbe. Zato je pomembno, da je vsakdo – še posebno tisti, ki želijo biti aktivni sooblikovalci in ne samo pasivni opazovalci družbenih sprememb – čim bolj osveščeni o problemih, ki so vezani na sprejemanje takih ali drugačnih zakonov.

vnesel pomembne socialne in ekonomske pridobitve za homoseksualne partnerske skupnosti.

Zakaj to poudarjam? Ker je bilo medijsko pokrievanje in splošna percepcija javnosti pri postopku odobritve tega zakona v nasprotju z velikim truščem, ki je spremljal prejšnji poskus urejanja pravne stanja pravic istospolnih partnerskih skupnosti. Že res, da je novela zakona, ki je padla na decembrskem referendumu, predvidevala precej širšo paleto pravic (vključno s posvojitvijo) kot ga sedanjí zakon. Če pa se je javnost (tukaj ne mislim samo na medije, temveč tudi na civilno družbo in politiko) tako burno odzvala na prejšnji predlog, bi morala (zaradi koherentnosti) z nekoliko večjim zanosom pozdraviti sprejetje novega zakona, ki so ga v gibanjih za pravice homoseksualcev ocenili kot napredek pri odpravljanju neenakopravnosti (čeprav še ne uvaža popolne enakopravnosti, so še zapisali). Posebnih

odmevov na sprejetje Möderendorferjevega zakona pa ni bilo. Zaznali smo lahko le ... tišino.

Pri tem se zato postavlja vprašanje, ali je za političnimi naprežanji želja po izboljšanju življenja v državi ali samo predvolilna računica. Pa naj bo tema na dnevnem redu urejanje pravic homoseksualnih zvez, privatizacija ali vprašanje polpretekle zgodovine. Na referendumu zavrnjeno zakonsko novelo o družinskih razmerjih, ki je predvidevala tudi posvojitev za istospolne partnerske zveze, je predlagala Združena levica, ki se je takrat oglašala (žal) pretežno z gesli in ne z argumentiranjem. V državi se je vzpostavila (tudi s pomočjo medijev) dialektika, ki je predreferendumsko kampanjo spremenila v manihejski boj dobrega proti zlu. In ne v soočenje argumentov. Tudi na drugi strani smo poslušali ekscesne nastope, ki s »civiliziranim pojasnjevanjem stališč« niso imeli nič skupnega (pri vprašanju posvojitve, recimo, občasne povsem sprevržene vzporednice med homoseksualnostjo in pedofilijo). Drži pa tudi, da konfrontacija stališč »na nivoju« največkrat ni bila mogoča, ker je vsak pomislek glede omenjene zakonske novele bil a priori zapečaten malodane kot »zadrti izpad reakcionarne klike«.

Skratka, primerjava med ukvarjanjem s predreferendumsko kampanjo in brezbriznostjo javnosti do aprilskega sprejetja novega zakona je zelo zgovorno. Predvsem ko iščemo vprašanje na odgovor, kako politični in strankarski krogi razumejo svojo vlogo pri postavljanju tem na politični dnevni red. Gre za politizacijo in ne za politiko.

Navsezadnje bomo morda spet (v Sloveniji) ali tudi (v Italiji) poklicani k temu, da izrazimo na ljudskem glasovanju svoje mnenje o omenjenih vprašanjih. V Sloveniji je – kot znano novela zakona o Družinskem zakoniku (ki je bil zasnovan kot zelo »napreden«) na decembrskem referendumu – in to kljub neverjetnemu političnemu in medijskemu pritisku v njegov prid – zavrjen. A se bo zgodba verjetno obnovila: Državni zbor je namreč pod ugasnjenimi reflektorji sprejel zakon o partnerski zvezi 21. aprila. Brez kate-rekoli pozornosti ne s strani medijev, gibanj civilnih zaščit, še opozicija je bila kar nekam tiha. Besedilo je vložil tedaj še nepovezani poslanec, zdaj pa

poslanec SMC Jani Möderndorfer. Sprejeti zakon vsekakor ne spreminja definicije zakonske zveze, za istospolne pare uvaža enake pravne posledice, kot jih ima zakonska zveza, a brez možnosti posvojitve in postopkov biomedicinske oploditve. Zakaj ugibamo, da se bo zgodba morda spet obnovila? Ker nekateri opozarjajo, da bi moral Državni zbor upoštevati enoletni moratorij in se eno leto po razglasitvi odločitve na referendumu odpovedati sprejemanju zakonov, ki bi bili vsebinsko v nasprotju z odločitvijo volivcev (25. člen Zakona o referendumu in ljudski iniciativi). V Italiji je sprejemanje zakona doživelo šele svoje prvo dejanje v Senatu, kjer je bil zakon sprejet

»Vprašanja o zakonskem urejanju partnerskih in zakonskih zvez ter posvojitvah so vredna poglobitve.«

v prvem branju. Med njim pa je prišlo do zelo pomembnega političnega kompromisa med različnimi silami znotraj vlade in večinske stranke same. S črtanjem člena o možnosti posvojitve otrok partnerja v istospolnih zvezah je po eni strani zakonski osnutek Cirinnà pozitivno prestal svojo prvo preizkušnjo v Senatu, politične strasti so se (začasno?) umirile, vladna partnerka – Nova desna sredina podpredsednika vlade Alfana – je omilila grožnje o zahtevi po ljudskem glasovanju o zakonu; po drugi strani pa je sam italijanski premier Renzi že napovedal nov zakonski osnutek o posvojitvah, ki bo celostno uredil to vprašanje in predvidel možnost posvojitve ne samo za istospolne pare, pač pa tudi za samske. Zadeva bo torej – kot rečeno – še kar nekaj časa ostala zelo aktualna in pekoča.

»Po padcu berlinskega zidu je zavzemanje za sodobno pojmovanje družine tako delno zapolnilo ideološko praznino, ki je nastala v tako imenovanem levem ali svobodomiselnem bloku.«

zavzemanje za sodobno pojmovanje družine tako delno zapolnilo ideološko praznino, ki je nastala v tako imenovanem levem ali svobodomiselnem bloku. Spopad s krščansko vizijo ali tradicionalno obliko družine ter s Cerkvijo samo, ki je prva stopila proti radikalni teoriji spola in v bran tradicionalni družini, je samo prillilo olja na ogenj polemik, pri čemer se je na eni in na drugi strani večkrat pozabilo na bistvo.

To bistvo pa je: prvič, potreba po zakonski ureditvi teh vprašanj. Statistike namreč kažejo, da se vse več parov odloča za sobivanje brez poroke, zato je treba do dna urediti pravice članov takih družin.

Drugič: nastopiti proti homofobiji.

Tretjič: priznati in urediti pravice homoseksualcev. To pač od svojih članic zahteva tudi Evropska unija sama.

Vse to pa ne gre mešati z neodtuljivo pravico otrok do naravne družine, to se pravi do očeta in matere.

Ker pa se je prav to večkrat mešalo z ostalimi potrebami in zahtevami, je prihajalo – in še prihaja – do zmede, radikalizacije stališč in polemik tudi tam, kjer to ni bilo potrebno za pridobivanje političnih točk.

Tokratni Mladikin Fokus je torej namenjen temu, da z več članki osvetlimo in razčistimo več aspektov te teme – načelnega, etičnega, psihološkega, vzgojnega, političnega in sociološkega. Pomembno je namreč zavedanje situacije, poglobljanje znanja o teh vprašanjih in ozaveščenje o vseh problemih, ki so s tem povezani. Zato smo k pogovoru povabili več strokovnjakov. Z dr. **Tadejem Strehovcem** (1973), patrom frančiškanom, strokovnjakom za etiko in bioetiko (je član Skupine evalvatorjev in strokovnjakov za etiko pri Evropski komisiji in pri COMECE v Belgiji) smo pogovor začeli pri vprašanju zakonske ureditve partnerskih zvez med istospolnimi. Potreba in zahteva Evropske unije po njej je namreč – tako slovenskemu kot italijanskemu zakonodajalcu, oziroma vladi narekovala nujno, da se teh vprašanj loti. Cerkev ni naklonjena izenačitvi poroke med istospolnimi, pa vendar papež Frančišek ni neposredno posegal v to debato in je morda dal vtis, da temu načelno ne nasprotuje. Kasneje je v apostolski spodbudi *Amoris laetitia* o ljubezni v družini poudaril, da glede istospolnih nauk Cerkve sicer ostaja nespremenjen, je pa spodbudil k razumevanju, odprtosti in podpori vseh, ki živijo drugače, kot uči Cerkev.

Da so bile politične debate v minulih mesecih tako vroče in zmanipulirane, gre verjetno pripisati – kot v svojem blogu opozarja Branko Cestnik – najprej dejstvu, da postajajo vprašanja od teorije spola do pravic homoseksualcev paradni konji ideologije klasične evropske leve. Po veliki frustraciji, ki je nastopila po padcu berlinskega zidu, je

Tadej Strehovc (foto Rok Mihevc)

Dr. Strehovec, kakšno je stališče Katoliške cerkve glede te teme?

»Stališče je zelo jasno opredeljeno. Zakonska zveza je po katoliški teologiji zgolj skupnost moža in žene in kot takšna mora biti zaradi posebnega pomena za otroke in družbo ustrezno zaščiten v zakonodaji. To pa seveda ne izključuje, da so druge skupnosti odraslih oseb urejene v ločeni zakonodaji, v kateri se lahko uredijo njihove socialne pravice.«

Ob potrebi po vsestranski podpori tradicionalne oblike družine, je pa dejstvo, da so dandanes družinske skupnosti zelo heterogene in zaradi tega ne nujno nezdrave. Radikalizacija stališč, ki smo jim bili priča tako v Sloveniji kot v Italiji, je morda škodila umirjenemu in treznemu soočenju o realni potrebi po zakonski ureditvi nekaterih vprašanj in pravic. Kakšno je Vaše gledanje na to radikalizacijo – na eni in na drugi strani?

»Spreminjanje zakonodaje s področja zakonskega in družinskega življenja je del programa liberalnih in levo usmerjenih političnih združenj v Evropi in ZDA. Razlog je v tem, da je to postala ločnica med različnimi političnimi programi in način za razdvajanje državljanov. V ozadju tega programa se skrivajo skupni interesi različnih družbenih skupin. Med temi posebej omenjam tiste, ki želijo znižati število svetovnega prebivalstva in rodnost s tem, ko favorizirajo življenjske sloge z nizko rodnostjo; sekularisti, ki želijo odpraviti judovsko krščanske vrednote (kamor sodi zakonska zveza moža in žene) iz zakonodaje in družbe, zeleni in nekateri ekologi, ki želijo z zmanjšanjem prebivalstva zaščititi naravo itd. Osebnostno obžalujem, da je postala družina tema, ki razdvaja prebivalstvo, in da se moramo v času begunske, ekonomske in demografske krize ter nasilja na različnih koncih sveta opredeljevati do stališč zagovornikov socialnih eksperimentov, ki trdijo, da otroci za svoj razvoj več ne potrebujejo očeta in matere oz. da si spol sami določamo. Ob tem me zelo moti, s kakšno lahkoto stigmatizirajo vse, ki se v javnosti zavzemajo za pravice otrok

do očeta in matere. V demokraciji so vsa stališča legitimna in za poseganje v družinsko zakonodajo je potrebno predhodno pridobiti čim širše družbeno soglasje ...«

»Za svoj duševni in telesni razvoj potrebuje otrok očeta in mater, ali pa lahko to potrebo odpravimo?«

Največji kamen spotike tako v Sloveniji kot v Italiji je bila predvidena možnost posvojitve otrok s strani partnerja v istospolnih zvezah (ko otrok nima več biološkega starša). Novi slovenski zakon o partnerskih zvezah nazadnje tega ne vsebuje. V Italiji so člen, ki je to predvideval, nazadnje umaknili pod pritiskom katoliške struje glavne vladne stranke, pa tudi njene vladne zaveznice katoliško usmerjene sredinske stranke. Vlada sicer napoveduje nov zakon, s katerim bo celoviteje uredila to vprašanje, ta čas pa se je – pod vtisom zelo eklatantnih primerov istospolnih parov, ki so se poslužili nadomestnega materinstva, da so prišli do otroka, javno mnenje precej ohladilo do tega vprašanja. Vsaj tak vtis ima povprečen opazovalec dogajanja. Zakaj so vprašanja t. i. *stepchild adoption* in nadomestno materinstvo oziroma umetno oplojevanje samskih žensk povezana? Jih lahko ločimo in ugotovimo, zakaj je sporno prvo?

»Za temi vprašanji se skriva drugo vprašanje: namreč, ali otrok za svoj duševni in telesni razvoj potrebuje očeta in mater, ali pa lahko to potrebo odpravimo. Danes je na voljo vedno več socioloških in psiholoških študij, ki dokazujejo, da imajo otroci, ki odraščajo brez očeta in v enostarševskih družinah, večjo verjetnost asocialnega vedenja, slabši učni uspeh, večjo nagnjenost k odvisnostim in depresiji itd. Prav tako so na voljo že longitudinalne študije, ki evalvirajo posledice odraščanja v homoseksualnih in lezbičnih skupnostih ter kažejo na prej našteje probleme. To pomeni, da trditve, da je življenje brez očeta oz. mame brez vpliva na življenje otrok, neresnično. Prav tako gre pri trgovini z materinstvom za grobo izkoriščanje revnih žensk, ki so zaradi slabega ekonomskega položaja prisiljene prodajati svoje otroke homoseksualnim staršem naročnikom. Takšno prakso je 17. 12. 2015 v Letnem poročilu o človekovih pravicah in demokraciji v svetu in EU (v točki 114) obsodil tudi Evropski parlament. Zato je ključno, da vse te pojave in prakse presojava s stališča najbolj ranljivih, in to so otroci. Država in družba mora vzpostavljati razmere, da bo zanje najboljše poskrbljeno, ne

pa, da ustvarjata nova področja, kjer bodo pravice otrok kratene, njihove koristi pa ogrožene.«

»Boljši izraz kot nadomestno materinstvo je izraz "trgovina z materinstvom", saj bolj natančno pokaže na dejansko prakso, ki se izvaja v ozadju.«

➤ Zagovorniki posvojitve otrok s strani istospolnih parov vztrajajo, da otrok iz sirotišnice raje zraste v objemu dveh staršev istega spola kot pa sam. Ob upoštevanju, da je posvojitev vsekakor sorazmerno malo in da je postopek v vsakem

primeru izjemno otežkočen, kako z vidika moralne dileme odgovarjate na to pripombo?

»Ta argument zagovornikov je v Zahodni Evropi nerelevanten, saj se zahodne družbe soočajo z nizko rodnostjo in pomanjkanjem otrok. Prav tako številni neplodni pari leta čakajo na možnost posvojitve otroka oz. se soočajo s problemom, ko tudi v tujini ne morejo posvojiti otrok. V kolikor gre za otroke iz sirotišnic, je pomembno, da se tudi tem otrokom omogoča življenje v najboljšem okolju – to pa je v okolju matere in očeta. Takšnih parov, ki so pripravljeni danes posvojiti otroke iz sirotišnic, je dosti več, kot pa je otrok.«

➤ Povrnimo se k vprašanju nadomestnega materinstva. Kdor ni verjel, da se ta praksa širi tudi pri nas, se je moral – vsaj v Italiji – premisliti, ko sta prav v času parlamentarne debate o zakonu

➤ *Kako je z vsem tem povezana teorija spola? Še prej pa: kaj sploh je teorija spola? Pri iskanju prvega odgovora na ti vprašanji nam bo pomagala publicistka in raziskovalka (po poklicu pa televizijska in radijska voditeljica) Vida Valenčič, ki je za nas preučila to vprašanje in pripravila shematično razlago:*

Pred dvajsetimi leti sem na univerzah v Veliki Britaniji kar nekajkrat v predmetnikih našla izraz »Gender studies«. Kot študentko sociologije je izraz v meni odprl kopico vprašanj, prvo med vsemi: »Kaj to sploh je?« Odkrila sem, da ne gre pravzaprav za določeno teorijo, pač pa za sklop znanstvenih disciplin (sociologija, filozofija, literarna in filmska teorija, antropologija, psihoanaliza, psihologija, feministična teorija), ki želijo analizirati spol, v prepričanju, da je dojemanje nečesa kot »ženskega« oz. »moškega« pravzaprav neki družbeni konstrukt.

Veliko je bilo napisanega, veliko zmanipuliranega, ogromno je bilo izkrivljenega, na obeh straneh.

Kar mi je po vseh teh letih jasno, je, da je vsakršno absolutistično pojmovanje zmotno. Zmotno je ne upoštevati bioloških danosti, ravno tako, kot je zmotno osnovati vse na biologiji ali pa ne uvideti npr., kako kot družba (in primis seveda televizija in celotna proizvodnja otroških igrac) bolj ali manj nezavedno privzgaajamo določene »moške« odlike (prevzemanje odgovornosti, samozavest, inovativnost, preizkušanje lastnih sposobnosti, novih prijemov pri reševanju problemov ipd.) v fantkih, nika-kor pa ne pri deklicah, za katere je ravno družba tista, ki jim že od malih nog nezavedno dopoveduje,

o civilnih zvezah prišla na dan dva primera zelo znanih politikov in njunih partnerjev, ki so si v tujini "naročili" dojenčka. Primera sta res streznila javnost, tako da so javno izrazili svoje pomisleke nad to prakso (ki v Italiji vsekakor ostaja prepovedana), tudi politiki in javne osebe iz levičarskih in liberalno-svobodomiselnih krogov. Tudi če odmislimo za trenutek primere žensk iz revnih držav, ki so prisiljene v neko vrsto modernega suženjstva, ko se s tem preživljajo, zakaj je ta praksa vsekakor obsodbe vredna? Zagovorniki namreč poudarjajo, da gre vsekakor za dejanje ljubezni ...

»Zagovorniki nadomestnega materinstva danes trdijo, da je to način, kako lahko neplodni oz. istospolni pari pridejo do otroka. Prav tako naj bi omogočili ekonomske koristi revnim ženskam. Dejstvo je popolnoma drugačno. Najprej je pomembno, da je boljši izraz kot nadomestno materinstvo izraz »trgovina z materinstvom«, saj bolj natančno pokaže na dejansko prakso, ki se izvaja v ozadju. Gre za tehnologije in ekonomske prakse, kjer se izkoriščajo revne ženske za oploditev ali vstavev zarodka v maternico,

ter za predhodni pogodbeni dogovor o prodaji otrok staršem naročnikom. Pri tem gre za moralni problem – ali se sploh sme prodajati otroke? Ali je takšna pogodba sploh veljavna, saj te običajno zahtevajo od izkoriščane ženske, da v vsem razkrije svoje zdravstveno stanje, se drži predpisane terapije in diete, v primeru prirojenih napak otroka ali pa na željo naročnikov mora mati splaviti svojega otroka oz. ji v času nosečnosti ne pripada niti ena ura prostega časa. Slednje je tudi v neposrednem nasprotju z delovnopravno zakonodajo. Problem trgovine z materinstvom je tudi v tem, da zarodke

običajno ustvarijo preko postopkov umetne oploditve v epruveti, pri katerem je vedno ustvarjenih in uničenih večje število zarodkov. Prav tako zdravniki »evgenično« izbirajo, kateri zarodek izkazuje hotene lastnosti in bo implantiran v najeto mater, in kateri bo zavržen. To so prakse, ki neposredno nasprotujejo dostojanstvu človeka in na poseben način degradirajo dostojanstvo žensk. Zanimivo je, da so prav iz teh razlogov celo feministične skupine v Evropskem parlamentu decembra lani potrdile obsodbo trgovine z materinstvom v prej omenjenem letnem poročilu.«

da so zanje primernejše »ženske« odlike (oz. da naj bi jim bile slednje dane že ob rojstvu), kot so skrb, sposobnost poslušanja, prikupnost in ubogljivost.

Sploh se nimam za feministko, a po nekem (strokovnem) članku o razliki branja Pike Nogavičke ali pa Pepelke v otroških letih, mi je bilo jasno, da je vzgoja predvsem deklic lahko zelo različna.

Teorija oz. filozofija spola seveda sega veliko širše, sama sem si ustvarila idejo, da smo v mnogočem res izredno družbeno pogojeni (preberite si npr., delo Loredane Lipperini *Ancora dalla parte delle bambine*, zal. Feltrinelli – o današnji vzgoji deklic), o tem sem se prepričala tudi pri poznanstvih npr. z dekletimi z evropskega severa. Istočasno pa ne zagovarjam dejstva, da je spolna identiteta le družbeni konstrukt.

Kako bo v bodoče? Verjamem, da se bodo študije s področja »Gender studies« razbohotile (in navsezadnje: ali se vam ne zdi čudno, da so v Italiji le na ravni poskusnega predmeta na magistrski ali doktorski ravni?). Verjetno je pozitivna nota ta, da odpirajo določena vprašanja, ki jih drugače ne bi. V menedžerski stroki so npr. dognali, kako podjetja, ki svoje najboljše izbirajo iz skupine moških in žensk, imajo večji uspeh kot tista, ki izbirajo samo med najuspešnejšimi moškimi. Ustvarjalnost in inovacija prihajata iz raznolikosti. Ravno v gospodarstvu so dognali, da če ima podjetje ideje obeh spolov, bo statistično temu podjetju šlo bolje.

Kaj je biološko prirojenega? Kaj je družbeni konstrukt? Osebnost me od t. i. filozofije spola zanima to.

Vse manipulacije – na obeh straneh – pa so samo to: manipulacije.

Vida Valenčič

Na t. i. *Gender theory* je pri nas širša javnost postala pozorna, ko je pred približno enim letom počila afeta o uvajanju *Igre spoštovanja* v nekatere otroške vrtce v Trstu. V omenjeni igri so nekateri starši zaznali poskus tihega uvajanja teorije spola v javne vrtce. Afera je takoj naletela na velik odmev, saj so jo povzeli vsedržavni mediji. Takrat je bila v zadevo neposredno vključena med drugimi tudi podžupanja tržaške občine **Fabiana Martini**, ki je javno odločno zavrnila vse prej omenjene obtožbe na račun *Igre spoštovanja*. Fabiana Martini je po poklicu časnica, bila je prva ženska, ki je prevzela mesto odgovorne urednice verskega časopisa, deset let je namreč urejala tednik tržaške škofije *Vita Nuova*. Povabili smo jo na kratek pogovor in se z njo vrnili na dogodek izpred enega leta:

➡ **FABIANA MARTINI**, v luči polemik, ki so se vnele ob sprejemanju zakona Cirinnà, kako danes gledate na afero *Igre spoštovanja*? Kako danes ocenjujete skrb, ki so jih takrat izrazili nekateri starši in del civilne družbe?

»Kot neutemeljene in zlorabljen. Naj pojasnim: do zgodbe okrog *Igre spoštovanja* je prišlo zaradi izkrivljanja realnosti, ko je neki starš iz konteksta navodil didaktične igre, ki so bila namenjena

učnemu osebjem, vzel nekaj stavkov. V didaktični igri, ki jo je podprla občinska uprava v sodelovanju z nekim združenjem in v partnerstvu z Univerzo v Trstu, je ta oseba nujno hotela videti nekaj, česar nihče nikoli ni želel zasledovati, in sicer vmešavanje v spolno vzgojo in v čustveno vzgojo otrok. Edini namen in cilj *Igre spoštovanja* pa je zoperstavljanje stereotipom, vezanim na spol, in promocija enakih možnosti med žensko in moškim.«

Če za trenutek odmislimo specifičen primer *Igre spoštovanja*, je pa res, da je tudi ob uvajanju tako imenovane reforme *Dobra šola* (zakon št. 107/2015) v Italiji nastal vik in krik, ko je nekdo namignil, da naj bi nov zakon v šolo uvajal sporno teorijo spola. Sporen naj bi bil 16. odstavek 1. člena zakona, ki govori o vzgoji k enakosti med spoloma, o preprečevanju spolnega nasilja in vseh oblik diskriminacij vezanih na spol (homofobija). O tem je pisal tudi tednik *Novi glas*, in sicer 23. julija v članku izpod peresa Julijana Čavdka. Takoj naslednji teden je Tomaž Simčič z Deželnega šolskega urada s pismom uredništvu pojasnil (kot je vsekakor storila tudi sama ministrica za šolstvo Gianninijeva), da zakon teorije spola sploh ne omenja, kaj šele, da bi ga uvajal: »Vem, da je med sprejemanjem šolske reforme del parlamentarne opozicije povlekel na dan "teorijo spola", vem tudi, da so s podobnimi argumenti nekateri operirali na nedavnem "družinskem prazniku v Rimu, češ da je boj proti spolnemu nasilju le pretveza, za katero se skrivajo drugi nameni, vem pa tudi, da bi po tej logiki utegnili priti do absurdnega sklepa, po katerem bi tisti, ki nasprotujejo "teoriji spola", morali nasprotovati tudi enakopravnosti med spoloma in celo podpirati spolno nasilje! Zato sam raje mislim, da imajo besede še svoj pomen in da je domneve o zarotah bolje prepustiti drugim.«

➡ Na isti valovni dolžini je tudi podžupanja **FABIANA MARTINI**, ko je kot upraviteljica, pozorna časnica in mama odgovarjala na vprašanje, če bi ocenila, da so skrb tistih, ki se zoperstavljajo uvajanju teorije spola v šole, utemeljene ali ne.

»Želim izkoristiti ta pogovor zato, da še enkrat zagotovim, če bi to še bilo potrebno, da teorija spola pravzaprav niti ne obstaja: kot je prav pred kratkim zopet potrdila Vsedržavna zbornica psihologov, obstajajo le znanstvene raziskave o spolu, bolje so poznane z naslovom

»Trditi, da morajo ženske in moški uživati iste pravice, še ne pomeni, da si lahko vsakdo izbere spol, ki mu je ljubši – kot če bi bila spolna usmeritev stvar zavestne izbire!«

Gender studies, ki si za cilj postavljajo, da bi iskale odgovore na probleme diskriminacij, vezanih na spol in na spolno usmerjenost. Pri tem izpostavljajo, da tiči v temelju teh diskriminacij družbeno

in kulturno pogojevanje vedenja glede na spol. Trditi, da morajo ženske in moški tudi ob razlikah v spolu uživati iste pravice, še ne pomeni priti do zaključkov, da je spol pogojen samo in edino od družbenih in kulturnih dejavnikov. Še toliko manj pomeni, da si lahko vsakdo izbere spol, ki mu je ljubši, in da se s tem omogoči širjenje homoseksualnosti – kot če bi bila spolna usmeritev stvar zavestne izbire!

➡ **Glede teorije spola pa ima DR. STREHOVEC popolnoma drugačno mnenje in svari pred podcenjevanjem poskusov uvažanja teh novih gledanj v šole:**

»Teorija spola je skupek ideoloških predpostavk, ki zagovarjajo stališče oz. verovanje, da je potrebno ločiti biološki spol od socialnega ter zagovarjajo mnenje, da mora imeti vsak človek pravico, da si sam izbira, določa in vedno znova spreminja svoj spol, spolno identiteto in spolni izraz. Država bi morala (po mnenju nekaterih) s svojo zakonodajo takšno pravico uzakoniti in jo preko javnega šolstva zagovarjati. Moje mnenje pa je, da v ozadju teorije spola ni samo uzakoniti nove alternativne oblike spolnih identitet, ki jih je poljubno mogoče spreminjati, ter uzakonitev istospolnih porok in posvojitev v takšne skupnosti. Končni cilj zagovornikov teorije spola je uzakonitev poliamoroznih skupnosti neomejenega števila odraslih oseb, ki nenehno spreminjajo svojo spolno

*Fabiana Martini
(foto A. Castellan)*

identiteto in so starši vsem otrokom. Gre za nekatere spolne komune, za katere zagovorniki verujejo, da bodo omogočili boljši svet. Gre torej za radikalni socialni eksperiment, ki nima družbenega soglasja, se pa preko šolstva, medijev in politike želi vsiliti večini prebivalstva. Pri tem je problematično, da starši pogostokrat sploh niso informirani, da se teorija spola v šoli vsiljuje otrokom pod pretvezo spolne vzgoje, boja proti predsodkom in človekovih pravic. Prepričan sem, da je temeljna človekova pravica, da imajo starši pravico,

da vzgajajo svoje otroke v skladu s svojim prepričanjem in da nima nobena politika pravice, da otroke indoktrinira v teoriji spola. Vse politične in družbene razprave na to temo so usmerjene v ta končni cilj, za katerega zagovorniki utopično mislijo, da je realen in da bo odpravil vse družbene probleme.«

»Starši imajo pravico, da vzgajajo svoje otroke v skladu s svojim prepričanjem.«

➡ **FABIANA MARTINI** pa prej opozarja na nujo, da bi šolstvo s pomočjo

upraviteljev in znanstvenega sveta posegel proti diskriminacijam:

»Podatki o stopnji zaposlenosti žensk v Italiji kažejo, da je ta med najnižjimi v Evropi. Podatki o spolnem nasilju kažejo, da so ti primeri v porastu. Da ne govorimo o tako imenovanem *Gender Gap Index*, po katerem se Italija uvršča med zadnje države na evropski lestvici, kar pomeni, da imajo tu ženske najmanj možnosti za uveljavitev na politični, gospodarski in profesionalni ravni, morajo pa nositi največja bremena v družbi in družinah. Vse to kaže na potrebo po vzgoji že v zgodnjem otroštvu za odpravo strukturnih vzrokov te neenakosti. Družba, ki razvija in omogoča enake možnosti, omogoča namreč vsem, ne samo ženskam, da bolje živijo!

☛ Če se povrnemo na začetek – vse do sedaj zelo občutljive teme so vsekakor bile predmet ostrih soočanj, obtoževanj, sumničenj, tudi zlorab, čemur smo bili priča tako v Sloveniji kot v Italiji ob referendumski kampanji in ob sprejemanju zakona Cirinnà.

DR. TADEJA STREHOVCA smo za konec zaprosili za oceno kvalitete in nivoja politične debate in soočenja.

»Osebnost nisem imel veliko časa, da bi spremljal omenjene razprave v Italiji. Glede na dogajanje v Sloveniji in v drugih državah pa opažam, da so si te razprave, argumenti in medijske predstavitve v različnih državah zelo podobne. To ni nenavadno, saj gre za ideologijo, ki v politični preobleki prihaja iz ZDA. Običajno te razprave temeljijo na idealiziranju homoseksualnih skupnosti, demoniziranju zagovornikov pravic otrok ter na medijskih manipulacijah z besedami, kot so napredek, človekove pravice, strpnost, inkluzivnost, homofobija itd. Gre za politiko, ki namenoma skuša pozornost javnosti odpeljati stran od bistvenega, to pa je, da gre za vprašanje, kaj so koristi otrok, da ima vsak otrok pravico, da živi v okolju, v katerem bo imel očeta in mater, ter da sta materinstvo in očetovstvo kategoriji,

ki jih morajo države ščititi, ne pa z njima na zakonodajnem področju odpraviti.«

»Gre za politiko, ki namenoma skuša pozornost javnosti odpeljati stran od bistvenega: kaj so koristi otrok.«

☛ **FABIANA MARTINI** pa za konec ponuja svoje videnje o tem, kako ločiti veliko potrebo po vzgoji k spoštovanju različnosti in k enakim možnostim za oba spola od bolj ali manj sumljivih manipulacij v zvezi z morebitnimi poskusi uvajanja teorije spola v šole:

»To dvojje lahko ločimo, če vse vežemo s spoštovanjem osebe in vseh ljudi, ne glede na njihov spol, ne glede na njihov kraj izvora, ne glede na njihovo religijo. Nalašč povzemam in poudarjam prav to, kar pravi 3. člen naše ustave in kar je tudi v temelju evangelijskega sporočila, saj so večkrat najbolj agresivne prav katoliške skupine, ki so v skrbeh, da zaščita temeljnih pravic skriva poskuse uničenja tradicionalne družine. Ne gre za to: zagotovo ne, kar se tiče politike naše občinske uprave, a upam si trditi, da to ne drži niti za gibanja, ki izhajajo iz tako imenovane civilne družbe.«

Zakonska skupnost v cerkvenem nauku

Karlo Bolčina

Tako dolgo pričakovana in zaželjena apostolska spodbuda je tu. Po dveh zaporednih sinodalnih zborovanjih (prvič v zgodovini Cerkve), ki sta bili namenjeni isti vsebini, je papež Frančišek podpisal obsežno pismo v obliki apostolske spodbude, ki nima namena »ukazovati« ali »prepovedovati«, pač pa razmišljati in se primerno odzvati.

Kdor je v duhu pontifikata papeža Frančiška mislil ali upal, da bo spremenil naravne in Božje zakone, je ostal prav gotovo prizadet in razočaran.

Papež je potrdil dosedanjí nauk Cerkve o zakonski skupnosti, o družini, o uravnavanju rojstev, o raznih zvezah med osebami, ki presegajo tradicionalni in naravni običaj.

Škofje so med sinodalnimi razpravami sicer opozorili na želje in trud nekaterih, ki bi radi ošibili družinsko tkivo, a so obenem potrdili, da ni v nobeno korist družbi, če zanika družino kot naravno družbeno celico, ki temelji na poročni zvezi. Tako mišljenje in tako navduševanje siromašči zrelostni razvoj osebe, skrb za obče vrednote in etični napredek v mestih in vaseh. V današnjem družbenem (ne)redu ni več jasno zaznati, da more le edinstvena, enkratna in nerazdružljiva zveza med moškim in žensko izpolnjevati polno nalogo, saj sloni na trdni in stalni obljudi ter daje možnost plodnosti. Moramo priznati, da lahko daje določeno življenjsko urejenost tudi dandanašnja

velika raznolikost oblik družinskih razmerij, toda praktične zveze ali zveze med osebami istega spola ne moremo površno in preprosto primerjati s poroko ali jo istovetiti z njo. Nobena *netrdna* zveza ali taka, ki je zaprta posredovanju življenja, ne zagotavlja družbi prihodnosti (Amoris laetitia, 55).

Papež in škofje se popolnoma ujemajo glede zakona, družine in družinskih članov v točkah, ki sledijo.

Družina ima svojo prapodobo v prvem stvariteljskem dejanju – Bog ju

»V današnjem družbenem (ne)redu ni več jasno zaznati, da more le edinstvena, enkratna in nerazdružljiva zveza med moškim in žensko izpolnjevati polno nalogo, saj sloni na trdni in stalni obljudi ter daje možnost plodnosti.«

je ustvaril po svoji podobi, v moški in ženski in načini ju je ustvaril in jima dal sposobnost stvariteljskega dejanja. Vsak moški in vsaka ženska, ki se in »*amoris laetitiae*«, v veselju ljubezni združita duševno, duhovno in telesno, postaneta podobna Stvarniku, ki ne neha imeti stvariteljske drž. Duševno se združita, ko si obljudita zvestobo, duhovno, ko se zavedata, da sta Stvarnikova podoba, in telesno, ko posredujeta življenje novemu človeškemu bitju.

Največji nasprotnik družinskega veselja danes je individualizem. Potrošništvo in ekonomska samostojnost posameznika, medosebno občevarje

preko medmrežja, ugoditev telesnim potrebam mimo osebnega stika z bližnjim so prvi vzroki, da v razvitem svetu vedno bolj raste število monočlanskih družin, torej stanovanj ali celo hiš, v katerih stalno biva le po ena oseba.

Nasprotno se vrednotenje družine ni zelo spremenilo v družbeno manj razvitih in gospodarsko obremenjenih področjih, a tu je poglavitni sovražnik družine nesposobnost in nezmožnost njenega prehranjevanja, vzgajanja in napredovanja zaradi zelo skromnih ali celo popolnoma odsotnih primernih finančnih pogojev.

V zahodnem svetu, ki je bolj prepleten z internetom, mobilno telefonijo in kibernetiko kakor s pogovornimi, nežnostjo in vljudnostjo, so prav veliki magnati pornografije največji proizvajalci družinskih katastrof. Otroci in mladina, ki se vzgajajo ob internetu, tudi med obroki, in ne med pogovori okrog pogrnjene mize, spoznajo najbolj negativno, ponižujočo in sprevrženo podobo moške in ženske telesnosti in spolnosti. Iz takih vzgojnih oprijemov ne morejo zrasti drugačni ljudje kot tisti, ki se predajajo telesnim strastem in podcenjujočemu podjarmljanju bližnjega. Posledično tako vzgojeni ljudje ne občutijo in ne spoznajo lepote medsebojnega bivanja in dajanja v dopolnjevanju drugačnosti, ampak vidijo telesni užitek, pod psihološko prisilo, kot edini smoter spolnosti. Ali je predmet take spolnosti moški ali ženska, ali je otrok ali mladoleten fant/dekle, nima pomena, bistvo je popredmetenje nagona.

Papež s škofi ne zanika obstoja različnih skupnosti, ki jim v določenem smislu lahko rečemo družina, ker se med člani

takih skupnosti spletejo in prepletajo vezi, ki so povsem podobne družinskim, toda izraz »družina« vključuje v svojem bistvenem in prvotnem pomenu zavezo med takima dvema osebamama, ki lahko zaradi svoje bližnjočloveške danosti posredujejo življenje tretjemu bitju.

Novost mišljenja in nauka Cerkve torej ni v sprejetju katerekoli oblike medčloveške povezanosti (kar ne bi koristilo ne resnici ne pravici), pač pa v odnosu do takih razmer: spoštljivost, usmiljenje, dobrotljivost.

Vse nas danes močno pretresa pogled na ogromne migracijske tokove. Odkar svet stoji, je človek vedno hrepenel po boljšem in je iskal drugje to, česar ni našel v običajnem okolju. S prehajanjem človeka iz kraja v kraj se spreminja tudi sociološka in kulturna podoba zemeljskih področij. In naše področje ni izjema. Strah nas je (o tem pričajo »izbruhi« na medmrežju in v tisku), da bo prihod drugače mislečih in drugače vernih popolnoma ukinil

tisočletno kulturno podobo in dediščino »none« Evrope. Toda v bistvu obstaja drug strah in drug vzrok za strah, ki si ga nihče ne upa povedati na glas, ker ga peče vest: strah nas je priseljencev, ker imajo ob sebi družino, ki smo jo mi zapravili. Strah nas je pribežnikov, ker so verni in praktični muslimani, medtem ko mi zapišemo in prodajamo cerkvene stavbe. Strah nas je pred novoprišleci, ker so »zahtevni« očetje v upanju, da bodo dali svojim otrokom boljši kos kruha, mi pa smo poskrbeli za naše otroke materinico v najem in jih dali v razprodajo. 🙏

Družina v sodobni družbi: kakšne bodo posledice novih teorij in praks na otrokov razvoj

Anka Peterlin

Dr. Andrej Perko je na Slovenskem zelo znana osebnost. Smatrajo ga za avtoriteto na področju psihologije in psihopedagoških vprašanj. Po izobrazbi je namreč psiholog, psihoterapevt, magister in doktor kliničnopsihološkega svetovanja; v Centru za socialno delo pri Kamniku in v Zavodu Mitikas deluje že mnogo desetletij. Za časa znanega dr. Ruglja je bil dr. Perko najprej njegov tesni in glavni sodelavec; danes pa s prilagojeno andragoško metodo sam vodi in izredno učinkovito zdravi skupnost kakih 130 ljudi v stiski zaradi odvisnosti ali katerikoli drugih psiholoških težav. Dr. Perko ima ogromno izkušenj, saj že vse življenje pomaga pacientom vseh starosti in svetuje njihovim družinam. Procent ozdravljenih je zelo visok, saj mu, razen posameznih izjem, skoraj v celoti uspe doseči, da začnejo novo, prerojeno življenje.

Doktor Perko je sprejel povabilo Mladike, da nam odgovori na nekatera vprašanja, ki nas trenutno še posebno obremenjujejo.

■ **V zadnjih desetletjih so se način življenja in z njim modeli obnašanja v družbi zelo spremenili. Z njimi tudi klasični modeli obnašanja in vloge žensk in moških v družbi. Kako je to vplivalo na vzgojne procese v družinah?**

● Družba, zlasti zahodna, se spreminja, vloge moških in žensk se s tem v družini spreminjajo, ker so se tudi pogoji za normalno funkcioniranje družine spremenili. Oče, mož, ne more v večini primerov sam materialno poskrbeti za družino. Za materialno preživetje družine je danes potreben tudi doprinos matere. In tako ostane »dom« prazen. V ta prazen dom se otroci vračajo po pouku v šoli. Včasih jih je pričakala mati s kosilom itd. S temi spremembami (in tudi drugimi), se je pomembno spremenila tudi vloga očeta in matere v vzgojnem procesu. Včasih je bil oče avtoriteta, njegova beseda je nekaj veljala, predstavljal je za družino neko zanesljivost, trdnost. Seveda tu mislim na zdrave družine, kjer vladata medsebojno spoštovanje in ljubezen.

Danes pa se dogaja, da matere postajajo ob nezanesljivih moških nezadovoljne in takšne pomehkušene moške izrinejo iz vzgojnega procesa. Dostikrat so prežete s feministično ideologijo in moški

se enostavno umaknejo. Umaknejo iz odnosa z ženo v delo (ali pa kam drugam – gostilno, k ljubici itd.) in ji preprosto prepustijo vzgojo otroka.

■ **Nekoč je bila vzgoja in skrb za otroka izključno na ramenih matere že od prvega dneva rojstva otroka. Očetu je bila poverjena vloga, da otroka pospremi v svet in v samostojnost. Kako je s tem danes, ko morajo matere zelo zgodaj v službo, ko tudi očetje prevzemajo pomembnejše odgovornosti tudi v najzgodnejšem obdobju otrokovega življenja? Lahko še trdimo, da so vloge tako ločene, kot so bile v tradicionalnih modelih družine?**

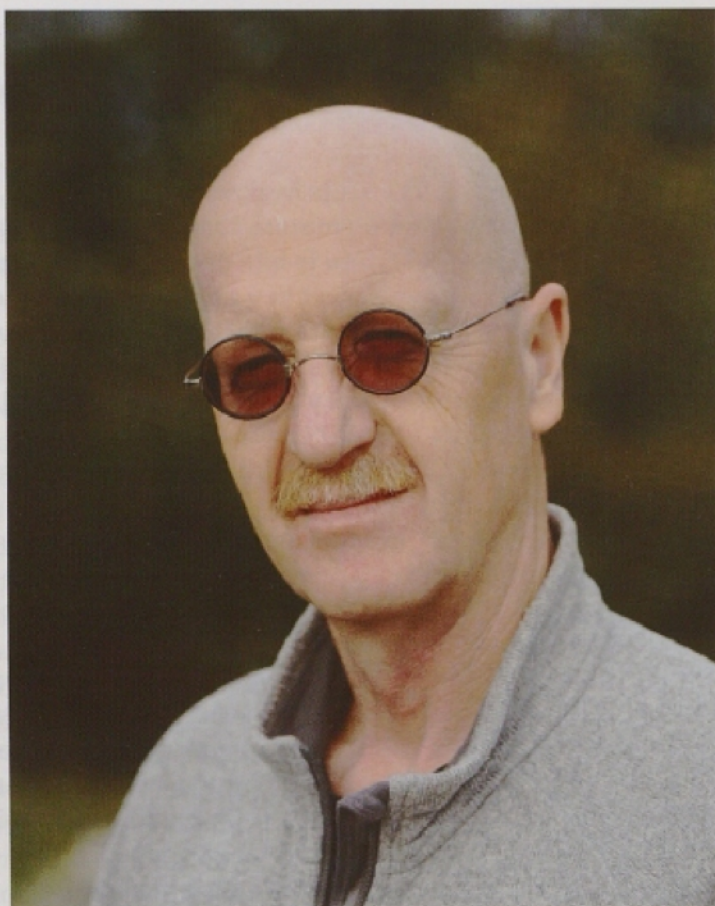
● Vzgojne vloge bi tudi danes morale biti v nekem smislu ločene. Oče v prvem letu otrokovega življenja nima velike vloge za sam razvoj otroka. Takrat je najpomembnejša oseba za dojenčka mati, ki mora biti z njim v dobri in tvorni simbiozi. Očetova naloga bi morala biti v tem, da materi omogoči, da se otroku lahko popolnoma preda (da se uglasli na njegove potrebe). To se lahko zgodi le tako, da ima mater otroka, svojo ženo rad, da jo ljubi in poskrbi za »logistiko« v družini – pomaga npr. tudi pri pospravljanju, nabavi hrane in morda kuhanju itd.

Ko pa postaja otrok samostojnejši, zlasti po četrtem letu starosti, pa je vloga očeta vse večja in on bi moral biti tisti, ki pomaga oblikovati otroku moralni čut (Freud govori o razrešitvi Ojdipovega kompleksa), tako da otrok sprejme določene zapovedi in prepovedi, se počasi začne odpovedovati primarnemu narcističnemu ugodju in sprejema vse več odgovornosti za lastna dejanja in življenje. Očetova vloga v tem procesu je nezamenljiva, in če oče svoje naloge in vloge ne opravi, je kasneje, ko se mladostnik umika iz družine in se dokazuje v zunanjem svetu vrstnikov, vse narobe. Nastanejo problemi z iskanjem lastne identitete in praviloma matere svojim pubertetnikom niso kos. Očeta, ki bi napravil red, pa ni.

■ **V kolikšni meri so vloge mater in očetov vezane na njihove biološke danosti? V kolikšni pa gre za kulturne modele obnašanja?**

Dr. Andrej Perko

● Vloge matere in očetov so seveda pogojene tudi z biološkimi danostmi, čeprav poskušajo agresivni feministični in homoseksualni lobiji vsiljevati družbi novo teorijo spolov, ki je popolnoma zmedena in nora. Tako kot je danes zmedena in nora skoraj vsa zahodna družba. Otroci rabijo materinski in očetovski lik, princip, ki je nujno vezan na spol. Ne more biti mati – ženska otroku oče in obratno.

■ **Kaj pa v primeru, da otroci ne morejo zrasti s starši, pač pa na primer z dedki in babicami? Kakšne so v tem primeru posledice na vzgojo otrok?**

● V slučaju, da matere in očetje ne morejo poskrbeti za otroke, potem lahko njihovo vlogo prevzamejo stari starši in se otroci ob ljubečih dedkih in babicah lahko popolnoma normalno razvijajo. O tem govori psihološka teorija objektivnih odnosov, ki dobro argumentira mojo trditev.

■ **V dolgih letih dela ste se gotovo ukvarjali z najrazličnejšimi primeri družinskih kriz in travm. Kateri so najpogostejši vzroki za krize? Verjetno jih je veliko vezanih na ločevanje partnerjev oz. staršev. Kakšne so morebitne posledice za razvoj otroka?**

● V dolgoletni praksi dela z ljudmi v stiski lahko povem, da večina težav izhaja iz nepredelanih odnosov v primarni družini. Patologija staršev pušča na otrocih posledice, ki se prenašajo tudi v zrela leta in v nove družine. Temu rečemo, da živimo po scenarijih, ki smo jih oblikovali v primarni družini v odnosu z očetom in materjo. Nezavedno ponavljamo vzorce vedenja in doživljanja lastnih staršev in vrtimo začaran krog patologije naprej. Tako prihaja tudi do razvez, ko sta zakonca ujeta v omenjene vzorce in seveda največjo škodo utrpijo otroci. Otroci bodo ločitev staršev vedno doživeli kot travmo in ta travma je skorajda neopravljiva, če se starši ločujejo v jezi in sovraštvu. Otroci krivdo razveze staršev navadno prevzamejo na svoje rame, jo

v mnogih primerih potlačijo in kasneje nezavedno ponovijo zgodbo staršev. Ni večjega zločina nad otrokom, kot da starši zastrupljajo njihove občutljive duše s sovraštvom eden do drugega in grdim govorjenjem o bivšem zakoncu, torej očetu ali materi pred otrokom. Na žalost se to dogaja v mnogih primerih. Za otroke je seveda veliko lažje, če med staršema ostane neko spoštovanje, da kljub razvezi sodelujeta pri vzgoji otrok. Takrat se otroci pomirijo in se hitro prilagodijo novi situaciji. Kljub temu pa bodo morali v odrasčanju predelati »ločenost« staršev in ločeni starši so dolžni, da jim ta proces olajšajo.

■ **Kaj se zgodi v razvoju otroka, ki mora odraščati z enim samim saršem (npr. zaradi ločitve, smrti, prekinitve odnosov z drugim staršem, ali ko gre za mater samohranilko)?**

● Otrok z enim staršem je zaradi vsega opisanega hendikepiran. V primeru smrti, npr. očeta, lahko pokojni oče še vedno vzgaja v simbolnem smislu. To je odvisno od odnosa matere do pokojnega moža in kakšno sliko, spomin na očeta prenaša na otroka. Kljub temu so matere samohranilke (vzrok tu ni pomemben) v velikih težavah. Nehote morajo prevzeti vlogo očeta, ko morajo poskrbeti za red s prepovedjo in omejitvami, in na drugi strani ostati brezpogojno ljubeča mati. To sta vlogi, ki se izključujeta in v otroku povzročata razdvojenost in zmedo. Dostikrat se zgodi, da matere samohranilke patološko vežejo otroke (zlasti sinove) nase in jih napravijo za nadomestne partnerje. Sinovi imajo v takšnih primerih samo dve možnosti: ali se uprejo in postanejo vedenjsko »problematični« (matere jih ne obvladajo več) ali pa se zlomijo in ostanejo z materjo patološko povezani vse življenje. Menim, da imajo sinovi v prvih primerih več možnosti za normalno preživetje.

■ **Kaj menite o praksi umetnega oplojevanja samskih žena, ki je v nekaterih državah dovoljeno?**

● Umetna oploditev samskih žensk je sporna zaradi tega, ker takšne matere otroku ne morejo ponuditi optimalnih pogojev za razvoj. V nekem smislu gre v mnogih primerih za nezrelo sebičnost, ko ženske niso sposobne stopiti v tvoren odnos z moškim, otroka pa si želijo in niso sposobne svojega »manka« – materinstva – kompenzirati z neko drugo osmišljeno dejavnostjo.

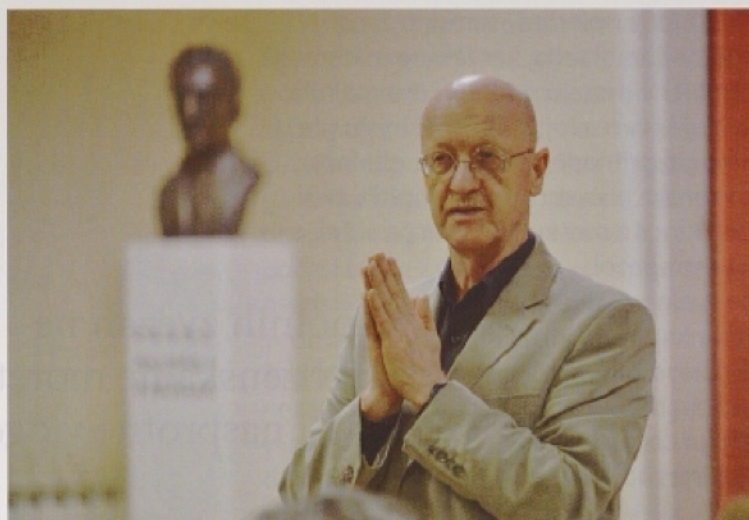
»V istospolnih zvezah ne moški niti ženska ne moreta prevzemati nasprotnih vlog.«

■ **Kako pa ocenjujete s strogo psihološkega vidika sporno prakso nadomestnega materinstva? Kakšne posledice lahko ima za otroka, kakšne pa za ženske (tudi v primeru, ko gre za zavestno odločitev)?**

● Na to vprašanje bi lahko odgovoril s širše družbenega vidika, kajti vse bolj se srečujemo s pravo erozijo vrednot, ki so predstavljale neko tradicijo do sedaj. Brez tradicije pa postanemo zmedeni, se nimamo na kaj opreti in potem se lahko hitro in z lahkoto razbohotijo različne ideologije in novi, »moderni« pogledi na človeka in svet. Koliko so ti novi nazori za človeka dobri, bo pokazala prihodnost. Nekaj se jih bo prijelo in bodo odnose med ljudmi in sam svet izboljšali, mnogi pa vnašajo v moderni kaotični svet še več zmede. Posledice tega so vse pogostejša sklicevanja na človekove

Na predavanju v Finžgarjevem domu na Opčinah (foto Henrik Šturman)

pravice, na človekovo vsemogočnost, resnica se relativizira. Tako je odprta pot tudi t. i. nadomestnemu materinstvu, umetnemu oplojevanju samskih žensk, posvajanju otrok v gejevske in lezbične skupnosti itd. Vse to kaže na popolni kaos in upor zdravi pameti.

»Za otroka je nedvomno najbolje, da odrašča ob očetu in materi, ki sta zreli osebi, ki se imata rada.«

■ Kaj pa v istospolnih zvezah, ali lahko eden od partnerjev prevzame vlogo nasprotnega spola (npr. ženska vlogo očeta, ali moški vlogo matere)?

● V istospolnih zvezah ne moški niti ženska ne moreta prevzemati nasprotnih vlog. Seveda to poskušajo in nam tudi vsiljujejo, kot sem že omenil, novo teorijo spola. Po tej teoriji je spol sociološki, družbeni konstrukt in mi sami se »odločamo«, katerega oziroma kakšnega spola smo. Takšna teorija je skregana z vsemi psihološkimi ugotovitvami o naravi človeka, njegovem funkcioniranju in tudi s spoznanji razvojne analitične psihologije. No, skregana je tudi z zdravo pametjo.

■ Ali je bilo s strani vaše stroke dovolj raziskano, kaj v otrokovo življenje prinaša življenje v istospolni skupnosti?

● Homoseksualci trdijo, da raziskave kažejo, da je vseeno, ali otroci odraščajo v hetero- ali homoseksualnih skupnostih. Da raziskave kažejo prav nasprotno, trdijo njihovi nasprotniki. Res pa je, da do sedaj ni bilo še nobene relevantne longitudinalne raziskave (kar trdi tudi dr. Musek, profesor na FF v Ljubljani in eden največjih avtoritet na področju psihologije), ki bi lahko odgovorila na to vprašanje.

■ Pogosto se sliši kot argument zagovornikov posvojitve s strani istospolnih partnerjev, da je za otroka bolje, da zraste z ljubečimi istospolnimi starši, kot da bi zrastel s starši, ki so nasilni, ki ga zanemarjajo, so alkoholiki itd.?

● Argumenti zagovornikov posvojitve s strani istospolnih partnerjev so za lase privlečeni. Seveda otrok potrebuje ljubeče starše in seveda je vsako nasilje, alkoholizem itd. za otroka škodljivo. Lahko se ob njihovi argumentaciji vprašamo: ali v homoseksualnih skupnostih ni nasilja, alkoholizma in drugih oblik patologije? Za otroka je nedvomno najbolje, da odrašča ob očetu in materi, ki sta zreli osebi, ki se imata rada, in to vzdušje razumevanja prenašata na otroke.

■ Ali lahko rečemo, da spada posvojitve med človekove pravice? Ali pa moramo pri tem upoštevati predvsem pravice otrok? Imajo torej otroci pravico do matere in očeta ali samo do dveh ljubečih oseb, ki naj jim zagotovita varnost?

● Vemo (in če se prav spomnim, je tudi evropsko sodišče podalo tako mnenje), da posvojitve otroka ni človekova pravica. Vendar se homoseksualni lobiji ne dajo in preko sredstev javnega obveščanja, ki jim stojijo ob strani (vsaj v Sloveniji) neprestano ponavljajo in podarjajo posvojitve kot njihovo osnovno človekovo pravico – v maniri: če dovolj časa ponavljaš laž, le ta sčasoma postane resnica. 🐢

Govor ob podelitvi literarne nagrade Vstajenje Mariji Pirjevec

Jože Horvat

Josip Vidmar mi je nekoč v nekem pogovoru dejal, da sta se z Miroslavom Krležo glede odgovora na vprašanje **kaj je literatura?** strinjala samo v tem, da je "literatura resna stvar". To se zdi zanimiva izjava, pa karkoli si mislimo o Vidmarju in Krleži. Pravzaprav je široka in odprta, navsezadnje se lahko nanaša na celotno področje, ki ga vsebuje pojem literatura oziroma slovstvo, in tako zajema tudi esej, kritiko, literarno-zgodovinsko razpravo in še kaj. A pozor: pred uporabo sintagme »resna stvar« jo je treba napolniti z vsebino, tj. odgovoriti na vprašanje, kaj pa je »resna stvar«? Odgovor bo odvisen od tega, kaj si kdo predstavlja tudi pod pojmom resen, se pravi, kaj je tisto »resno« v literaturi, kaj je značilno za »resnost«? Ker ne bi hotel zaiti v filozofiranje, bi se zato – brez zame-re – oprijel svoje hipoteze: resnost v naši zadevi je nekaj, kar ima, recimo, značaj duhovno-eksistencialne razsežnosti, stvarne zanesljivosti in izrazne sprejemljivosti.

Spoštovani, to so lastnosti, ki jih zaznava in v svojem pisanju izpostavlja Marija Pirjevec. Brez njih njena literatura, ki obsega literarnozgodovinske študije, eseje, kritike in še kaj, tj. uredniško delo in predavanja, ne bi mogla imeti vrednostne cene za sprejem pri reflektiranem bralcu in javnosti na Slovenskem, verjetno tudi v Italiji.

Katere so tiste resne stvari, na katere njeno delo opozarja in prinaša v javnost? Nagrado »Vstajenje« se vsako leto podeljuje avtorju ali avtorici za knjigo, tokrat Mariji Pirjevec za ureditev in pripravo za izdajo 2. »Rebulovega zbornika« ob pisateljevi 90-letnici (in knjigo esejev o slov. literaturi v italijanski »Questa Trieste«). Zbornik prinaša vrsto dopolnjenih predavanj s simpozija o delu Alojza Rebule leta 2014, in to kvalificiranih referentov, ki jih je k sodelovanju povabila urednica. A izid

te pomembne knjige je le eno izmed podobnih dejanj Marije Pirjevec, dejanj, ki so značilna po tem, da knjige vsebujejo avtorje po njenem izboru – a zmeraj avtorje s tistim strokovnim ali umetniškim profilom, ki zagotavlja razlagalno ali umetniško privlačnost. Pri tem navadno sodeluje tudi s svojim prispevkom, kot je tokrat, ali v daljnem letu 1993 v zborniku o Borisu Pahorju in pozneje še kje. – Za hip naj se ustavim pri njenem referatu v zborniku iz leta 2014, v katerem obravnava Rebulovo pojmovanje jezika. Pri tem uvodoma izhaja iz ugotovitev, ki jih srečamo že v njeni knjigi študij in esejev »Na pretoku dveh kultur« iz leta 1992, vendar jih razvija in nadgrajuje, ob drugem z analizo sloga v Rebulovi literaturi, proti koncu pa se kritično ustavlja pri skušnjavi nekaterih mlajših, pisati v jeziku večine, torej ne več v slovenščini: takih primerov je za zdaj v Italiji malo, več jih je med slovensko koroško manjšino. Ta pojav problematizira, opirajoč se na Florijana Lipuša, ki je zavrnil pisanje svoje kolegice (Maje Haderlap) v nemščini in opozoril, da odpadništvo od maternega jezika največkrat nastaja iz neetičnih razlogov, sicer pa se s takšno prakso pisec in z njim njegova jezikovna skupnost izkoreninjata iz svojega narodnega prostora in se odpovedujeta lastni identiteti. – To navajam, ker je jezik morda najvažnejša tema, na katero je Marija Pirjevec pozorna v obravnavi literarnih besedil. V takem ali drugačnem kontekstu ga je tematizirala pri mnogih ustvarjalcih oz. ustvarjalkah, kot so ob drugih Srečko Kosovel, Ljubka Šorli, Boris Pahor, Bruna Marija Pertot, Miroslav Košuta in seveda Rebula. V kompleksnem pretresu njihovih besedil pa je odkrivala še druge posebnosti, se pravi vrednote, vezane na njihovo doživljajsko izkušnjo zgodovine na tem prostoru, pri nekaterih pa tudi na presežno dimenzijo njihovih likov. Navaja jih že v omenjeni knjigi »Na pretoku dveh kultur«, poimenuje pa jih »tipološke značilnosti slovenske književnosti v Trstu«; tako zapiše, da skupina teh vrednot »ima štiri temeljna jedra, to pa so jezikovni, narodni, eksistencialni in ontološki etos. Vendar – na-

»Pretresljiva knjiga z izjemno vsebino, v kateri spoznavamo, kako so Slovenci imeli radi in se borili za svoj svet.«

daljuje – ta etika ni statična, ampak na svojih ravlinah – razen ob jeziku in narodu – odprta moderni relativizaciji in destabilizaciji ter v spopadanju z njima«. To se mi zdi vredno citirati, saj po mojem veljajo tudi za literaturo mlajših pišočih v zamejstvu, a nič manj tudi zato, ker kažejo na neko razliko v primerjavi z osrednjimi tokovi literarnega ustvarjanja in zlasti vrednotenja v Sloveniji in so lahko za slovenski prostor tvorne oziroma navdihujoče. Kolikor spremljam sočasno kritično in esejistično pisanje v Sloveniji, pisci ne kažejo dovolj širše občutljivosti za podobne segmente literarnih tekstov. Izhajajo bolj iz »univerzalističnih« in aktualističnih načel svoje presoje. To se mi ne zdi najbolj tvorno, saj dobra literatura zmerom izhaja iz navidezno drobnih posebnosti, da bi jih preobrazila v resnično univerzalno, pristne podobe človeka.

Že glede na povedano, če pa bi spomnil na nekaj misli iz njenih drugih razprav, literarno-zgodovinskih študij in prikazov sodobnih knjig slovenskih avtorjev, bi lahko rekel, da je s svojim delom obogatila mišljenje in vedenje o slovenski literaturi nasploh pa tudi o nas samih kot narodu v toku zgodovine. Ko omenjam to slednje, imam v mislih njeno »Tržaško

knjigo«. Izšla je pred 15 leti. Po mojem mnenju je to res »njena« knjiga, čeprav so vsa številna besedila v njej, razen njenega eseja o Trstu – besedila množice literatov, publicistov in politikov predvsem s Tržaškega, a tudi iz Slovenije; gre za njihove literarne, zgodovinske, politične, pričevanjske tekste in pesmi o Trstu in njegovi okolici. Tvorijo celovito čtivo v njenem izboru avtorjev in besedil in z njenim poglobljenim uvodom – in pred nami je branje, ki bi mu rekel svojevrsten *dokumentarni roman* (ali *fiction-faction* pripoved), kjer izbrana besedila figurirajo kot njeni citati – pretresljiva knjiga z izjemno vsebino, v kateri spoznavamo, kako so Slovenci imeli radi in se borili za svoj svet in v mnogočem svoje mesto Trst – a jim zgodovina ni bila naklonjena. Žal kljub tej odlični publikaciji kontinentalni Slovenci Trsta ne poznajo in ga večinoma imajo za povsem tuje mesto.

Toda življenje v Trstu med italijansko večino je Marijo Pirjevec najbrž izzvalo k še enemu angažmaju, ki bi mu morda lahko rekel poslanstvo: to je njeno poklicno delo profesorice slovenske literature na tržaški univerzi, vzporedno s tem pa, da tako rečem, projekt, seznaniti s slovensko literaturo in kulturno zgodovino tudi italijansko občinstvo oziroma kulturno javnost. V tej zvezi moram spomniti vsaj na knjigo »L'altra anima di Trieste«: na prvi pogled je prevod »Tržaške knjige« v italijanščino, vendar ni le to – saj je prilagojena italijanskemu recipientu, zato bo naš italijanščine večji bralec v njej morda prej odkril slovensko dušo v Trstu kot v »Tržaški knjigi«. Sicer je v italijanščini izdala več drugih knjig – recimo svoje eseje o Kosovelu, eseje o slovenski literaturi od 18. do 20. stoletja, pa tudi eseje o

Trubarju, Kocbeku ..., uredila zbirko novel Alojza Rebule, prevajala Ivana Cankarja itd. itd. – skratka, avtorica, ki z različnimi zvrstmi pisanja in različnimi metodami prihaja do knjig za slovensko in tujo publiko.

Če se vprašam, kje so razlogi za njeno tako razvejeno ustvarjalnost, bi eden izmed odgovorov bil, da je najbrž v neredko težkih razmerah zamejstva izrabila njegovo prednost, ta pa je v obilju oziroma bogastvu dveh kultur; ustvarjalnost pa, izpolnjena z resnostjo, je najbolj hvaležna pot, na kateri je mogoče presegati dileme zamejstva, kulture in morda celo vsakdanjega življenja. Na tej poti vsaka prva knjiga kliče drugo, toda niti druga ne peta ... ali še kasnejša ni zadnja. Veseli me, da je tako tudi pri Mariji Pirjevec.

Lj., 4. aprila 2016

53. literarna nagrada Vstajenje za leto 2015

Dne 22. marca 2016 se je sestala na sedežu Slovenske prosvete v Donizettijevi ulici 3 v Trstu komisija literarne nagrade »Vstajenje« v sestavi prof. Lojzka Bratuž, prof. Robert Petaros, prof. Zora Tavčar, prof. Diomira Fabjan Bajc, prof. Neva Zaghet, prof. Magda Jevnikar in urednik Marij Maver.

Iz lanske izvirne knjižne bere je komisija pregledala 19 del zamejskih in zdomskih avtorjev z letnico 2015. Odločila je, da nagrado Vstajenje prejme **Marija Pirjevec za Rebulov zbornik 2. Ob avtorjevi devetdesetletnici** in za življenjsko delo z naslednjo utemeljitvijo:

Marija Pirjevec, literarna zgodovinarica in univerzitetna profesorica je lani pripravila za tisk **Rebulov zbornik 2. Ob avtorjevi devetdesetletnici** in knjigo esejev o slovenski literaturi v italijanskem jeziku z naslovom **Questa Trieste**, ki je kmalu po izidu pošla in je pravkar izšla v drugi izdaji.

Marija Pirjevec je predsednica Slavističnega društva Trst – Gorica – Videm in se je vse življenje posvetila raziskovalnemu delu na slovenističnem področju. Poleg poklicnega dela na tržaški univerzi je veliko truda posvetila publicističnemu področju. Pripravila in uredila je **Tržaško knjigo**, ki je izšla pri Slovenski matici v Ljubljani in prinaša bogat izbor literature o Trstu. Podobno bogato knjigo je pripravila v italijanščini z naslovom **L'altra anima di Trieste – Druga duša Trsta**, s katero je italijanskemu svetu prikazala lep izsek slovenske literarne in kulturne povezave s tržaškim mestom. Je avtorica številnih esejev o slovenski književnosti, posebej pa se je poglobila v dela Alojza Rebule, Borisa Pahorja, Miroslava Košute in drugih. Kot profesorica na tržaški univerzi je študente približevala slovenskemu jeziku in na Visoki šoli za tolmače in prevajalce v Trstu formirala kar nekaj izredno večjih prevajalcev, ki danes širijo lepoto slovenskega jezika in literature v italijanskem kulturnem prostoru.

Trst, 22. marca 2016

Denar za nagrado je prispevala ZADRUŽNA KRAŠKA BANKA z Opčin.

Pastirček je upihnil 70 svečk

Metka Šinigoj

V tej rubriki bi radi osvetljevali delovanje društev, publikacij in ustanov, ki so trdno zasidrane v našem kraju na kulturnem področju in praznujejo pomembno obletnico. To bo potekalo tako preko intervjuja z glavnimi akterji kot tudi z vsemi, ki delajo za kulisami in mogoče niso vedno vsem na očeh. Naš namen ni brskati do potankosti po zgodovini teh ustanov in navajati točne datume sestajanja raznih odborov, temveč izluščiti pomen in doprinos vsakega društva k naši kulturni stvarnosti preko njegovega razvoja do današnjih dni. Predstavljamo vam torej pogled v spremembe, novosti, zanimivosti in pomembne mejnike, ki so bodisi izoblikovali kot spremenili ustanove naše zamejske stvarnosti v takšne, kot jih danes poznamo. Hvaležni moramo biti vsem, ki si prizadevajo za kulturno dobrobit slovenskega človeka, in to delajo pogosto prostovoljno, brez nikakršnega finančnega zasluga, temveč iz veselja do drugih, predvsem do novih rodov.

Tokrat je našo pozornost pritegnila priljubljena otroška revija z versko vsebino, ki vabi k sodelovanju in nagovarja svoje bralce s posrečenimi vsebinami in kombinacijo križank, ugank, besedil ter črnobelih ilustracij. V začetku aprila je praznovala 70 let izhajanja. O Pastirčku, njegovih začetkih, delovanju in spremembah smo se pogovorili z dušo revije, g. Marijanom Markežičem, ki je prava gonilna sila revije že vrsto let in iz tega še vedno črpa energijo, ki jo velikodušno razdaja mladim rodovom.

■ **Kdor vas opazuje tako pri darovanju sv. maše kot delu z mladino, lahko pove, da ste pozitivna in radoživa oseba, ki z nasmehom nagovori prisotne, še posebno otroke. Kako dojemate svoje poslanstvo duhovnika?**

● Nikoli se ne bom naveličal ponavljati, kako so posebno za otroke in mlade pomembne **družina, skupina in delavnost**. Imel sem veliko srečo, da sem ti dve obdobji preživel kar v več družinah, saj nas je vseh 14 otrok s skupnega dvorišča bilo praktično doma v štirih družinah. V kasnejših najstniških skupinah nas je tudi bilo veliko in imeli smo vseskozi dobre vzgojitelje, ki so nam bili najprej prijatelji, obenem pa zahtevni. Vsak je imel vedno svoje odgovornosti in točno določena dela. Naj dodam, da so bili moji vzgojitelji v šoli, pri športu,

skavtih in v župniji praktični kristjani, ki so svojo vero živeli preprosto in veselo v skladu s sv. Jakobom: Vera brez del je mrtva! Tako sem se že navsezgodaj držal pravila: raje veselo pričevati kot pridigati ali prepričevati druge. Zato svoje človeško in duhovniško poslanstvo skušam opravljati najprej kot prijatelj ali veliki brat – skupaj načrtovati in delati za skupno dobro. Duhovno in praktično se vedno prepletata, saj to je življenje. Ker je otrokom in mladim všeč akcija, mislim, da je to ključ tudi do njihovega srca. Od tu dalje pa gre vse po dogovoru ...

»Nikoli se ne bom naveličal ponavljati, kako so posebno za otroke in mlade pomembne družina, skupina in delavnost.

■ Bi nam lahko opisali, kako so vas življenjske izbire pripeljale pred osemintridesetimi leti v Gorico?

● Takoj na začetku svoje duhovniške poti sem si postavil pravilo: nikoli ne bom prosil, kam naj grem ali kaj bom delal, in nikoli ne bom rekel ne predstojnikom. Ko so v Gorici nekaj let zaman iskali mlajšega primorskega duhovnika in ga zaradi problema dokumentov ali jezika niso našli, sta vikar za Slovence g. Oskar Simčič in dekan g. Marijan Komjanc prišla naravnost k meni s prošnjo, da bi prišel v Gorico. Enostavno sem jima rekel: »Dogovorita se s škofoma, jaz rabim le pol ure, vržem v avto nekaj knjig in cunj, pa sem pripravljen! ...« In tretji dan sem že bil v Gorici in takoj so me »vrgli« med skavte, v župnijo, v Katoliško tiskovno društvo in seveda v dejavnosti pri Pastirčku ...

■ Vam je lažje vzpostaviti pogovor z najmlajšimi ali z najstniki?

● Ker se rad igram (smeh), se po hitrem postopku vživim v otroke in oni vame. Skozi igro se da veliko narediti tudi za pomembne vrednote. Najstniki pa te najprej bolj študirajo in te malo kasneje »pripustijo« v svoj svet. Tukaj pa sta najbolj uporabna ključa potrpljenje in šport, vse drugo pa pride samo po sebi.

■ Kdaj in kako je vaša življenjska pot začela teči vzporedno s Pastirčkovo?

● Zdravje tedanje urednice, gospe Ljubke Šorli, je počasi začelo pešati in zato sem kar »padel noter«. Potrebovali so organizatorja in nekoga, ki se hitro odloča in še hitreje stvari izvaja ... In tako sem še »noter« in to z veseljem! Saj vidim, da so otrokom vseč preproste stvari, jasne ideje in delo. Zato sem mnenja, da morajo otroci na vsaki strani revije nekaj »delati« – brati, dopolnjevati, odgovarjati na vprašanja, misliti ...

■ Od kod črpate svojo neustavljivo energijo kot odgovorni urednik te zelo priljubljene revije?

● Veliko sem z otroki, veliko se migam ob praktičnih opravilih (po mestu se vedno premikam s kolesom), tu so stalna gradbišča ... Pred vsem tem pa je gotovo red, disciplina in redno duhovno polnjenje baterij v molitvi, ob branju in meditaciji. Moraš se nekaj časa odmakniti, da greš potem močnejši zopet »v gužvo«.

■ Kdo mu je pred sedemdesetimi leti postavil temelje in kako so se vrstili uredniki na Goriškem in Tržaškem?

● Pastirček se je rodil v Gorici za Veliko noč pred 70 leti, davnega leta 1946. Omislili so si ga goriški veroučitelji z gospodom Kazimirjem Humarjem na čelu. Osnovnošolskim otrokom so hoteli dati v

roke revijo, ki bi dopolnila veliko pomanjkanje slovenskih učbenikov.

Zakaj ravno ime Pastirček? Veroučitelji so rekli: »Jezus je naš

veliki Pastir, vsi otroci in odrasli, ki vas imamo radi, naj bomo Pastirčki!«. Tako se je Pastirčkova zgodba začela: preprosto, skromno, a z veliko ljubeznijo do otrok. Tudi učitelji in starši so takoj priskočili na pomoč in ga bogatili. Prvi urednik Pastirčka je bil duhovnik Kazimir Humar (do 1951), drugi njegov sobrat Srečko Gregorec (1951–1963). Pastirček se je nato za 13 let preselil v Trst, ko ga je urejeval prav tako duhovnik Jože Prešeren. Ko se je zopet vrnil v Gorico, sta ga urejevali učiteljici Zora Saksida (1976–1978) in Ljubka Šorli (1978–1988). Dve leti je nato Pastirčka urejevala učiteljica Ljuba Smotlak iz Mačkolj na Tržaškem. Že več kot 30 let pa nosim to zabavno breme jaz.

■ Kateri starostni skupini otrok je revija namenjena oz. kdo sega po njej?

● Revija je namenjena predvsem osnovnošolskim otrokom. Vedno bolj pa zadnja leta segajo po njej tudi otroci iz vrtca. Večkrat se zgodi, da me ustavi kakšen srednješolec in hoče imeti Pastirčka. Ko ga vprašam čemu, mi odgovori: bom barval! 5–6 let je to vedno delal, sedaj se tega spomni ... Kdor barva, pogleda tudi tekst in se tam še malo ustavi. In to je cilj revije.

■ Do katerih ključnih sprememb je prišlo v sedemdesetih letih izdavanja tako na vsebinski kot organizacijski ravni?

● Pastirček je rasel počasi, postajal bogatejši, z vedno več sodelavci med otroki, učitelji, starši. Zanimivo je, da so naši najboljši svetovalci prav učitelji in starši. Tako odgovarjamo sproti na njihove potrebe. Prelomno je leto 2004, ko je Pastirček postal tak, kot smo si ga vedno želeli.

Marijan Markežič
(foto NG)

■ **Kdo so sedanji sodelavci Pastirčka (od ilustratorjev do avtorjev besedil in pravljič) in kako poteka uredniško delo?**

● Pastirčkova družina je zelo pestra: Mariza Perat, Berta Golob, Ljuba Smotlak, Tatjana Ban, Paola Bertolini, Walter Grudina, Marijan Manček, Danila Komjanc, Barbara Rustja, Olga Tavčar, Antonella Del Bianco, Patrick Quaggiato, mnogi sodelavci pa hočejo ostati anonimni in se podpisujejo le s kraticami. Že dolgo časa imamo občasne sodelavce tudi iz Slovenije in tako gradimo enotni slovenski prostor. Večina sodelavcev je poklicno povezanih z otroki, z vzgojo. Tako lažje odgovorimo na trenutne potrebe otrok. Gradivo pride na uredništvo zelo različno. Še so starejši sodelavci, ki pošljejo tekst natipkan na starem stroju (lepo je brati to vedno novo vsebino natipkano na »star« način). Drugi poskrbijo še za ilustracijo svojega teksta. Tretji pa strani pošljejo elektronsko že dokončane ...

Večina Pastirčkovih sodelavcev je prstovoljcev, zato jih urednik ne more preveč priganjati. Vse moram zelo pohvaliti, da so redni in vestni. Tako Pastirček izhaja redno takoj ob začetku meseca.

■ **Da je ta otroška revija zelo priljubljena, priča že dejstvo, da pošiljajo otroci na uredništvo veliko risbic in izdelkov. Kdo ima pri tem zaslugo?**

● Naši najbolj dejavni pomočniki so vseskozi veroučitelji in drugi učitelji, ki svetujejo in celo oblikujejo tekste, ki jih v šoli uporabljajo. Nenadomestljivi so tudi starši, saj tudi oni spodbujajo otroke, da pošiljajo uredništvu res veliko risbic, spisov in odgovore na razne kvize in dopolnjevanke. Vsak mesec odgovori tako ali drugače vsaj 60 % otrok. Čudovito je prijeti v roke Pastirčka, potem ko so ga otroci »predelali« (pobarvali, dopolnili, odgovorili na vprašanja). Tega sem zelo vesel, obenem pa mi je žal, da je nemogoče vse objaviti. Vsekakor pa je vsaj vsaka šola vedno zastopana v vsaki številki revije.

■ **Kako je z naklado? Se je v letih znižala ali ohranjate enako število izvodov?**

● Kljub težavam, ki jih prinaša splošna kriza, se Pastirčkova naklada rahlo dviga, kar je zelo pozitivno.

■ **Ob 70-letnici ste 10. aprila priredili veliko slavlje v Kulturnem centru Lojze Bratuž, ki se je začelo s sv.mašo za žive in pokojne Pastirčkove sodelavce ter se nadaljevalo z nastopom otrok. Kako so potekale priprave na prireditev in koga ste povabili k sodelovanju?**

● Pastirčkovim pokojnim in živim sodelavcem dolgujemo veliko zahvalo. To lahko najbolj popolno izrazimo pri skupni sv. maši. Tudi to je izraz sodelovanja vseh navzočih.

Najprej smo se odločili, da ne bomo dosti govorili, o zgodovini, pomenu in napredovanju Pastirčka naj pričajo predvsem posnetki na velikem platnu.

Nastopali so otroci s Tržaške, z Goriške in iz Benečije. Vsebinski del je bil zaupan dramski skupini O'Klapa, režija Franku Žerjalu, tehnika pa KCL Bratuž in tehnikom dramske skupine iz Števerjana. Zapeli so Mali lujerji pod vodstvom Davida Klodiča in števerjanski otroci pod taktirko Martine Hlede, nastopila pa mladinska gledališka skupina Radijskega odra v režiji Lučke Susič. Glasbeni del je vodil Patrick Quaggiato s priložnostno zbranim orkestrom SCGV Emil Komel in njenim mladinskim zborom, ki je posnel na cd Pastirčkovo himno, ki je zaključila slovesnost ob 70-letnici. Seveda smo izročili priznanji Marizi Perat, ki s Pastirčkom sodeluje nepretrgano največ časa in nekdanji urednici in sodelavki Ljubi Smotlak. Podelili smo

16 nagrad za likovni natečaj na temo Pastir/Pastirica.

Vse prispele risbe so

bile razstavljene ob prireditvi, prav tako tudi vsi Pastirčki izdani v 70. letih, fotografije Pastirčkovih dnevov, plakati, razni praktični pripomočki in vse Pastirčkove knjige in cd-ji.

»Pri kamniti stavbi so potrebni veliki vogelni kamni, manjši povezovalni in prav tako še manjše zagozde. Samo tako je stavba lahko trdna in nadgradljiva.«

■ **Pastirček je vzgojna revija, ki preko barvanja črno-belih ilustracij, branja in dopolnjevanja, seže takoj do otrokovega srca. Kdo pa otroka spodbuja pri dojemljanju verskih vsebin? So to v prvi vrsti veroučitelji ali se barvanje nadaljuje še doma in imajo otroci tudi tam spodbudo?**

● Pastirček ima svojega velikega vzornika – Pastirja Jezusa. On je uporabljal preprost, slikovit in sporočilen jezik, podkrepjen z dejanji. Zato so besede evangelija močne in vsakomur razumljive. Pastirček vseskozi vabi vse male in velike sodelavce naj vsak na svojem mestu in po svojih zmožnostih da na razpolago Pastirju in preko njega vsem pastirčkom svoje roke, da bi on delal dobro, svoje noge, da bi sebe in druge vodile na pot pozitivnega, svoja

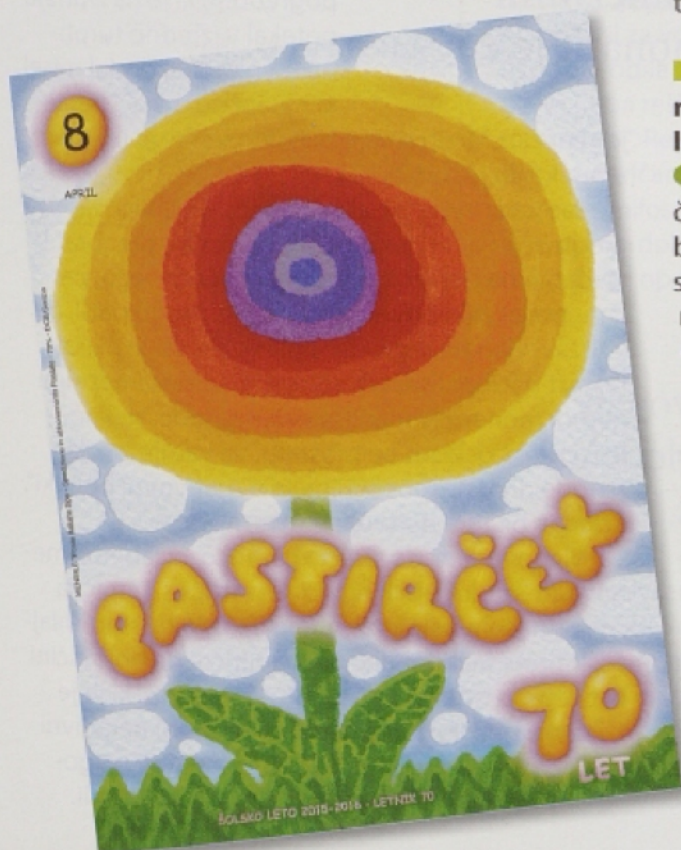
usta, da bi razglašala veselje in pripravljenost graditi Njegovo in našo pot, predvsem pa srce, ki bo vse to oplemenitilo z željo, da bi vsi se najprej sprejeli take kot smo in se pre-

pričali, da je vsakdo izmed nas nenadomestljiv in lahko samo on opravi določene stvari. Pri kamniti stavbi so potrebni veliki vogelni kamni, manjši povezovalni in prav tako še manjše zagozde. Samo tako je stavba lahko trdna in nadgradljiva ...

■ **Kje opazate razlike v posredovanju vere najmlajšim? Se je slednje v zadnjih petdesetih letih veliko spremenilo?**

● Vero lahko gradimo najprej na tem, da smo človeški, odprti do drugih in pripravljeni graditi boljši svet. Evangelij lahko to osnovo nadgradi s svojo preprosto govorico in vabi k pozitivnemu gledanju nase in na svet okoli sebe. Zato je evangelij preprost in življenjski. Ko srce govori, je »tehnično« podajanje vsebine drugotnega pomena, ki se skozi desetletja temu prilagaja in nadomesti vse tisto, kar otroci doma, žal, ne dobijo ali pa v skromni obliki. Kadar manjka domača praksa, se moramo vsi drugi vzgojitelji še bolj potruditi in začeti vedno znova. Zato Pastirček piše o ljubezni do Jezusa, velikega Pastirja, o ljubezni do jezika, lepega petja in obnašanja, budi domišljijo otrok skozi pravljice, zgodbe, igrice, kuharske recepte, učne in razvedrilne strani ...

Zgled, potrpljenje in pozitivna naravnost pa bodo vedno obrodili dober sad! 🌱

Velike dunajske razstave ob stoletnici smrti cesarja Franca Jožefa I.

Lev Detela

Franc Jožef I., večni cesar Avstrije, tak je naslov velike spominske razstave v Avstrijski nacionalni knjižnici na Dunaju. Predzadnji Habsburžan na prestolu velikega srednjeevropskega cesarstva je na globok način v dobrem in v slabem zaznamoval tudi usodo slovenskega naroda. Ivan Cankar je svojega „Hlapca Jerneja“ poslal terjat pravico tudi k cesarju na Dunaju, vendar ga ta ni uslišal.

Mnenja o Francu Jožefu, ki je vladal kar 68 let in s tem dolgim vladarskim stažem prekosil vse ostale Habsburžane v več kot šeststoletni tradiciji vladanja na prestolih Svetega rimskega cesarstva, cesarstva Avstrije in avstro-ogrske monarhije, so zelo različna.

V Avstrijski nacionalni knjižnici, kjer so ob stoletnici cesarjeve smrti v letu 1916 odprli veliko pregledno razstavo, so na ogled številni dokumenti, fotografije, listine in predmeti, ki dobro osvetlijo cesarjev značaj in njegov vladarski način.

Oblast je prevzel leta 1849, star komaj osemnajst let, po marčni revoluciji v letu 1848, ki je sicer odpravila tlačanstvo, vendar drugih reform ni mogla uresničiti. V prvih letih vladanja ni bil posebno priljubljen, ker je uvedel neoabsolutističen reakci-onarni režim in vladal s trdo roko. Leta 1853 ga je na sprehodu na mestnem obzidju skušal ubiti neki madžarski krojač, vendar se atentat ni posrečil.

Ozračje v veliki državi se je bistveno izboljšalo, ko mu je s pomočjo žene Elizabete leta 1867 uspelo pomiriti madžarske predele in vzpostaviti novo državno strukturo v obliki dvojne avstro-ogrske monarhije, kar pa je bilo v škodo slovanskim delom cesarstva. Že leta 1859 je Franc Jožef izgubil vojno v Italiji, leta 1867 pa tudi proti Prusiji.

Vendar se je začelo dolgo obdobje miru, ki je kljub manjšim lokalnim vojnám trajalo vse do

začetka prve svetovne vojne. Razpon njegovega obdobja sega od malomeščanskega biedermeierja s vpregami in kočijami v pretežno kmečki državi do številnih javnih reform, postopne industrializacije, vzpona meščanstva, gradnje železnic in industrijskih obratov, prvih avtomobilov, filma in letalstva. V tem času se je postopoma spremenil tudi pogled na monarha, ki je skoraj vedno od jutra do večera živel samo za svojo državo. Nastal je mit „dobrega cesarja Franca Jožefa“.

Ob cesarjevi smrti 21. novembra 1916 je sloviti avstrijski pisatelj Joseph Roth zapisal: „Nekoč je bil neki cesar“ in v zvezi s pogrebom, ki je na Dunaju potekal v izredno turobnem vremenu, dodal misel, ki natančno označi cesar-

»Skušal je ovirati razrast nacionalističnih sporov med posameznimi narodi monarhije.«

jev značaj: „Mrzlo sonce Habsburžanov je ugasnilo, ampak bilo je sonce“.

Razstava v Avstrijski nacionalni knjižnici na pregleden način dokumentira cesarjev preobrat k vladanju na podlagi novega ustavnega reda, parlamenta in zakonov. Franc Jožef je strogo pazil, da v državi vladata red in disciplina. Skušal je ovirati razrast nacionalističnih sporov med posameznimi narodi monarhije in ščititi svoje narode. Nekoč je izjavil, da je zato na prestolu, da varuje „svoje narode pred nesposobnimi in negativnimi politiki“. Strog je bil tudi do svoje lastne družine.

Njegov zakon s težavno cesarico Elizabeto, imenovano Sisi, ki je bila njegova sestrična, tragična smrt sina in prestolonaslednika Rudolfa, smrt mlajšega brata Maksimilijana na politični pustolovščini kot cesarja v Mehiki in cesarice Elizabete, ki jo je v Ženevi ubil italijanski terorist, in drugi negativni dogodki so na globok način zaznamovali njegovo privatno življenje in ga na stara leta osamili.

Osebnostno skromen in enostaven je po drugi strani poudarjal pomen državne reprezentance za slavo cesarstva. Čeprav je leta 1914 dolgo zavlačeval vojno napoved Srbiji zaradi atentata na prestolonaslednika Franca Ferdinanda v Sarajevu, se je vseeno odločil za vojno. V to ga je vodila misel, da je „treba rešiti čast monarhije“. Resnično je bil prepričan, da je cesar po milosti božji in mora do dobrega

ali slabega konca v tem smislu opravljati svojo vladarsko dolžnost.

Tudi v cesarskem dvorcu Schönbrunn, kjer se je Franc Jožef leta 1830 rodil in kjer je umrl, je na ogled posebna

razstava. Tu je v ospredju predvsem človek Franc Jožef, njegovo delovno, privatno pa tudi reprezentativno življenje v prostorih, kjer je bival in deloval. Njegov delovni dan se je začel vse do njegovega zadnjega večera pred smrtjo ob pol štirih zjutraj in končal zvečer ob

»Njegov delovni dan se je začel ob pol štirih zjutraj in končal zvečer ob devetih.«

devetih. Pisalna miza s sliko njegove ljubljene žene Elizabete, kjer je uradoval pa tudi opoldne kar med delom obedoval, legendarna vojaška železna postelja in drugi predmeti pričajo o njegovem vsakdanu.

Razstava je razdeljena na več delov. V cesarski vozarni je pod naslovom „Reprezentanca in skromnost“ med drugim dodatno na ogled njegova običajna enostavna kočija, v kateri se je vozil med Schönbrunnom in vladarskim gradom Hofburg, predstavljene pa so tudi ogromne imenitne kočije za reprezentanco. V cesarskem skladišču Hofmobiliendepot je prikazano vsakodnevno običajno pa tudi praznično življenje na dvoru. Znano je, da je Franc Jožef svoj prosti čas preživel predvsem na lovu, kar je na ogled na razstavi v gradu Niederweiden v Nižji Avstriji.

O Francu Jožefu je v zadnjem času izšlo več znanstvenih publikacij, ki njegovo politiko prikazujejo na bolj pozitiven način. Preje več ali manj absolutistično agrarno habsburško cesarstvo je postopoma preoblikoval v pravno državo. Čeprav konservativnih nazorov, je pospeševal znanost (dunajska univerza, na kateri je študiralo tudi veliko Slovencev, je veljala za eno najboljših v Evropi in v svetu) in podpiral celo moderno umetnost, ki se je v njegovem času vseevropsko razcvetela in uveljavila. Državo je postopoma moderniziral, skušal je ščititi pravice posameznih narodov in Židov, pospeševal je gospodarsko rast

in uvedel splošno volilno pravico za moške. Hvalevredno je bilo tudi dolgotrajno

obdobje miru, ki pa se je žal končalo v katastrofi prve svetovne vojne.

Vse dunajske razstave o cesarju Francu Jožefu I. so na ogled do 27. novembra 2016.

svobodni delo, s čim ustvarja, ustvarja
svobodni delo, s čim ustvarja, ustvarja

7. NAGRADA NADJA MAGANJA

V Peterlinovi dvorani v Trstu je bila 7. marca slovesna izročitev 7. Nagrade Nadja Maganja. Poseben odbor, v katerem so predstavniki Društva slovenskih izobražencev, Skupnosti sv. Egidija, Slovenske zamejske skavtske organizacije in njene družine, jo letno podeljuje eni ali več ženskam, ki jih odlikujejo vernost in zavezanost kateri izmed vrednot ali zanimanj, ki so bili dragi tržaški kulturni delavki Nadji Maganji Jevnikar (1951–2006).

Letos sta dve enakovredni nagradi (kipa Zalke Arnšek in denarno vsoto, ki pa sta jo takoj namenili za pomoč beguncem) prejeli Tržačanki, ki se ob poklicnem delu vidno in manj vidno posvečata humanitarnim dejavnostim in dobrodelnosti. To sta podjetnica Anna Rossi Illy in šolnica Duja Kaučič Cramer. Po uvodnih nagovorih Sergija Pahorja in Maje Lapornik Pelikan je o prvi nagrajenki spregovoril podjetnik Federico Pacorini, o drugi pa prof. Roberto Vitale. Številnemu občinstvu, v katerem je bil tudi tržaški župan Roberto Cosolini, so zapela dekleta skupine Bodeča Neža pod vodstvom Mateje Černic. Na klavir pa je igral Bruno De Caro.

Nagrajenki z Jevnikarjevo družino in županom Cosolinijem

MIROSLAV KOŠUTA OB ŽIVLJENJSKEM JUBILEJU

Tržaški književnik Miroslav Košuta je ob svoji 80-letnici (rojen je bil v Križu 11. marca 1936) izdal knjigo spominov na odraščanje v domači vasi v času fašizma, vojne in šolanja. Pod naslovom Mornar na kozi je izšla pri Mladinski knjigi v Ljubljani.

NAJZGODNEJŠI CUFFOLOV DNEVNIK

Štirinajstdnevnik Dom iz Čedadada je v 2. letošnji številki začel objavljati najstarejše dnevniške zapise »beneškega čedermaca« Antona Cuffola (1889–1959). Doslej je bil znan in večkrat objavljen njegov dnevnik iz vojnih let v italijanski in slovenski različici. Cuffolov pranečak pa je predal uredništvu devet debelih zvezkov z zapiski v slovenščini od 7. avgusta 1927 do 31. avgusta 1956. Gre za kratke Cuffolove zapise, ki so bili potem osnova za župnijsko kroniko in znani vojni dnevnik.

UMRLA JE KIPARKA BOGOMILA DOLJAK

Dne 11. februarja je po dolgi bolezni preminila tržaška oblikovalka umetne obrti in likovna umetnica Bogomila Klarič Doljak. Rodila se je 14. novembra 1935 v Vižovljah. Z rajnim možem Albertom Doljakom, ki je bil mizar, je konec šestdesetih let začela v Nabrežini restavrirati stare kraške skrinje. Nato sta jih začela tudi sama izdelovati, Bogomila Doljak pa je ob tem kmalu postala še priljubljena oblikovalka lesenih predmetov iz ljudskega izročila po starih predlogah, slikarka in kiparka. Od leta 1974 dalje je sodelovala na vrsti skupinskih razstav, veliko pa je bilo tudi njenih samostojnih razstav.

DRAGO ŠTOKA JE PREJEL PUČNIKOVO PRIZNANJE

Inštitut dr. Jožeta Pučnika iz Ljubljane je ustanovil Pučnikovo priznanje za prispevek k razvoju demokracije v Sloveniji.

Prvo tako nagrado je 11. marca v okviru celodnevne simpozija, ki ga je Inštitut dr. Jožeta Pučnika priredil v sodelovanju s Centrom Wilfried Martens za evropske študije v Slovenski Bistrici, prejel tržaški javni delavec, nekdanji deželni svetovalec in deželni tajnik Slovenske skupnosti, nato pa predsednik Sveta slovenskih organizacij odv. Drago Štoka.

UMRLA JE DR. MARIJA BERNIK

Na veliko noč, 27. marca, je v Ljubljani po hudi bolezni preminila ugledna primorska in zdomska znanstvenica Marija Bevčar, vdova Bernik. Rodila se je 25. marca 1929 na Gorenjem Polju pri Anhovem. Njena družina se je po vojni umaknila v Italijo, tako da je maturirala na slovenski begunski gimnaziji v Senigallii, iz medicine pa je diplomirala v Španiji. V interni medicini se je nato specializirala v Madridu in v Združenih državah, kjer se je leta 1955 v Chicagu poročila z znanim pravnikom Jožetom Bernikom, ki je bil po demokratizaciji Slovenije predsednik Svetovnega slovenskega kongresa, po skupnem povratku v domovino pa poslanec Nove Slovenije.

Marija Bevčar Bernik je bila zaslužna profesorica nefrologije na medicinski fakulteti Northwestern University v Chicagu, kjer je predavala, raziskovala in delala v kliniki do upokojitve leta 1998. Bila je pionirka na področju postopkov za laboratorijsko gojenje ledvičnih tkiv, kar je ustvarilo nove možnosti za zdravljenje bolnikov s krvnimi strdki v ledvicah, pljučih, možganih in srcu. Za svoj znanstveni dokumentarec Človeške ledvice v kulturi je leta 1969 prejela bronasto nagrado na mednarodnem beneškem festivalu znanstvenih in izobraževalnih filmov. Objavila je vrsto razprav in predavala na številnih kongresih. Z možem je bila v Združenih državah in Sloveniji tudi mecenka pri številnih slovenskih podvigih.

DRUŠTVO SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV V MESECU MARCU IN APRILU

Ali Žerdin in Bojan Brezigar (levo); župnik Gašper Rudolf (desno)

Sezona Društva slovenskih izobražencev se je nadaljevala z izredno bogato vsebino. Na ogledu so bile umetniške slike projekta Umetniki za Karitas, ki se že vrsto let ponavlja prav v tem velikonočnem času. V ponedeljek, 7. marca, pa so slovesno podelili letošnjo nagrado Nadja Maganja, o čemer poročamo posebej.

Božo Dukič in Štefan Merkač

Naslednji ponedeljek, 14. marca, je urednik Dela Ali Žerdin predstavil svojo knjigo o Francetu Bučarju, ki je večkrat bil gost Društva slovenskih izobražencev in predavatelj na Dragi. Z Žerdinom se je pogovarjal Bojan Brezigar. V ponedeljek, 21. marca, je velikonočno misel pred velikim krščanskim praznikom podal župnik v Medani gospod Gašper Rudolf. Z njim se je pogovarjal Jernej Šček. Po veliki noči je bilo prvo srečanje v društvu v ponedeljek, 4. aprila. Tudi o tem dogodku poročamo posebej. V ponedeljek, 11. aprila je bil na vrsti večer na temo »Pot v energetsko neodvisnost«. O tem sta govorila strokovnjak Božo Dukič in Štefan Merkač.

45. PESEM MLADIH

Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta je 2. in 3. aprila priredila v gledališču France Prešeren v Boljuncu že 45. revijo otroških in mladinskih zborov Pesem mladih. Tokrat jih nastopilo kar 31, tako da so prireditev razdelili na pet sklopov, ki so se vrstili dva dni. Skupno je na oder stopilo več kot 700 mladih. Nastope je spremljala posebna strokovna komisija, ki je imela nalogo, da zborovodjem svetuje na poti k vse večji kvaliteti. Spored je povezovala Urška Šinigoj, pozdrav nastopajočim in občinstvu pa je podal predsednik ZCPZ Marko Tavčar. Slovenska prosvetna matica je mecensko nagradila vse zборе.

Otroški zbor osnovne šole Alojz Gradnik z Repentabra

90 LET TEDNIKA NEDELJA

Slovenski cerkveni list krške škofije, tednik Nedelja, je praznoval 90-letnico izhajanja. Prva številka je namreč izšla marca 1926. Njen založnik in lastnik je bil znani koroški duhovnik, javni delavec in publicist Valentin Podgorc, izdajatelj in odgovorni urednik pa župnik v Borljah v Ziljski dolini Ivan Lučovnik.

Do leta 1941, ko so list nacisti prepovedali, je izhajal mesečno, od božiča 1945 pa izhaja kot tednik. Danes ima okoli 2.500 naročnikov, lastnik in izdajatelj je Slovenski dušnopastirski urad pri škofiji v Celovcu, zanj skrbijo glavni urednik Hanzi Tomažič in še trije uredniki, okoli 15 pa je rednih zunanjih sodelavcev.

Ob jubileju pripravljajo posebno romanje na Južno Tirolsko, 2. julija pa bo zahvalna maša na Sv. Višarjah. Izšel je tudi jubilejni zbornik na 208 straneh Devetdeset - Obrazi Koroške, ki so ga predstavili 22. marca v Slomškovem domu v Celovcu. V njem so življenjske zgodbe in portreti 90 koroških ljudi, za vsak letnik po en portret, ob tem so še zgodovinski zapisi in pričevanja o stikih Korošcev s Slovenci v matici, Italiji in po svetu.

V PORABJU DOMA

Pod tem naslovom je župnija Od-ranci na 288 straneh izdala knjigo kratke proze o Slovencih v Porabju nekdanjega domačega župnika msgr. Lojzeta Kozarja (1910–99). Gre za 6. zvezek njegovih Zbranih spisov. Predstavili so ga 11. marca med porabskimi Slovenci v Monoštru, in sicer v prostorih slovenskega generalnega konzulata, ki ga vodi dr. Boris Jesih.

Predstavitev je pripravil generalni vikar murskosoboške škofije Lojze Kozar ml. Zapel je zbor Avgust Pavel pod vodstvom Cirila Kozarja. Spregovorili so še generalni konzul, predsednik Zveze Slovencev na Madžarskem Jože Hirnök, predsednik slovenske samouprave Martin Ropoš in članica zbora Avgust Pavel Vera Gašpar.

Za Kozarja, ki je bil krščen na Gornjem Seniku in je bil priljubljen dušni pastir, ploden pisatelj in publicist, teče postopek za razglasitev za blaženega. Leta 2010 so mu posvetili zbornik ob stoletnici rojstva Pisatelj neuničljivega upanja in monografijo Lojzeta Kozarja ml. Vsa moja ljubezen, leta 2014 pa zbornik ob 15-letnici smrti Brezmejni hvala.

UMRL JE BIVŠI VELEPOSŁANIK HUGH MORTIMER – ŠKRBINA 2015

V Berlinu je 23. januarja umrl britanski diplomat Hugh Mortimer, ki je bil od januarja 2001 do maja 2005 veleposlanik v Ljubljani. Po koncu mandata je služboval v Berlinu, kjer je ostal tudi po upokojitvi in kjer je njegova slovenska žena Martina Manfreda uspešna modna oblikovalka.

Mortimer se je rodil 19. septembra 1949, obiskoval je Cheltenham College, University of Surrey in King's College v Londonu.

Ko je deloval v Sloveniji, je dvakrat (2001 in 2002) nastopil na komemoracijah za padle in pobite primorske padalce v Škrbini pri Komnu.

Ker o komemoraciji 11. novembra lani v Škrbini v Mladiki nismo poročali, naj omenimo, da je 18. žalna slovesnost obsegala zadušnico v cerkvi sv. Antona in srečanje pred spominsko ploščo s kulturnim sporedom, polaganjem vencev in nagovori. Spregovorili so komenski župan Marko Bandelli, britanska veleposlanica v Sloveniji Sophie Honey, sin rajnega angleškega veterana in časnika, pobudnika komemoracij v Škrbini Johna Earla Lawrence, bivši veleposlanik v Sloveniji David Lloyd in slavnostni govornik Miha Ferjančič iz Idrije, ki je brat Venceslava Ferjančiča (Idrija, 1919 – Buenos Aires, 2010) iz prve skupine primorskih padalcev, ki so jih spustili na slovenska tla, vendar ne k partizanom, temveč v Dolomite k slovenskim četnikom.

Že 6. novembra je bil tradicionalni spominski večer v Kulturnem domu v Komnu z naslovom Prof. Ivan Rudolf in primorski padalci. Povezoval ga je časnika Ivo Jevnikar, zbrane pa je v imenu

Miha Ferjančič med govorom pred Fakino domačijo (foto Alessandro Fegez).

Občine Komen pozdravil podžupan Valter Ščuka. Na sporedu sta bila dokumentarca Rudolfovi padalci in Ivan Rudolf. O prvem je spregovorila predstavnica Socialne akademije iz Ljubljane Simona Osterc, saj sta ga v okviru njenega projekta za mlade pripravila Martin Glažar in Veronika Snoj. O drugem, ki ga je za niz Televizije Slovenija Pozabljeni režiral Marko Radmilovič, pa je govoril zgodovinar Gorazd Bajc, ki je skupaj z režiserjem zanj priporavil scenarij. Osebno pričevanje o očetovem delu in idealih je podal tržaški časnika Saša Rudolf.

UMRL JE DUHOVNIK IN UREDNIK JOŽE BERTONCELJ

Duhovnik Jože Bertoneelj, ki je dobrega četrto stoletja urejal otroško versko revijo Mavrica, je 5. aprila umrl v Ljubljani.

Rodil se 5. julija 1925 v Kovorju. Najprej je študiral elektrotehniko, nakar je stopil v ljubljansko semenišče in bil leta 1951 posvečen v duhovnika. Po desetih letih kaplanovanja je postal župnik v novoustanovljeni župniji Koseze. Od leta 1997 je bil tam duhovni pomočnik.

Ker je bil zelo uspešen v delu z otroki, ga je režim preganjal. Med drugim je kot prvi začel z veroukom tudi za predšolsko mladino. Za otroke je začel v Družini urejati prej kotiček, potem prilogo Malim. Iz tega se je razvila revija Mavrica, ki jo je urejal od prve številke leta 1970 do leta 1996. Navadno je svoje članke podpisoval s psevdonimom »trpeči Job«. Obiskoval je veroučne skupine po vsej Sloveniji, spodbujal zbiranje otrok v »mavričnih jatah«, nagrajeval najboljše pisne in likovne izdelke, organiziral Mavrična romanja na Brezje in drugam.

UMRL JE GUIDO BOTTERI

Na svojem domu v Prečniku (občina Devin-Nabrežina) je 29. januarja umrl časnikar in politik Guido Botteri. Bil je eden izmed protagonistov tržaškega povojnega političnega in kulturnega življenja.

Rodil se je 2. maja 1927 v Trstu. Po materini in očetovi družini je bil tridentinskega izvora. Takoj po vojni je začel delati kot časnikar pri različnih časopisih v Trstu, od leta 1955 do upokojitve leta 1982 pa je bil urednik, nato glavni urednik takrat skupnega časnikarskega oddelka tržaškega javnega radia in televizije ter naposled ravnatelj deželnega sedeža RAI.

Ob tem je ves čas sodeloval tudi pri tiskanih medijih. Nekaj jih je pomagal ustanoviti in urejati (kulturno-politične revije Trieste, La Bora in Trieste & Oltre, tednik Il Meridiano di Trieste). Zelo ga je zanimala zgodovina, ki ji je posvetil vrsto knjig in esejev, zlasti krajevna politična in cerkvena zgodovina, a tudi zgodovina radia in gledališča. Bil je tudi med ustanovitelji in dolgo ravnatelj Deželnega stalnega gledališča Rossetti.

Guido Botteri pa je bil predvsem politik. Od leta 1945 do njenega razpusta je bil član Krščanske demokracije. V letih 1963-68 je bil njen tržaški pokrajinski tajnik. Skupno s Corradom Belcijem pa je že leta 1957 »odslovil« staro generacijo tržaških strankinih voditeljev in postopoma, pa čeprav v ostrem sporu s takratnim škofom Santinom in pač v skladu s svojimi pogledi, utiral pot levi sredini ter drugačnim odnosom s slovensko manjšino.

UMRL JE PROF. JANEZ ZUPET

V bolnišnici v Ljubljani je 29. marca preminil dolgoletni profesor angleščine in francoščine na škofijski gimnaziji v Vipavi, prevajalec svetega pisma stare zaveze, med drugim Visoke pesmi, in mnogih teoloških ter leposlovnih del iz več jezikov, duhovnik Janez Zupet. Rodil se je 16. oktobra 1944 v Ljubljani, v duhovnika pa je bil posvečen leta 1971. Že naslednje leto je začel poučevati na omenjeni gimnaziji, kar je potem opravljal do upokojitve, po kateri je ostal v Vipavi. Za prevod Pascalovih Misli je prejel Sovretovo nagrado.

UMRL JE DR. IVAN CIBIC

V Ljubljani je 11. marca umrl zdravnik Ivan Cibic. Rodil se je 6. avgusta 1924 na Proseku. Leta 1942 se je pridružil partizanom in postal sanitejec, med drugim v partizanski bolnišnici Pavla. Po vojni je do leta 1952 ostal v vojski, leta 1957 pa je diplomiral na medicinski fakulteti v Ljubljani. Posvetil se je razvoju javnega zdravstva. Ohranjal je vezi z rojstnim krajem in bil med organizatorji srečanj vseh Cibicev (»cibiciade«). Svoje spomine je leta 2011 objavil v samozaložbi pod naslovom Utrinki iz mojega življenja.

PROF. NATAŠA GOVEKAR V TAJNIŠTVU ZA KOMUNIKACIJE

Papež Frančišek je 9. februarja imenoval prof. Natašo Govekar za ravnateljico teološko-pastoralnega oddelka Tajništva za komunikacije. Gre za lani ustanovljeno novo delovno telo rimske kurije, ki ga vodi prefekt msgr. Dario Edoardo Viganò. Vanj so vključili Papeški svet za sredstva družbenega obveščanja, Tiskovni urad Sv. sedeža, Vatikansko internetno službo, Vatikanski radio, Vatikansko televizijsko središče, dnevnik Osservatore Romano, Vatikansko tiskarno, Fotografsko službo in založbo Libreria Editrice Vaticana. Gre torej za zelo odgovorno mesto.

Nataša Govekar, ki je iz Bazare pri Šempetru pri Novi Gorici, kjer se je rodila 4. junija 1975, je članica Skupnosti Kristusove božje človečnosti v centru Aletti v Rimu, kjer je tudi pastoralna delavka in predavateljica v Teološkem ateljeju kardinala Špidlika. Ukvarja se s teologijo umetnosti, odnosom med vero in umetnostjo, ikonografijo, duhovnim sporočanjem preko umetnosti in simbolov. Na univerzi v Ljubljani je diplomirala na Filozofski in Teološki fakulteti, doktorat pa je dosegla na papeški univerzi Gregoriana v Rimu. Napisala in prevedla je več strokovnih in duhovnih del.

PRENOVLJENA NARODNA GALERIJA

V Ljubljani so 27. januarja predali občinstvu prenovljeno Narodno galerijo, ki jo zdaj sestavljajo tri povezane stavbe na 13.000 kvadratnih metrih površine. V stalni zbirki, ki obsega 3.100 kvadratnih metrov, je zdaj 613 eksponatov.

UMRL JE MARIO KRALJ

V tržaški bolnišnici je 26. marca umrl tržaški javni in športni delavec Mario Kralj, ki je bil doma iz Sesljana, živel pa je v Nabrežini. Rodil se je 10. maja 1936 v Trziču in dolgo delal kot uradnik na občini Devin-Nabrežina.

V prostem času je bil dejaven v Smučarskem klubu Devin, zlasti pa je bil poznan kot aktiven član devinsko-nabrežinske sekcije Slovenske skupnosti in organizator mnogih pobud v njenih »zlatih letih«. Po upokojitvi je vrsto let zelo prizadevno in učinkovito vodil urada Slovenske skupnosti in Krožka za družbena vprašanja Virgil Šček v Trstu.

KOCBEKOVI DNEVNIKI

V zbirki Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, ki jo zadnja leta izdaja Založba ZRC SAZU v Ljubljani, ureja pa dr. Matija Ogrin, je izšla 16. knjiga Zbranega dela Edvarda Kocbeka, ki na 555 straneh prinaša njegove dnevnik iz let 1936, 1937, 1940, 1944 in 1945. Uredila sta jih in opremila z opombami rajni Andrej Inkret in Mihael Glavan.

10. in 11. knjiga celotnega Kocbekovega Zbranega dela še nista izšli, objavljanje dnevnikov pa se bo očitno še dolgo nadaljevalo, saj jih je pisal do leta 1978. Začelo se je z letom 1932 (12. knjiga). Dnevnika za leti 1941 in 1942 sta izšla v 6. knjigi skupno s Tovarišijo. Nekaj letnikov pogrešajo.

NAGRADA VSTAJENJE

Marija Pirjevec (zgoraj); Vanja in Max Zuliani (spodaj)

53. literarno nagrado Vstajenje za leto 2015 so 4. aprila slovesno podelili literarni zgodovinarji prof. Mariji Pirjevec za njeno življenjsko delo in ob izidu »Rebulovega zbornika 2. Ob avtorjevi devetdesetletnici«, ki ga je ona uredila. Večer v Peterlinovi dvorani so oblikovali glasbenika brata Vanja in Max Zuliani, igralca Radijskega odra Maruška Guštin in Tomaž Susič ter pisatelj in publicist Jože Horvat. Utemeljitev za nagrado je prebral prof. Robert Petaros, nagrado pa je izročil predsednik Zadrugne kraške banke Adriano Kovačič.

KAPLAN MARTIN ČEDERMAC V ITALIJANŠČINI IN NAREČNEM STRIPU

Zadruga Most iz Čedadada je izdala knjigo, v kateri sta prevod Bevkove povesti Kaplan Martin Čedermac v italijanščino in priredba tega dela v obliki stripa z besedilom v beneškem narečju.

Prevod je že leta 2007 dovršil Ezio Martin (1921–2012), zanj pa je spremno besedo napisal Boris Pahor. Strip pa je oblikoval Moreno Tomasetig in je izhajal kot nadaljevanka v listu Dom.

LUTKE NA KOROŠKEM

Ob 40-letnici dela Krščanske kulturne zveze iz Celovca na področju mladinskega gledališča in lutkarstva je bil v Šentjakobu v Rožu od 25. do 27. februarja festival gledaliških in lutkovnih skupin Tribuna. Na njem se je zvrstilo enajst predstav. Izdali so tudi zbornik Začelo se je pred štiridesetimi leti.

Za napredek teh dejavnosti je zelo pomembna gledališka in lutkovna delavnica, ki jo KKZ prireja od leta 1975 vsako poletje v Ankaranu.

OSEM ZBIRK CVETKE LIPUŠ

Med prejemniki nagrad Prešernovega sklada je bila letos tudi koroška pesnica Cvetka Lipuš za osmo pesniško zbirko Kaj smo, ko smo. Nagrajenka se je rodila leta 1966 v Železni Kapli v družini pisatelja Florjana Lipuša, pozneje pa je 15 let živela v ZDA.

UMRL JE PROF. ALESSANDRO PIZZORUSSO

V Pisi je 13. decembra lani umrl znani strokovnjak za italijansko ustavno pravo prof. Alessandro Pizzorusso. Rodil se je 11. novembra 1931 v mestecu Bagni di Lucca. Svojo delovno pot je začel kot sodnik, od leta 1972 do upokojitve leta 2007 pa je bil profesor ustavnega in javnega prava v Pisi, s krajšim presledkom v Firencah.

Bil je tudi velik strokovnjak za pravno varstvo narodnih manjšin in zagovornik njihovih pravic. Kot tak je odmevno nastopil tudi na manjšinski konferenci v Trstu leta 1974.

UMRL JE REŽISER TOMAŽ PANDUR

Med vajo za predstavo Kralj Lear v Narodnem gledališču v Skopju je 12. aprila nenadno umrl eden najvidnejših slovenskih gledaliških režiserjev, Tomaž Pandur. Rodil se je 19. februarja 1963 v Mariboru in že kot dijak ustanovil svojo gledališko skupino Tespisov voz – Novo slovensko gledališče. Leta 1988 je diplomiral na Akademiji za gledališče, radio, televizijo in film v Ljubljani. Že naslednjega leta je v Slovenskem mladinskem gledališču presenetil s Šeherezado. Leta 1989 je postal umetniški vodja Slovenskega narodnega gledališča v Mariboru, nakar je ustanovil svoje gledališče Pandur Theaters. Preselil se je v New York, za tem v Madrid. V Sloveniji in po svetu je zaslovel zlasti z deli Hamlet, Faust, Carmen, Božanska komedija.

NOVI ŠTUDIJI O REVOLUCIONARNEM NASILJU

Pri Celjski Mohorjevi družbi je nekdanji vodja Študijskega centra za narodno spravo zgodovinar dr. Milko Mikola objavil novo študijo o revolucionarnem nasilju na Slovenskem, in sicer knjigo Celje v plamenih revolucije, Revolucionarno nasilje v Celju v prvih povojnih letih.

Pri samem Centru pa je izšel 4. zvezek zbirke Revolucionarno nasilje, ki jo ureja dr. Mateja Čoh Kladnik. Dr. Damjan Hančič je izdal knjigo Revolucionarno nasilje v Ljubljani, 1941–1945. Tako kot v ostalih knjigah zbirke so v njej študija z znanstvenim aparatom, seznami žrtev, dokumenti in pričevanja. Najhujše nasilje na tistem območju je avtor ugotovil junija, julija in avgusta 1942. Od julija 1941 do konca leta 1942 je revolucionarna stran tam ubila 180 ljudi (od tega kakih 40 žensk; 160 je bilo civilistov, 11 partizanov in partizanskih dezerterjev).

V naslednjem obdobju do konca junija 1945 (upoštevani so torej vrnjeni domobranci, ne pa žrtve ostalega revolucionarnega nasilja) je bilo med žrtvami ljubljanskega območja malo civilistov, največ pa je bilo septembra in oktobra 1943 ter maja in junija 1945 pobitih vojnih ujetnikov. Skupno je dr. Hančič naštel 164 žrtev leta 1943, 79 žrtev leta 1944 in kar 934 žrtev leta 1945.

Dr. Damjan Hančič

REVOLUCIONARNO NASILJE
V LJUBLJANI,
1941–1945

REBULA IN PIRJEVEC ZA ITALIJANSKE BRALCE

Predstavitev v kavarni San Marco

V tržaški kavarni San Marco so v sredo, 23. marca, predstavili dve knjigi slovenske književnosti za italijanske bralce. Gre za knjigo esejev o slovenski književnosti »Questa Trieste... Pahor, Rebula, Košuta e altri saggi sulla letteratura slovena«, ki jo je napisala univerzitetna profesorica Marija Pirjevec, in za italijanski prevod romana Alojza Rebule »Senčni ples« z italijanskim naslovom »La danza delle ombre«. Pri predstavitvi knjig so poleg prof. Pirjevec sodelovali še prof. Magda Jevnikar, prof. Neva Zaghet, časnika Alessandro Mezzena Lona in pesnik Roberto Dedenaro. Obe predstavljeni publikaciji sta izšli pri založbi Mladika.

ITALIJANSKA POLITIKA OB MEJI

Februarja so v Trstu predstavili 608 strani obsežni zbornik razprav o vlogi Urada za mejna območja v letih 1945–54 na Tridentinskem – Južnem Tirolskem in v Julij-ski krajini. Lani ga je izdala založba Il Mulino iz Bologne pod naslovom *La difesa dell'italianità, L'Ufficio per le zone di confine a Bolzano, Trento e Trieste (1945–1954)*. Uredili so ga Diego D'Amelio, Andrea Di Michele in Giorgio Mezzalana. Med številnimi avtorji sta tudi slovenska zgodovinarja Jože Pirjevec in Nevenka Troha.

Urad, ki ga je na začetku vodil takratni podtajnik pri predsedstvu vlade Giulio Andreotti, je odigral bistveno vlogo pri uresničevanju zlasti tajne, tudi hudo nezakonite politike italijanske vlade v naših krajih.

NADŠKOF ZORE V AVSTRALIJI

Ljubljanski nadškof, frančiškanski pater Stanislav Zore je bil od 16. januarja do 1. februarja med rojaki v Avstraliji, ki jih od leta 1951 duhovno oskrbujejo frančiškani, povezujejo pa jih z revijo Misli. Obiskal je vse tri misijone oziroma središča verskega in kulturnega življenja naših rojakov v Avstraliji: sv. Cirila in Metoda v Melbournu, sv. Rafaela v Sydneyu in Sv. Družine v Adelaidi, poleg tega pa še slovenske skupnosti v Canberri, Wollongongu in Queenslandu, krajevne škofove in oblasti.

V Sydneyju je nadškof Zore 24. januarja izročil Ciril-Metodovo odličje Slovenske škofovske konference zakoncem Alfredu in Jeni Brežnik ter Dušanu in Saši Lajovic za zvesto služenje Cerkvi med Slovenci. Pred njimi so to odličje v Avstraliji že prejeli frančiškani ob 50-letnici delovanja in Ivan Zagorc za zasluge pri gradnji slovenske cerkve v Adelaidi.

UMRL JE ILUSTRATOR HOTIMIR GORAZD

V Buenos Airesu je 15. novembra lani umrl ilustrator Hotimir (za prijatelje Hote) Gorazd. Rodil se je 19. aprila 1925 v Ljubljani. Študiral je arhitekturo, a je zaradi vojne ni končal, razvil pa se je v ilustratorja in karikaturista. Bil v četinskem odredu Beli orel, ki ga je vodil Evgen Rupnik. Ob koncu vojne se je umaknil na Koroško, od tam je prišel v Italijo.

Kot risar se je uveljavil v taborišču za pripadnike Jugoslovanske vojske v domovini v Eboliu (revija Mi in svet in druge publikacije). Izselil se je v Argentino, kjer je delal kot projektant. Veliko je sodeloval z lazaristom Lodom Lenčkom. Ilustriral je več njegovih misijonskih publikacij, pripravil načrt za cerkev Marije Kraljice sveta v Slovenski vasi, ilustriral pa je tudi več knjig, na primer Krst pri Savici Zorka Simčiča, in risal za Zbornike Svobodne Slovenije ter glasilo Kreditne zadruge Sloga Stik. Po demokratizaciji je nekaj let živel v Sloveniji z ženo, Briko, Sonjo Terčič. Takrat je s karikaturami sodeloval pri tedniku Demokracija.

ALEKSIJ PREGARC OSEMDESETLETNIK

Pesnik in vsestranski kulturni delavec Aleksij Pregarc je 28. marca praznoval 80. rojstni dan. Ob tej priložnosti so mu v rojstni vasi pripravili prijeten glasbeno-literarni večer v Babni hiši v Ricmanjah, pri katerem je sodelovala mlada citrarka iz Logatca Urška Matjašec. Jubilanta je predstavila in se z njim pogovarjala prof. Vilma Purič. Ob pesnikovi 80-letnici je pri založbi Mladika tik pred izidom tudi njegova dvojezična pesniška zbirka.

V Babni hiši v Ricmanjah

UMRL JE NEKDANJI POSLANEC DOMENICO MASELLI

V mestu Lucca v Toskani je 4. marca umrl upokojeni tamkajšnji valdežanski pastor in profesor cerkvene zgodovine na univerzi v Firencah Domenico Maselli. Rodil se je 24. decembra 1933 v Alessandrii v Piemontu.

V letih 1994–2001 je bil poslanec Levih demokratov in Oljke. V parlamentu se je ukvarjal zlasti s človekovimi in državljanskimi pravicami. Bil je večinski poročevalec tako za zakon o varstvu zgodovinskih jezikovnih manjšin (št. 482 iz leta 1999) kot za zaščitni zakon za Slovence (št. 38 iz leta 2001), tako da je dobil živ stik z našo skupnostjo in ji skušal v danih razmerah pomagati do pravičnejše pravne ureditve.

UMRLA JE ORGANISTKA DALKA ŠTURMAN

V Trstu je 28. januarja, stara 93 let, preminila dirigentka in organistka Dalka Šturman, vdova Vecchiet. Rodila se je v Mačkoljah in bila po poklicu šivilja, njena velika ljubezen pa je bilo cerkveno petje. V orglanje jo je kot desetletno deklico uvedel že leta 1932 osapski župnik Franc Malalan. Ko je imela 16 let, je že zbrala skupino deklet, da so vsako drugo nedeljo prepevale pri maši v Mačkoljah. V ta zbor je leta 1949 pritegnila še fante in može, tako da to velja za začetek sedanjega Mešanega zbora Mačkolje, ki ga je kmalu nato za nekaj časa prevzel kaplan Dušan Jakomin. Ko se je Dalka Šturman kasneje poročila v Trst, je dolga leta orglala in vodila cerkvene zборе na Kolonkovcu in pri Sv. Ani, pri salezijancih in drugje.

NOVA SLUŽBA ZA NUNCIJA IVANA JURKOVIČA

Papež Frančišek je dosedanjega apostolskega nuncijskega v Ruski federaciji in v Uzbekistanu nadškofa Ivana Jurkoviča 13. februarja imenoval za stalnega opazovalca Sv. sedeža pri Uradu Združenih narodov, Svetovni trgovinski organizaciji in ostalih mednarodnih organizacijah v Ženevi.

Msrgr. Ivan Jurkovič, ki se je rodil leta 1952 v Banjaloki pri Kočevju in je diplomiral iz teologije v Ljubljani ter doktoriral iz cerkvenega prava na papeški lateranski univerzi v Rimu, je po opravljeni Papeški cerkveni akademiji od leta 1984 v diplomatski službi Sv. sedeža.

NUNCIATURA V LJUBLJANI

Vatikanski državni tajnik kardinal Pietro Parolin je bil od 2. do 4. februarja v Sloveniji. V Ljubljani je blagoslovil nove prostore apostolske nunciature. Njeno kapelo krasi jo mozaiki p. Marka Rupnika in sodelavcev iz Centra Aletti.

Srečal se je tako s slovenskim predsednikom Borutom Pahorjem kot s predsednikom vlade Mirom Cerarjem. Maševal je v ljubljanski stolnici in obiskal škofijo Novo mesto. Med drugim se je podal v sprejemni center za begunce in migrante v Dobovi.

12. PRIZNANJE KAZIMIR HUMAR

Skrajno levo Danilo Čotar z zborčkom F. B. Sedej iz Števerjana (foto Novi Glas)

V Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici so Zveza slovenske katoliške prosvete, Združenje cerkvenih pevskih zborov in sam Center 8. aprila izročili 12. Priznanje Kazimir Humar.

Tudi letos je bilo priznanje dvojno. Prejela sta ga kulturni delavec in publicist, sicer pa strokovnjak za mlekarstvo in sirarstvo Danilo Čotar in Otroški pevski zbor Frančišek Borgia Sedej iz Števerjana, ki ga vodi Martina Hlede, obhajal pa je 40-letnico delovanja. Oba sta na odru tudi nastopila, eden z razmišljanjem, drugi s pesmijo.

O liku duhovnika in javnega delavca Kazimirja Humarja, po katerem se podeljuje priznanje, je na slovesnosti spregovoril časnikar in književnik Jurij Paljk. Utemeljitev priznanja sta podali Monica Quaggiato in Tamara Kosič. Ob klavirski spremljavi Elisabette Cavalleri je zapel otroški pevski zbor Emil Komel, ki ga vodi Damijana Čevdek Jug, nastopil pa je še violončelist Luka Bregant.

Marija Spieler na Dragi '97 (foto Maver)

UMRLA JE PROF. MARIJA SPIELER

Na Koroškem je 3. marca preminila kulturna delavka, upokojena profesorica na Slovenski gimnaziji v Celovcu, ustanoviteljica in voditeljica Slovenskih koroških skavtinj Marija Spieler. Pokopali so jo 5. marca v Št. Petru na Vašinjah.

»Breznikova Micija« se je rodila 13. novembra 1935 na Bregah pri Pliberku. Med vojno so nacisti internirali njenega očeta v Dachau, z mamo, eno sestro in dvema bratoma pa je bila v njegovi podružnici v Markt Rettenbachu. Obiskovala je učiteljske v Celovcu, v Gradcu pa je doktorirala. Od leta 1964 do upokojitve leta 1994 je poučevala slovenščino in nemščino na Slovenski gimnaziji. V nekrologih na Koroškem poudarjajo njeno duhovno širino in razgledanost, vzgojno nadarjenost in veliki socialni čut.

Prof. Marija Spieler je leta 1969 ustanovila in nato vodila Slovenske koroške skavtinje, ki pa niso nikoli polno zaživele. Zlasti od tistega časa je imela veliko stikov tudi na Tržaškem. Duhovni vodja g. Janez Rovani jo je namreč povezal s tržaškimi skavtinjami, ki so tisto leto na svoj tabor v Lepeni sprejeli tako prof. Spielerjevo kot dve dekleti. Tako je bilo še nekaj let, leta 1974 pa so skupino razpusile. Sama je delo opustila, nekaj deklet pa je bilo kasneje dejavnih v povezavi z moško vejo, ki pa je tudi zamrla.

Prof. Spieler je bila na Koroškem dejavna tudi v Katoliški akciji in pri Katoliških izobražencih. Dolgo je pisala komentarje za tednik Nedelja. Leta 1983 je bila med ustanovitelji, uredniki in pisci ter prva lektorica revije Celovski Zvon.

Usmiljeni bratje v Gorici in prva svetovna vojna

Renato Podbersič ml.

Bolnišnični red sv. Janeza od Boga (usmiljeni bratje, it. Fatebenefratelli) je imel v naših krajih dolgo tradicijo.

Red je ustanovil sv. Janez Ciudad, poznan tudi pod vzdevkom »berač iz Granade«, ki se je rodil 18. marca 1495 na Portugalskem. Spreobrnil se je ob pridigi Janeza Avilskega leta 1537, kar ga je tako pretreslo, da je vplivalo tudi na njegovo duševno zdravje. Po okrevanju se je z veliko vnemo vrgel na delo za revne bolnike. Zanje je najel več hiš. Sezidal je tudi bolnišnici v Granadi in Valladolidu ter ustanovil red usmiljenih bratov. Umril je 8. marca 1550 v Granadi v Španiji. Je zavetnik bolnišnic, bolnikov in bolniškega osebja, za kar ga je razglasil papež Leon XIII. leta 1886. Velja pa tudi za priprošnjika zoper alkoholizem. Za svojega zavetnika ga priznavajo tudi tiskarji, knjigarnarji in papirničarji.

Janeza Ciudad je za blaženega 21. septembra 1630 razglasil papež Urban VIII., za svetnika pa 16. oktobra 1690 papež Aleksander VIII. Navadno je upodobljen s košaro na hrbtu, z bisago pred sabo in z dvema loncema, privezanima na vrvico okrog vratu. Z njima je zbiral miloščino za bolnike. Njegovi atributi so tudi križ in rožni venec v roki ter trnjeva krona. Včasih drži v naročju malega Jezusa, ki ima v roki granatno jabolko, v jabolku pa križ.

V Gorici so se usmiljeni bratje naselili sredi junija 1656, prva sta prišla p. Angelico Orsini in p. Lodovico Sassi. Letos torej obhajamo 360. obletnico njihovega prihoda v mesto ob Soči. Samostan pri

cerkvi sv. Vita in Modesta na Placuti (Piazzetta) z bolnišnico usmiljenih bratov je ustanovil goriški baron Del Mestri, ustanova pa je delovala v okviru Lombardijske province sv. Ambroža v Milanu.

Leta 1739 sta se samostan in bolnišnica usmiljenih bratov v Gorici, v nasprotju z določbami, ki jih je zapisal baron Del Mestri, in po volji habsburškega cesarja Karla VI., ločila od Lombardijske province. Odslej so usmiljeni bratje v naših krajih delovali pod pristojnostjo avstrijske province s sedežem na Dunaju.

»Letos torej obhajamo 360. obletnico prihoda reda usmiljenih bratov v Gorico.«

Med vladanjem cesarja Jožefa II., v času velikih verskih reform in razpustitve številnih samostanov, so usmiljeni bratje uživali spoštovanje in naklonjenost. Zaradi tega jim je bila leta 1785 z vladarjevim dekretom dodeljena nova lokacija bolnišnice za moške v Gorici. Šlo je za veliko bolj priročen prostor v Casa Alvarez (danes Via Diaz), kjer je do takrat delovala mestna sirotišnica. Prostor je bil veliko primernejši kot predel na Placuti, ki je med meščani užival nizek ugled. Od takrat je skupek stavb postal splošna bolnišnica sv. Rafaela, edina v goriškem okraju.

Marca 1797, po ukinitvi Beneške republike in ob prihodu Napoleonovih vojakov v Gorico, so mestno bolnišnico zavzele francoske vojaške oblasti. V času tedanjih vojn so se tam brez

razlikovanja zdravili tako francoski kot tudi avstrijski vojaki.

Po odhodu francoskih vojakov in obnovi avstrijske uprave se je vlada na Dunaju odločila za vrsto ukrepov, ki so prizadeli tudi bolnišnice pod vodstvom usmiljenih bratov. Poslej je za vse njihove ustanove po Avstriji veljal ukrep, da lahko z bolniki delajo samo tisti redovniki, ki so imeli ustrezno zdravniško oz. bolničarsko izobrazbo. Kljub temu se je bolnišnica pri usmiljenih bratih izkazala za odlično ustanovo, ki je pomagala lajšati tegobe preprostem ljudstvu, kar je bilo pomembno predvsem pri izbruhih nalezljivih bolezni (kuga, kolera, ošpice, spolne bolezni). Med svojimi obiski v Gorici so jo radi obiskali tudi državni odličniki, tako sta prišla marca 1857 tudi cesar Franc Jožef in cesarica Elizabeta. Medtem je bila v Gorici ustanovljena tudi ženska bolnišnica, ki so jo vodile redovnice usmiljenke (it. *suore di Carità*).

Leta 1914 so usmiljeni bratje odprli nov oddelek svoje bolnišnice, imenovan »Madonna del Buon Consiglio«, ki je stal na gričih v Stari gori, v vzhodnem delu tedanje Občine Gorica. Omenjeni oddelek je bil namenjen predvsem psihiatričnim bolnikom, njegovo delovanje pa je preprečil izbruh prve svetovne vojne.

Poslopja so bila popolnoma uničena med boji na soški fronti.

Javno mestno bolnišnico v tedanji ulici Alvarez je med prvo svetovno vojno prevzela avstro-ogrska vojska in jo namenila za oskrbo svojih ranjenih vojakov. V skupnosti so tedaj bivali trije patri duhovniki in osem bratov, ki so delali v bolnišnici. Prihajali so iz tedanjih avstrijskih dežel Češke in Moravske. Med vojno so se izkazali, saj so do padca Gorice vodili bolnišnico in skrbeli za številne ranjence. Malo duhovnikov in redovnikov je tedaj še vztrajalo v obleganem mestu. Bolnišnica usmiljenih bratov je bila pogosta tarča italijanskega topništva, zlasti od jeseni 1915. O tem je podrobno poročal tudi ljubljanski časopis *Slovenec* (6. december 1915):

»Usmiljeni brat P. Arhangelj Fiedler, ki je zvesto izpolnujoč dolžnosti ostal v Gorici do 30. p. m. je prišel, pozvan od prednikov, na Dunaj in pripoveduje o barbarskem postopanju Italijanov tako: V Gorici je občna bolnišnica izročena v skrb Usmiljenim bratom. Je najlepša bolnišnica na Primorskem, nastanjena v sredini mesta v starem poslopju. Je vzoren zavod, v kateri se zatekajo bolniki od daleč okrog. Prior je delavni in predobri p. Longin Horak in poleg njega deluje 11 bratov, od ka-

terih eden, p. Nikodem Lukas, je gradniran zdravnik, dočim je p. Fiedler oskrboval lekarno, a tudi sicer opravljaj bolnišnično službo. V bolnišnici delujeta še dva svetna zdravnika, dr. Volbenk Weinlechner, Dunajčan, sin dvornega svetnika dr. Weinlechnerja. Le-ta vodi kirurški oddelek, dočim je primarij dr. Brecelj (Anton Brecelj, 1875–1943, doma iz Žapuž pri Ajdovščini, op. RP), ki je za notranje bolezni. V bolnišnici je bilo 187 bolnikov, med njimi mnogo težko bolnih. Poslopje je zelo trdno in ima debele zidove stare zidave, o katerih smo mogli nadejati se, da bodo nekoliko varni.

Pogled na poškodovani predel Placuta v Gorici s cerkvijo sv. Vida in Modesta med prvo svetovno vojno. Tam je do konca 18. stoletja stala prva bolnišnica usmiljenih bratov v Gorici. (Fotografijo hrani: Društvo soška fronta 1915–1917.)

Görz.
erstörte Kirche und eingestürzte Häuser in Piazzetta

Weltkrieg 1914/16.

Palača Alvarez v Gorici, kjer je tudi med prvo svetovno vojno delovala bolnišnica usmiljenih bratov. Danes so tam prostori goriškega oddelka videmske univerze. (Foto Tomaž Susič)

Še več varnosti smo se nadejali od dveh orjaških zastav »Rdečega križa«, ki sta se videli daleč in označevali bolnišnico. »Odrešitelji« pa, ki se bojujejo proti »barbarom«, so namerili topove na staro hišo, ki jim je dobro poznata kot bolnišnica.

Dne 24. junija sta se razpočili prvi dve granati v bolnišnici. Ena je padla v kapelo in jo razbila skoro do dobra. Le slučaj je hotel, da se takrat ni prigodila večja nesreča. V kapeli so ležali na mrtvaškem odru trije mrlič, sipina jih je skoro pokopala. Onega dne so bratje obvezavali žrtve, ki so jih po cestah ranili šrapneli, zato se je bila zakasnila božja služba za pol ure. Te pol ure je bilo v rešitev bratom, ki bi bili sicer

razdejanjem po načrtu. Že prej so namerili na pokopališče in ubili v soboto pred Vernimi dušami pet žensk, ki so posetile grobove svojih umrlih. Po 18. novembru je padlo v bolnišnico 11 granat. Stari debeli zidovi so se podrli po nekaterih dvorinah. Streha s zastavo Rdečega križa vred se je razkrila čisto in ubogi bolniki so bili v vednem strahu. Ako so padale kroglice v bližini bolnišnice, je razbil zračni pritisk vsa okna po bolniških dvorinah. Pomagali smo si z lepenko. Ako je bila razbita po strelu kaka dvorina, smo morali nastaniti bolnike drugod; tako je bilo vedno premikanje po bolnišnici. Tudi več ranjencev so napravili streli v bolnišnico, vendar ubilo ni nikogar. Ranjence smo obvezali sredi granatnega in šrapnelskega ognja.

Koncem novembra so preselili bolnike v bolnišnico v Trst in odpoklicali so nas brate. Tudi preseljevanje v vedni toči krogel je bilo smrtno nevarno. Prior P. Horak nikakor ni hotel iz Gorice; pri njem sta ostala p. Rajmund Bernatzik in P. Nikodem Lukas ter zdravnik dr. Weinlechner in dr. Breclj.

Kljub nevarnosti so usmiljeni bratje vztrajali v mestu. Tako je 8. julija 1916 v svojo kroniko zapisal črniški dekan Alojzij Novak: »Včeraj sem bil po dolgem času – od januarja – zopet v Gorici. Vedno bolj razdejana je to ubogo mesto. In vsaki dan je kaj priletelo. Med kosilom so jo dobili v bolnišnico usmiljenih bratov – granato namreč.«

»Po 18. novembru je padlo v bolnišnico 11 granat. Stari debeli zidovi so se podrli po nekaterih dvorinah.«

žrtev obstreljevanja. Stavba je trpela že po teh prvih streljih. Kako so bili razburjeni bolniki, videči, da rabi znamenje, posvečeno po ljudskem pravu, naravnost v cilj brezvestnemu sovražniku, si lahko mislite. Od takrat so padale kroglice neprestano na mesto in bolniki so bili v vednem strahu. Posamezne prostore smo izpraznjevali, včasih pa smo nastanili bolnike po kletih.

Popolni pekel je bila Gorica od 18. novembra dalje, ko so pričeli »odrešitelji« z

Ob koncu leta 1915 je prišel v Gorico dunajski provincial p. Timoteo Deutschel. Tistim usmiljenim bratom, ki so še vztrajali, je dal dovoljenje, da lahko zapustijo samostan. Niso se dali prepričati in so ostali v poškodovani bolnišnici, ki je bila vedno bolj izpostavljena italijanskim izstrelkom. Po umiku s Svete Gore sredi marca 1916 jim je pri oskrbi in tolažbi ranjencev pomagal tudi p. Frančišek Ambrož, edini frančiškan s Svete Gore, ki je ostal na Goriškem. Pri delu je vztrajal do smrti, bil je namreč ubit med italijanskim bombnim napadom na bolnišnico usmiljenih bratov 13. aprila 1916. Z vojaškimi častmi so ga avstro-ogrski vojaki pokopali na pokopališču na Sveti Gori.

Vojna je divjala naprej, italijanski pritisk na Gorico se je samo še stopnjeval. Tik pred padcem mesta, 6. avgusta 1916, je bil zaradi eksplozije granate ranjen prior samostana p.

Longin Horak, ki mu je odtrgalo nogo. Kot je poročal ljubljanski Slovenec, je p. Horak prestal številne operacije in se je spomladi 1917 zdravil v bolnišnici usmiljenih bratov v Linzu. Njegov namestnik, p. Vito Krikava, je ob tej priložnosti izgubil življenje. Kot je poročal časopis Slovenec, jima je habsburški cesar Karel I. podelil državni odlikovanji. Prejela sta Viteški križec reda Franca Jožefa z vojno dekoracijo in meči (Slovenec, 15. oktober 1917).

Kaotične razmere so popisali v daljšem prispevku v Slovencu (31. avgust 1916): »Kakor že znano, je bila obča bolnišnica usmiljenih bratov v Gorici dne 30. novembra 1915 po nasvetu in s pomočjo deželnega glavarja goriškega msgr. Faiduttija, vladnega komisarja grofa Dandinija in provinciala usmiljenih bratov vsled bombardiranja mesta (18. novembra) izpraznjena.

Bolnike so spravili deloma v begunski tabor v Lipnico, deloma v mestno bolnišnico v Trstu, in sicer pod nadzorstvom dveh usmiljenih bratov; bolniški transport v Trst sta spremljala brata fr. Angel Antony in fr. Mavrelj Kruszlity, onega v Lipnico pa usmiljena brata fr. Deodat Blahna in fr. Emil Beranič. Oba prvoimеноvana brata sta ostala kot strežnika pri bolnikih v Trstu, kjer sta še sedaj; ostala dva brata sta se uporabila v bolnišnici usmiljenih bratov v Lincu za strežbo bolnim in ranjenim vojakom.

V Gorici sami je bilo ostalo še 6 usmiljenih bratov, in sicer: prior p. Longin Horak, subprior pater Vid

Krikava, absolvirani medicinec r. f. Nikodem Lukas, r. f. Rajmund Bernatzik, r. f. Fortunat Hrzič in r. f. Arnild Erbacher. R. f. Nikodem se je podal začetkom decembra na prvo sekcijo nekega c. in kr. divizijskega sanitetnega zavoda, kjer je ostal do izpraznitve zavoda. R. f. Fortunat je bil v gospodarstvu samostana v Stari Gori pri Gorici in je ondi ostal.

V bolnišnici so ostali potemtakem samo štirje bratje. Imeli so nalogo, sprejemati revne, pomoči potrebne civilne bolnike največ do 15 oseb – ter nuditi po sovražnih šrapnelih ali granatnih drobcih na cesti ranjenim osebam prvo pomoč. Kakor hitro se je nabralo 15 bolnikov, so se periodično odpošiljali v

zaledje. O priliki posebno hudih obstreljevanj mesta je prišlo velikokrat po več družin z otroki vred v bolnišnico, da so iskale tu pod ženevskim znakom varnost; vendar pa le te niso vselej našle, saj sovražne granate od začetka vojne

niso prizanašale bolnišnici. 3. avgusta so začeli Italijani bombardirati mesto, toda s presledki treh do štirih ur. Na taka obstreljevanja so bili ljudje že navajeni /.../ 14. avgusta proti 10. uri zvečer smo srečno dospeli na Dunaj, kjer nas je prostovoljna rešilna družba najljubeznivejše sprejela.

Umobolne so takoj prepeljali v Steinhof. Naš p. prior se nahaja tačas v deželni bolnišnici v Ljubljani. Njegovo stanje je še zelo nevarno, vendar ne brezupno. Na tem mestu izrekamo usmiljeni bratje iz celega hvaležnega srca najiskrenejši: Bog plačaj! vsem tistim gospodom, ki so nam v teh preusodnih dneh nudili svojo blagohotno pomoč, predvsem tržaškemu namestniku baronu pl. Fries-Skene, dvornemu svetniku baronu Glanzu, dvornemu svetniku pl. Celebrini, dalje gospodom na policijskem ravnateljstvu v Trstu: polic. svetniku Zeniju in Podberniku in dr. pl. Sterliniju. Enako prisrčno se zahvaljujemo ravnateljstvu tržaške mestne bolnišnice za gostoljubni sprejem.«

Italijani so bolnišnico po svoji osvojitvi Gorice najprej spremenili v vojašnico, kasneje pa v vojaško bolnišnico. Leta 1919 so bolnišnico usmiljenih bratov v Gorici nove oblasti priključile Lombardijsko-beneški provinci sv. Ambroža. Tudi bolnišnico v Stari Gori so obnovili in jo leta 1922 prav tako priključili omenjeni italijanski provinci (it. Provincia Lombardo-Veneta dell'ordine Ospedaliero di San Giovanni di Dio).

Danes usmiljenih bratov ni več v Gorici. 🏠

Intervju z inž. Devano Lavrenčič – 3. del

“Prihodnost vidim v sobivanju različnih energetskih virov, med temi bi mogla odigrati svojo vlogo tudi jedrska energija”

Erika Jazbar

■ Pred Vami je tako bil nov študij ...

● Med prijavljenimi inženirji so izbrali nekatere za prakso v ZDA pri družbi Westinghouse. V ta namen nam je Edison dal na razpolago že pripravljeno dokumentacijo o tem novem industrijskem sektorju, objavljano v Quaderni di studi e notizie.

Prvega avgusta 1956 je ravno izšel dvojni zvezek revije, in sicer številka 224/225, ki je bil posvečen električni industriji sveta. V vsebini so bili članki o proizvodnji električne energije v letu 1955 od Evrope do Sovjetske zveze, ZDA, Afrike in Oceanije, o industrijski proizvodnji atomskih velosil ZDA, Velike Britanije, Sovjetske zveze, o potrebi električne energije v bližnji prihodnosti in jedrskih programih v Italiji, o energetskih virih, o znanstvenih raziskavah, pri katerih so sodelovale država, industrija, univerze.

Tu sem prvič brala v italijanščini o jedrski energiji in njeni uporabi za industrijsko proizvodnjo električne energije, o porabi in potrebah elektrike v bližnji prihodnosti. Z zvezkom 1. januarja 1957 so vsakih petnajst dni objavljali članke z opisi prvih delujočih jedrskih elektrarn in organizacije programov uporabe jedrske energije v državah zahodne Evrope. Številka 12 (2. februar 1957) je bila na temo jedrske energije v Italiji in njene uporabe v industriji oz. o gradnji prve jedrske elektrarne s tlačnovodnim reaktorjem v Italiji in o uporabi radioaktivnih izotopov.

Takrat sem se odločila, da bom posvetila svoje delo tej stroki. Družba mi je tudi omogočila izpopolnjevanje v angleščini in ruščini.

■ Do kdaj je trajal tečaj?

● Enaintridesetega maja 1957 je končal tečaj (Corso di addestramento) in je zapadla tudi moja delovna pogodba. Tisti izmed nas, ki niso bili poslani na prakso k Westinghouse v ZDA, smo nadaljevali priprave do začetka predavanj na Politehniku v Mi-

lanu v akademskem letu 1957/1958 (Ottavo Corso di perfezionamento in fisica nucleare applicata. Avviamento all'Ingegneria nucleare).

■ Kako se je torej nadaljevala Vaša pot?

● S 1. junijem 1957 me je prevzela družba Sicedison, ki je bila del družbe Edison, v obratu, ki ga je imela v kraju Porto Marghera. Tu se je ustanavljal laboratorij za nove minerale. Bila sem tehnična uradnica druge stopnje s poskusnim obdobjem treh mesecev. Edison je takrat vodil raziskave uranskih mineralizacij v Alpah in je nameraval usposablјati geologe in kemike za njih študij. Poleg tega se je v kraju Bollate pri Milanu snoval raziskovalni laboratorij kemije. S 1. septembrom 1957, ko se je zaključila pogodba, so me potrdili v službi in me 22. septembra preselili iz Porto Marghera v Milan, v urade družbe Sicedison (Corso Sempione, 6).

■ Kaj pa podiplomska specializacija?

● Predavanja na Osmem tečaju na Politehniku so se začela 3. decembra 1957 in ravno tisti dan sem na Fizikalnem inštitutu spoznala svojega bodočega moža Pasquala Cannata in še nekatere kolege iz Turina, s katerimi sem kasneje delala skupaj pri CNEN v Rimu.

Z veseljem sem postala spet študentka, finančno neodvisna in se posvetila študiju. Program tečaja je predvideval deset specialističnih izpitov iz jedrske fizike, kemije, jedrskega inženirstva (reaktorji, fizika reaktorja, regulacija reaktorja, varnost in zaščita). Vsaj pet jih je bilo treba položiti do konca akademskega leta (november 1958).

■ Kdo je bil Pasquale Cannata?

● Inženir Pasquale Cannata je bil doma s Sicilije, točneje iz Palermo. Na specialistični tečaj iz uporabne jedrske fizike ga je poslala petrolejska družba CTIP (Compagnia Tecnica Industrie Petroli), pri kateri

je bil zaposlen v Rimu od leta 1951. Za akademsko leto se je preselil v Milan, kjer je CTIP imela svoje zastopstvo in urade. Takrat so pri Edisonu delali izposojeni tehniki iz CTIP-a v predvidevanju vključitve družbe CTIP v jedrski sektor.

Predavanja na Politehniki in laboratoriji za vaje so bili popoldne in po končanih predavanjih sva s Pasqualom hodila večkrat na večerjo, v kino ali v gledališče. Stanoval je v najeti sobi in rimski tehniki CTIP-a niso bili za družbo, tudi jaz sem bila brez družbe in programov.

Moj "topolino", avto, ki sem ga dobila v dar za diplomu, sem konec leta 1957 prodala Marjanu Dolganu. Ko se je preselil v Milan, je Pasquale prišel s svojim osebnim avtomobilom, s katerim sva, ko sta nastopila pomlad in lepo vreme, spoznava bližnjo okolico Milana. Ko smo dobili prosto soboto, torej petdnevni delovni teden, sva za konec tedna hodila na izlete v Kanton Ticino. Oba sva kadila in takrat so bili bencin in cigarete v Švici vidno cenejši kot v Milanu.

Delovna obveznost in skupni interes, da bi zaključila tečaj, je pomagal, da sva začela skupaj pripravljati izbrane izpite. Simpatija in tovarštvo sta se v meni polagoma spremenila v razumevanje, spoštovanje in globoko ljubezen, ki je pahnila v dokončno pozabo Toneta in vse, kar je bilo z njim povezano ter zaznamovala začetek novega poglavja v mojem življenju.

Ko sem bila za Veliki šmaren leta 1958 tri dni prosta, me je med pripravi na enega zadnjih izbranih predmetov (Upravljanje reaktorja) Pasquale povabil na izlet v Rim, kjer se je dobro počutil in živel od leta 1951. Razkazal mi je večno mesto. Po povratku v Milan sem tudi sama začela razmišljati, da bi po opravljeni specializaciji šla z njim za vedno živeti v Rim. Zanj je bil tisti izpit zadnji, in ko ga je opravil z odliko in s tem končal svojo jedrsko specializacijo, se je 1. septembra 1958 vrnil na svoje delovno mesto v Rim. Pred odhodom me je še pospremil na avtobus za letališče, od koder sem prvič letela, iz Milana v Ženevo.

■ Zakaj ste leteli v Ženevo?

● V Ženevi je bila od 1. do 13. septembra 1958 Druga mednarodna konferenca o miroljubni uporabi jedrske energije, ki sem se je udeležila kot član delegacije družbe Edison. V palači Združenih narodov v Ženevi sem pomagala dr. Annetti Baroni, ki je bila direktorica dokumentacije pri CNRN v Rimu, klasificirati, urejati in razdeliti bogato dokumentacijo konference med člane italijanske delegacije. Med njimi so bili znanstveniki, opazovalci in časnikarji. Znanstveni in tehnični dokumenti, ki so bili predstavljeni na konferenci, so bili izdani v štirih jezikih Združenih narodov, in sicer v angleščini, francoščini, španščini in ruščini. Od tod tudi nujnost hitrega strokovnega prevajanja v italijanščino in nemščino, zlasti dokumentacije iz Sovjetske zveze in držav Vzhodnega bloka.

Konec oktobra je Pasquale prišel službeno v Milan in me povabil, da za praznike vseh svetih grem z njim v Palermo in spoznam njegovo družino. Takrat so bili prazniki od 1. do 4. novembra. Ker sem imela možnost treh dnevov odsotnosti z delovnega mesta, sem šla z njim. Zadnji dan oktobra sva odpotovala z vlakom do Rima in 1. novembra z letalom v Palermo.

To je lepo mesto, polno zgodovine, ki sem ga začela spoznavati, ceniti in razumeti. A svet se na Siciliji precej razlikuje, ne samo od našega, tudi od "celinskega" nasploha.

Stavba Združenih narodov v Ženevi

Pogled na
Palermo

■ Kako so Vas sprejeli v Palermu?

● Ob prihodu v Palermo je Pasquale obvestil mamo o moji prisotnosti in me je povabila domov na večerjo. Mama je živela s Pasqualovim mlajšim bratom in zvesto Vitino, ki ji je bila v pomoč vse do njene smrti. Njen mož, Pasqualov oče, je umrl v Palermu pod bombami ob izkrcanju zaveznikov na Sicilijo leta 1943. Naslednji dan sem spoznala še Pasqualovo sestro Zino, ki mi je bila dolga leta od moje poroke pa do njene smrti več kot sestra. Zina je bila poročena s Pinom Fabbianom, oba sta bila profesorja klasičnih jezikov. Pino je bil pripadnik albanske skupnosti, njegovi predniki so se po begu iz Albanije pred Turki v 15. stoletju naselili v Kalabriji in na Siciliji. Imela sta tri otroke, Pepi je astrofizičarka v ZDA, Franco in Adele pa sta zdravnika v Palermu. Pino je imel še dva brata in tri neporočene sestre, bili so prava "tribù" (pleme, op. ur.). Prav vsi so me s Pasqualom pristrčno sprejeli kot svojo in me imeli za polnopravnega člana, dokler so bili na tem svetu.

■ Vaše delovno mesto pa je bilo v Milanu ...

● Iz Palermo sem se vrnila v Milan, kjer me je čakala prijetna novica, da so me povišali v uradnico prve stopnje in seveda tudi temu primeru zvišali plačo. Božične in novoletne praznike sem preživela s Pasqualom v Rimu in za moj rojstni dan, 20. januarja, sem peljala Pasquala v Trst. Ni mi bilo lahko, saj sem vedela, da mojim staršem ni bil pogodu. In tu je Milenka spet pomagala rešiti situacijo.

Dogovorili smo se, da bo poroka v Rimu v septembru. Iz Trsta sva se vrnila vsak na svoje

delovno mesto, jaz v Milan v urade Sicedison, Pasquale pa v Rim. Družba je takrat gradila kemično tovarno v kraju Priolo na Siciliji in me vključila med tiste, ki bi morali sestavljati prej omenjeni raziskovalni kemični laboratorij v kraju Bollate pri Milanu.

Takrat me je Pasquale opozoril, da bom morala zaradi poroke zapustiti družbo Sicedison ter dobiti soglasje družbe, ki mi je omogočila usposobljenost za jedrsko specializacijo. Družba bi mi lahko tudi delala težave in se z mojim odhodom ne strinjala zaradi kršitve v pogodbi podpisanih triletnih obveznosti o znanstvenih in tehničnih tajnostih.

Tako so se začele priprave za moje življenje v Rimu.

■ Kako je prišlo do rimske službe?

● Ker se nisem hotela odpovedati svoji delovni prihodnosti v jedrskem svetu in je bila edina možnost zaposlitve v jedrski stroki v Rimu, sem maja 1959, po nasvetu kolege inženirja pri Edisonu, v Rimu stopila v stik z dr. Annetto Baroni, ki je bil direktor pri CNRN (Comitato nazionale ricerche nucleari). Ta je iskala inženirja, žensko z znanjem ruščine.

■ Kaj je bil v bistvu CNRN?

● Politika se je začela zanimati za jedrsko energijo v letu 1952. Z vladnim dekretom 26. junija 1952 je bil ustanovljen v okviru CNR CNRN s triletnim mandatom za raziskovanje, razvoj in dejavnost na področju miroljubne uporabe jedrske energije. Z dekretom naslednjega dne je bil imenovan za tri leta (1952–1955) njegov predsednik prof. Francesco Giordani in člani odbora, ki so bili akademiki, fiziki, inženirji ter politiki. Z dekretom 26. avgusta 1956 je bil CNRN organizacijsko vključen pod Ministrstvo za industrijo, upravno pa je ostal pri CNR. Njegov predsednik je postal senator Basilio Focaccia, podpredsednika pa Edoardo Amaldi in Arnaldo M. Angelini. Člani so bili nadalje akademiki, fiziki, kemiki in inženirji, pa geolog Felice Ippolito in dva predstavnika Ministrstva za industrijo.

Bila je ustanovljena tudi izvršna komisija (Commissione direttiva), ki so jo sestavljali akademiki (politik), njen predsednik je bil Minister za industrijo. Imenovan je bil tudi izvršni organ, za katerega je odgovarjal profesor Felice Ippolito. Septembra 1957 je CNRN dobil tudi svoj sedež v Rimu na Ulici Belisario 15 in se je strukturiral v znanstveno-tehnične sektorje (Divisioni) s tehničnimi uradi, zaposloval osebje s poklicnim izobraževanjem ter izdajal mesečnik *Notiziario* (Vestnik, op. ur.).

Z zakonom 11. avgusta 1960 se je CNRN preimenoval v CNEN (Comitato nazionale energia nucleare, tj. Državni komite za jedrsko energijo) in bil pristojen za miroljubno uporabo, na področju jedrske energije, doma in na mednarodnem nivoju.

CNEN je bil enakovreden atomskim komisijam ZDA (USAEC), Velike Britanije (UKAEA), Francije (CEA), držav zmagovalk druge svetovne vojne, ki so vodile na državni ravni vse dejavnosti vojaške in miroljubne uporabe jedrske energije (in ne jedrske fizike, za to je bil INFN – Istituto nazionale fisica nucleare, tj. Državni inštitut za jedrsko fiziko).

■ Povrnimo se k poroki, ki se je bližala ...

● Najprej sem obvestila direktorja laboratorija, kjer sem bila v službi, da se septembra nameravam poročiti in da sem zato prisiljena podati ostavko. 30. julija sem to javila družbi Sicedison, 5. avgusta so mi pismeno sporočili, da je ostavka sprejeta in da lahko zapustim delovno razmerje 31. avgusta 1959. Svoje dokumente, odpravnino in potrdilo o opravljeni službi sem lahko še isti dan dvignila v pristojnem uradu družbe Sicedison.

V Trstu sta medtem mama in Milenka kot izurjeni gospodinji pripravljali vse, kar sta smatrali za potrebno, da bi imela v novem domu, poleg vsega, kar sem že imela v Milanu, saj sem tam živel tri leta. Obe sta tudi dobro poznali Devano, ki je predvsem skrbela, da je

imela pri sebi svoje knjige. Za osebno garderobo, zamenjavo letne in zimske garderobe je tako še zmerom skrbela mama. Miloš je začel risati monograme za rjuhe, brisače, prte in prtice, ki jih je potem Milenka sešila. *Papa* pa je poskrbel, da je prišlo vse pravočasno v Rim. Kam? V novo stanovanje, ki sva ga najela s Pasqualom meseca avgusta.

Za cerkveno poroko v Rimu so bili potrebni dokumenti, za kar je skrbela Pasqualova mama. *Papa* jih je pripravil dvakrat, prvo pošiljko iz Trsta v Palermo je poslal na zgrešeni naslov, in sicer na Ulico Marghera namesto na Ulico Marsala. Druga pošiljka je prišla pravočasno!

Enajstega julija mi je dr. Annetta Baroni sporočila v Milan, da je generalni tajnik CNRN, profesor Ippolito, odobril njen predlog za zaposlitev v CNRN ženske, inženirja s poznavanjem ruščine in da lahko nastopim službo s 1. oktobrom 1959 v CNRN (Ufficio Documentazione) pod enakimi pogoji, kakršne sem imela pri družbi Sicedison. Zadnjega dne avgusta 1959 sem zapustila Milan. Ob prihodu v Rim v novo življenje me je čakala novica, da mora Pasquale za teden dni na Norveško, kjer je CTIP v Tonsbergu, nedaleč od Osla, gradila rafinerijo, pri kateri je bil projektant. Povabil me je, da grem z njim.

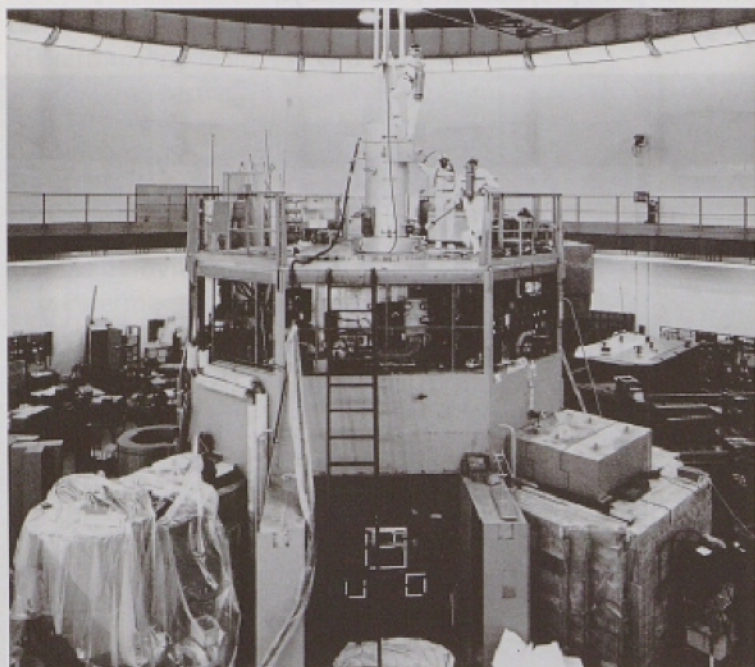
Tonsberg na Norveškem

■ Čakala Vas je torej še pot na Norveško ...

● 6. septembra sva iz Ciampina letela s skandinavsko letalsko družbo SAS in po kratkem postanku v Københavnu smo pristali v Oslu, od koder so naju peljali v Tonsberg: Pasquala na delo, mene pa na vedro, veselo spoznavanje mesteca in okolice. Po tednu dni sva se vrnila v Oslo, kjer sva 13. septembra, ko se je za menjala sončna ura, eno uro prezgodaj poravnala račun v hotelu in čakala nato na letališču ...

Po vrnitvi iz Norveške sem sporočila dr. Baroni, da bo poroka 28. septembra in tako je pogodba s CNRN stekla 10. oktobra namesto predvidenega 1. oktobra. V tem slučaju bi namreč imela pravico 10-dnevnega poročnega dopusta.

Leta 1956 je CNRN za svoj raziskovalni center Ispra dal zgraditi eksperimentalni nuklearni reaktor CP5.

Časa je bilo malo, v novem okolju sem bila povsem odvisna od časa, ki ga je Pasquale lahko posvetil opremljanju in urejanju najinega novega doma. Moj prispevek je bil majhen, Pasquale je bil veliko bolj priročen, saj, preden je prišel na sever, je že imel svoje stanovanje, ki ga je odpovedal, ko je prišel v Milan.

Osemindvajsetega septembra so na poroko v Rim prišle iz Palerma Pasquala mama, sestra Zina in njena hčerka Pepi. Iz Trsta pa mama in *papa* ter Milenka z Milošem. Še danes sem jim hvaležna – ni jim bilo lahko.

■ Kako pa je bilo po poroki?

● Kot elektroinženir sem 10. oktobra 1959 začela svoje delovno razmerje s CNRN, ki se je po odobritvi zakona o jedrski energiji 11. avgusta leta 1960 preimenoval v CNEN. Pri CNEN sem bila zaposlena od oktobra leta 1959 do upokojitve februarja leta 1994. Delala sem v različnih sektorjih. Najprej pri dokumentaciji, v oddelku za prevajanje, v šestdesetih in sedemdesetih letih pri ekonomskih študijah, v osemdesetih letih pa v sektorju za jedrsko varnost in sanitarno zaščito – DISP (Sicurezza nucleare e protezione sanitaria). Vsi omenjeni sektorji so spadali v okvir mednarodnih zadev (Affari internazionali).

Od marca 1983 do marca 1987 sem bila znanstveni ataše na italijanskem veleposlaništvu v Moskvi. Po vrnitvi iz Moskve v Rim sem nadaljevala na DISP-u študije o jedrski varnosti, predvsem v zvezi s černobilsko nesrečo. Od leta 1990 sem bila predstavljena na sektor mednarodnih zvez (Direzione affari internazionali) kot znanstveni svetnik za vprašanje vpliva černobilske nesreče na teritorij (Consigliere scientifico per gli aspetti di impatto sul territorio dell'incidente di Černobil). Potem sem sodelovala s skupino raziskovalcev ENEA v Casacci, ki ga je vodil prof. Paolo Loizzo, pri dogovoru o varnosti reaktorja RBMK z Inštitutom, projektantom tega reaktorja. Ko sem 1. februarja 1994 dopolnila 65 let, sem se upokojila.

(se nadaljuje)

Razmišljanje zdomske tržaške Slovenke

VI. Uresničenje želja zahteva potrpljenje

Mirella Urdih

O b „poplavi“ igrač, ki se danes ponujajo otrokom vseh starosti na vsakem vogalu, se mi spomin kar sam od sebe povrne v lastna otroška leta. Kot prva se mi prikaže lepa punčka iz celuloida, velika kot dojenček. Prinesel mi jo je iz Japonske stric Nini, mož tete Milke, ko je potoval. Navadno je pridno sedela na sredi divana v dnevni sobi. Teta Milka ji je sešila lepo oblekico, tako da sem jo lahko vzela s seboj, ko sva z mamo v nedeljo popoldne šli do najbližje sladodarne, ki je bila na Ulici Giulia tik cerkve svetega Frančiška, saj takrat ni bilo sladolea na vsakem vogalu in sladodarna Zampolli je bila nekoliko predaleč za sprehod. Drugi stric, očetov brat Franc, ki je bil mizar, mi je izdelal lestev z možicljem, ki se je prekopicaval po njej navzdol. In poleg tega tudi miniaturno štirioglato mizico z dvema pripadajočima foteljčkoma. Rosetti, s katero sva se večkrat skupaj igrali, sem nekoč dovolila, da jih vzame s seboj domov. Da ne bi tega nikoli storila! Ne vem, kaj se je z njimi zgodilo, vsekakor mi jih ni bila v stanju vrniti. V zameno zanje mi je njena mama kupila ilustrirano knjigo o jesenskih in zimskih cveti-

cah: vse svoje življenje nisem nobene druge knjige mrzila kot ravno to.

A prav knjige, ki so tako meni kot Petru bile vedno v največje veselje, so mi po njegovi smrti postale ogromno breme. Vseeno, s komerkoli se pogovarjam, vsi mi pravijo, da bodo gotovo končale v smeteh. In to boli! Vse nekaj drugega je, če se človek loči od njih zavestno in ve, da pridejo v prave roke. To sem že doživela, ko sem pred leti poklonila liceju Prešeren celo serijo knjig *Life* o naravi in kasneje, kar sem imela Tomizzovih knjig; Slovenski čitalnici na univerzi v Regensburgu pa številne Pahorjeve knjige. Za vse ostale, ne samo leposlovne, ampak tudi zgodovinske in politične, katerim se je Peter z vnemo posvečal, upam, da mi bo dano pravočasno kako primerno poskrbeti.

Imela sem še ‚domino‘ in ‚mikado‘ precej revne, pač vojne izdelave. Za dve posteljici – eno majceno, drugo nekoliko večjo – pa nisem imela primerne punčke. Kar sem si močno želela, je bila punčka, ki bi ji lahko šivala oblekice in se z njo igrala, a šele po koncu vojne mi je Miklavž ugodil. Do tedaj so bile moje punčke le iz lepenke in oblekice iz papirja!

Punčka, ki jo je Valentina ‚podedovala‘ od sestrice Jasne.

Kakor bi bila jaz rada imela punčko, kateri bi lahko šivala oblekice, tako si je hčerka Valentina kasneje želela punčko z dolgimi lasmi, da bi jo lahko česala. In želja se ji je kmalu tudi izpolnila, ko je od sestrične Jasne, podedovala priručno punčko živomodrih oči z dolgimi črnimi lasmi, ki jih je po volji spletała v kite ali drugače uštimala. In jaz sem ji skvačkala rumeno oblekico in škorenjčke, zato da se dostojno predstavi.

Valentina je že zdavnaj odšla od doma, ko sem jaz leta 2012 ponudila omenjeno punčko muzeju igrač v Nürnbergu, kjer je pa niso sprejeli, ker še ni dovolj stara za muzej. So pa z veseljem vključili v zbirko starodavnih avtomobilov Mercedesov model *Schuko-RADIO 5000*, ki ga je Peter hranil še iz otroštva, ker je nekaj posebnega. Naviti ga je treba s posebnim ključkom in avtek vozi sem in tja po mizi, ne da bi padel na tla. Opremljen je namreč s posebnim kolescem, ki po potrebi spremeni avtku smer. Nekoč se je pa le zgodilo, da ga ni bilo mogoče pravilno upravljati. A oče, ki je bil tehnično izredno sposoben, je ugotovil, da je os kolesca zrabljena, in ne da bi se dolgo pomišljal, jo je popravil – mojstrsko, kot je po sedemdesetih letih ugotovil restavrator in kustos nürnberškega Muzeja igrač.

Avtek ima dodatno še carillon, ki igra marš iz Aïde, ko ga naviješ. To je bilo za Muzej še posebno zanimivo, ker so že razpolagali z istim modelom, a v verziji za nemški trg, kot priča bavarska melodija. Bili so naravnost navdušeni, tako da so me zaprosili za kratek intervju, ki so ga nato vključili v sobotno oddajo *Zwischen Spessart und Karwendel* na tretji televizijski mreži. (To je posebna bavarska oddaja, kot bi za nas lahko bila *Od Trbiža do Jadrana*.)

Še preden sem začela hoditi v šolo, ne vem sicer točno, kdaj, sem dobila majhno harmoniko. Zdelo se mi je imenitno, čeprav sploh nisem znala nanjo igrati. Kako leto kasneje pa, verjetno za rojstni dan, sem prejela večjo in rada bi se bila naučila pravilno igrati. A ko smo se pozanimali, če bi bilo to mogoče, nam je bilo rečeno, da bi morala harmonika imeti najmanj šestindevetdeset basov – moja jih je imela le štiriindvajset – in naj se raje posvetim klavirju. Morala sem pa še nekoliko potrpeti, preden smo našli ugodno ponudbo iz druge roke.

Očitno pa je moje nepotesheno zanimanje za harmoniko še vedno nekje tlelo, če sem ob šolskem izletu leta 1950 izrabila priliko, da se z izposojenim

Zgoraj: Petrov avtek, ki zdaj bogati Muzej igrač v Nürnbergu.

Levo spodaj: prstan s petrubelskim cekinom

Med šolskim izletom na Lago di Cavazzo leta 1950: stoje Gianna Rolih, Mirella Urdih, Magda Svetina, pred njimi Nerina Drašič in Elvi Miklavc.

glasbilom vsaj fotografiram. In še danes se sama sebi čudim, da sem si kako leto kasneje v poletni koloniji Dobrodelnega društva v Devinu upala celo spremljati s harmoniko nekatere pesmi, ki so jih deklice zapele pri zaključni prireditvi.

Od prvega obhajila so mi ostali samo spomini, o katerih pišem na drugem mestu. Za birmo sem pa le prejela darilo: od tete Milke, ki mi je bila za botro, dve tanki zlati zapestnici, s katerih je visel cekin, ki ga je oče po prvi svetovni vojni kot edini spomin prinesel domov iz dvoletnega ujetništva na Krimu. Kasneje sem si z njim dala narediti prstan, ki ga nosim ob posebnih prilikah, saj je simbol tolikernih dogajanj.

Zapestno uro, ki naj bi bila klasično darilo ob birmi, mi je pa obljubil stric Miro, mamin najstarejši brat, sicer zidar po poklicu, ki je z ženo, Istranko, imel v zakupu gostilno na Elizejskih poljanah, kamor smo se kakšno nedeljo vozili s tramvajem številka 9 skozi celo mesto, kot da bi šli na izlet. In skoraj vsaki krat je obnovil svojo obljubo. Žal pa je umrl, preden jo je utegnil izpolniti. Kmalu po njegovi smrti je teta Ana, njegova vdova, ki je bila tudi ena mojih krstnih boter, prišla k nam domov – mislim, da je bil to prvi in edini krat – in mi prinesla v dar tisto uro, ki mi jo je bil stric tolikokrat obljubil!

Kar me je seveda tudi mikalo, je bilo kolo. Voziti sem se naučila v Ljudskem vrtu, kjer jih je bilo mogoče najeti. Romanina, sošolka iz prvih treh razredov, ki je stanovala na začetku Brandežije, je pa imela lastno kolo, s katerim se je skupaj s starši vozila na izlete. Njena starša sta bila bolj nizke postave, zato sem se jaz pri desetih-enajstih letih lahko vozila s kolesom njene mame, če so le malo znižali sedlo. Sv. Ivan je bil takrat še vedno bolj vas kot predmestje, se pravi brez prometa, z izjemo tramvaja. Zato sva se vozili po Ulici San Cilino navzdol do umobolnice in se vračali po drevoredu Sanzio. Njena mama naju je na oknu, ki je gledalo na Ulico San Cilino, pričakovala, da se vrneva. In nisva nikoli imeli najmanjšega problema.

Šele veliko kasneje, se pravi, ko sta najina otroka imela že vsak svoje kolo, sva si z možem privoščila tudi midva vsak svojega, zato da smo se koncem tedna lahko vozili vsi skupaj v bližnjo okolico Erlangena nabirat gozdne jagode in maline, borovnice ali gobe.

(se nadaljuje)

Bog igra z železniškimi tiri klavir

Novela je prejela drugo nagrado za prozo na 44. literarnem natečaju revije Mladika

Primož Vresnik

Vzdušje teh sanj je bilo tako zelo sorodno vzdušju prve svetovne vojne v dvajsetem stoletju. Fronta je bobnela v hribovju. Tik pred vojno je muzej narodnih umetnosti naročil ponaredek antičnega kipa, ki bi stal ob sredozemskem drevesu. Drevo je samoraslo stalo v parku muzeja. Nič ni lepšega kakor šumeča fontana v parku, kakšen secesijski kupido in mogočna drevesa, ki bodo desetletja metala senco na muzej. Kip so naročili v mediteranski rokodelski delavnici, v kateri so umetniško pretanjeno klesali kipe. Izdelovali prepričljive ponaredke starih mojstrov. Kiparji delavnice so vedeli, da bodo dela njihovih rok stala v parkih grajskih pristav, dvorcev in premožnih hiš. Dragocene ponaredke bodo kupovali tisti, ki imajo denar in jim veliko pomeni antična lepota. Ponaredek enega primerka Apolona so z vsemi ustreznimi papirji spravili na tovorni vlak; prav tako niso pozabili na rdeč napis na lesenih deskah zaboja, da pošiljka zahteva skrajno pazljivo ravnanje. A človeška vojna pozablja na pazljivo ravnanje in tankočutnost. Vojna spreminja predznake v družbi in tako je bilo tudi v tem primeru. Tovorni vlak nenadoma postane potniški in obratno. Vlak, ki je vozil kip, je vozil tudi vojake na fronto. Pri prvem sunkovitem zaviranju vlaka je odpahnilo stranico zaboja. Vojaki sosednjega vagona so si ogledali prizor. Nenadoma se je stranica snela in skozi priprto režo vrat vagona poletela na svobodo. V bežečo pokrajino. Apolon se je razgaljen pokazal. Pri vojakih je to izzvalo obešenjaški smeh in mastne, robate opazke glede na kamnito moško lepoto, ki se je brez kančka tkanine razkazovala v velikem zaboju. Brez ene stranice zaboja je bil kip nenadoma izpostavljen in odprt za poškodbe. Mediteranska egejska lepota je izzvala tudi nekaj nelagodja pri nekaterih vojakih. Še posebej pri

tistih, ki so si z ležernim življenjem v srednjih letih nabrali kilograme. Odklonilno so gledali na kamnitega lepotca, ki ni imel pivskega trebuha in tudi drugih okroglin ne. Bil je začetek vojne. Prave mere kamnitega moškega telesa so bile graja za vse tiste, ki so se zapustili. Debel vojak z dvojnimi podbradkom, ki ga je poziv za fronto doletel kot strela z jasnega, se je sovražno obračal v smeri drugega vagona. Želel si je, da bi se ta kip razletel na kose. In potem bi ob koncu vojne, za domačo mizo, pripovedoval, kako je Apolona doletel žalosten konec. Kako je grški lepoteč, kljub nadzemeljski lepoti, izklesan iz kamna, padel in končal v kosih. Na tovornem vlaku. On, ki je bil lepši od kateregakoli živega vojaka. Velike večine mediteranski kip ni zanimal. Imeli so samo eno željo, da bi se živi in zdravi vrnili s fronte. Čimprej! Za umetnostno zgodovino v teh trenutkih nihče ni maral. Za to pošiljko lepote sredi vojne vihre ni bilo niti najmanjšega posluha. In če bi kip res padel na tla in se razletel, bi železničarji, zadolženi za pošto, morali to sami ugotoviti, saj je bila vojska preveč zaposlena sama s seboj. Molčeči, zaskrbljeni obrazi so gledali predse. Večina je bila z mislimi doma. Dom je postajal najtoplejša beseda v tem osornem mrazu. Cigarete so se prižigale ena za drugo in bolj ko se je vlak vzpenjal v hribovje, temačnejše je bilo v vagonih in bolj so žarele cigarete. Trepetale so, kakor živčna energija v hribovskem zraku. Žarel je žarilni obok v peči pokončnega kotla lokomotive in njegova razbeljenost je bila v tem gostem hribovskem mraku resnično peklenško žareča. Občasno so se zaslišali oddaljeni strelji. Blag pogled Apolona je govoril, da je bil narejen v nekem drugem času in z drugim namenom. Ni spadal sem. A po drugi strani je bil najboljši kritik človeški neprištevnosti, ki ni več prepoznavala

lepote. S svojo milino in dražestnostjo je kip govoril, da naj človek živi za večje ustvarjalne, estetske in etične cilje in da naj se ne razoseblja v umazanih igrah moči človeka nad človekom. Pomenljive so bile te sanje z Apolonom, kipom lepote. Sanjal jih je človek, ko je svet ponovno pošteno iztiril. Parna piščalka z zvonilom je na posled oddala nekaj zvočnih signalov; preden je lokomotiva gorskega vlaka, s svojo prenatrpano kompozicijo, prispela v gorsko, obmejno mesto. Na okrajno postajo. Parni tok se je sprožil in predirno je zvonila parna piščalka. V hribovju je to nenadoma izzvalo eksplozijo dinamita. Če bi bil mir, bi človek pomislil, da v gorah gradijo cesto in da si z močjo in pomočjo dinamita utirajo pot skozi težko prehodno sotesko. A to je bil odziv sovražne nasprotujoče si vojske. »Bog igra tam zgoraj z železniškimi tračnicami klavir, tam zgoraj je vse odvisno od njegove milosti, od sedaj naprej je vožnja resnično tvegana«, je dejal eden izmed železničarjev oficirju, ki je na postaji iskal pojasnila in dodatne informacije. Tako pri nadrejenih kakor pri civilnem prebivalstvu. In domačini vedo precej več kot tujci, kako je, če se svetovna politika znajde na lokalni železniški proggi. Politika zelenih miz se je dokončno preselila v zelenje gora. Med navadno prebivalstvo. Izstopil pa je tudi Apolon. Uslužbenca narodnega muzeja sta ga postavila pred vlakovno kompozicijo, na prosto, na postajni prod, kar je izzvalo salve smeha in vzklike. Vojska se je za trenutek sprostila, ko je razgaljen Apolon kazal svoje čare. Vojaki so se smejali, kakor da bi bili na smejalnem plinu; nekaj nezdravega, prisiljenega in histeričnega je bilo v njihovem smehu. To ni bil spontan smeh. To je bil smeh strahu. Velik zaboj, v katerem je stal kip, je med vožnjo razpadel. Karton, ki je služil za varovalo med vožnjo, se je med vožnjo strgal do konca. Močni sunki vetra so ga počasi, a vztrajno raztrgovali in strgali do konca.

Rdeč napis je skupaj z odtrgano stranico zgrmel v eno izmed globeli, pod železniškimi tiri. Napis, ki je pozival k pazljivemu ravnanju, so zagnili listi podrastja. Uslužbenca sta si ogledala kip lepote. Dim se je dotaknil njegove deviške beline. Smrdel je po premogu in gorski vlagi. Začetek vojne je umazal umetnostni eksponat in ni bilo nobenega ušesa, ki bi prisluhnilo reklamaciji narodnega muzeja. Dostavni

papirji so prav tako izšumeli v mogočni zeleni dolini, v trenutku, ko je stranica odletela. Prejemnica, pobotnica in računovodski papirji, kakor sta čekovni izrehek in temeljnica za knjiženje so pristali v krošnjah mogočnih dreves. Ob poti na fronto. Apolon je bil edini potnik, ki je izstopil in so ga pričakovali. Postaja je bila mrzla in hladna. Same uradne osebe na njej. Nobene žene, ki bi s pogledom čustvovala z možmi, ki so odhajali na fronto. Izročeni so silam, ki z njimi nikakor niso prijazne, še manj domače. Ponaredek kipa so spravili na dvorišče narodnega muzeja. Muzej je bil čez mesec dni spremenjen v bolnišnico. Kipi, ki so stali izven muzeja, so nenadoma povezovali vrvice za sušenje perila. Krvavo rumene madeže je najtežje prati. Na hodnikih muzeja je dišalo po pralnem milu, lizolu in ostalih sanitetnih kemikalijah. Apolona je marsikateri ranjenec objel, da bi si ohladil svojo vročo strelno rano. Nič bolj ne ohladi pregretega človeškega telesa, kakor mrzli kamen. Direktor muzeja pogosto teka po hodnikih in išče pojasnila. Oficirji odkimavajo in ga ne poslušajo, ko vročično nekaj dopoveduje ali poskuša vprašati. »Sedaj ni čas za umetnost,« ga je odslovil sanitetni polkovnik, ko se je pojavil na vratih, z nekim drugim namenom. Z namenom, da odredi popis zdravil, ki so, in tistih, katerih zaloge so pošle. Zaradi slednjih se je tudi odločil za ta nesrečen popis. Apolon je s svojim blagim nasmeškom, v tihoti muzejskega dvorišča, še naprej kritiziral vojno. Nekateri ranjeni vojaki so to došli. »Čas je pozabil na lepoto in lepo vedenje,« je preprosto pripomnil nekdanji tovarniški delavec, ki ni rad govoril. Če pa je kaj povedal, potem je povedal s težo in zdravo mero. Gledal je Egejčana, kako zre onkraj tega prostaškega časa, zre tja, kjer se porajata smisel in lepota. Gleda čase civilizacije in kulture. »Mar nismo s tem kipom potovali skupaj?« je vprašal tisti debeli mož, ki ga je kipova izklesanost spravljala v zadrego. Sedaj sta se kip in mož srečevala v predverju muzeja. Da, to je bil debel mož, ki je sovražno pogledoval proti Apolonu, ko se je vlak dvigoval na fronto. Sedaj, ko je bil brez roke, v bolnišnici, v zaledju fronte, mu je bil kip egejske lepote manj sovražen. Lepih časov, ki so razvajali in prispevali k debelosti, porejenosti ni bilo več. Možev podbradek je skopnel. Vojaška suknja na njem je ohlapno visela, kakor da bi poljsko strašilo nosilo suknjo

in ne človek. Dobival je mere, s katerimi se je ponašal kip. Njuna pogleda se nista srečala, ker je kip gledal nekam onkraj. Mož je bil venomer zamišljen. Tam, kjer je bila nekoč cela roka, se je zaraščal štrcelj kosti in kože. Duševno se je pripravljaj na srečanje z ženo. Noče pomilovalnih pogledov. Lesena vrata ograje domače hiše bo tako odrinil samo z eno roko. Zelo rada zaskočijo in kljubujejo pritisku; moral bo z vso težo telesa pritisniti. Z eno samo roko si bo pomagal ... Noben mož ne bo popravil domačih vrat, razen njega. Sicer pa so možje sedaj na fronti. Vidi otroke v svoji vasi. Igrajo se zamišljeno in resno, tiste resne igre na peskovniku. Čaka odpustnico – podpis višjega oficirja na zdravstvenem listu. Že pri zajtrku sprašuje, če je gospod višji oficir podpisal odpustnico. »Ne še, ne še,« mu zatrjuje medicinska sestra, ki po obleki sodeč spominja na nuno. Apolon je s svojimi udi pomagal pri sušenju perila. Še posebej prikladni sta bili njegovi rameni. Moker tekstil se je na pokončnih ramenih kipa lepo sušil. Prav tako so bile na rokah pritrjene vrvce za obešanje perila. Ranjenim vojakom se je kip lepote sčasoma priljubil, zaradi nespremenjenega blagega vedenja, zaradi klasične lepote, ki je bila eno samo zanikanje prostaških vojnih časov. In zaradi uporabne vrednosti: lepo oblikovan kamen je imenitno sušil vojaško perilo. Časov udobja ni bilo več. Nastopili so časi negotovosti. Možje so bili iztrgani iz domačih okolij. Zares so si želeli samo eno, da bi odšli domov.

Ni jih več zanimal razplet igre za zeleno mizo. To ni bilo njihovo sovraštvo. To je bilo umetno sovraštvo. Bile so res slabe sanje. Kakor, da bi človek popil zvarek cvetov svinjske dušice, zdrsnil v težek narkotičen sen, kjer se močvare veselja srečajo z osebno mlakužo prividov v lobanji. In sanje so bile podobne zemeljskim podobam prve svetovne vojne. In bilo je tiste dni, ko je muzej, improvizirano bolnišnico, v zaledju fronte, obiskal feldmaršal. Feldmaršal je bil dostopen mož. Navadni vojaki so čutili njegov naravni magnetizem in mož je možem pojasnjeval, da je v danih razmerah tudi sam nepomembna drobtina. Drobttina, ki jo lahko vojna vihra odpihne vsak čas. Ne ve, kdaj se bo vojna končala. Na vprašanje: ali do božiča?! Ni vedel zatrdnega odgovora. Vojake je mirila njegova navzočnost in

pripravljenost, da preprostim ranjenim vojakom govori preprosto. Direktor muzeja je potrkal tudi na njegova vrata. Vrata so se odprla. »Gospod direktor, verjetno poznate tisto misel, da ko zatrobenta vojaška trobenta, je vsa pamet v ukazih in vojaških glasbilih, zlasti v bobnu. Ne morem vam prav pomagati. Muzej so spremenili v bolnico, po vojni bo to dejstvo muzeju samo v čast. Odredba o spremenjenem statusu muzeja je samo začasna, ne skrbite. Čas po vojni bo spet postavil stvari na stare tire.« Tako je govoril feldmaršal in gledal na razburjenega direktorja skozi dioptrijo levega monokla. Direktorja blagi odgovor visokega oficirja ni ravno pomiril. Pred dnevi je videl zanj nedopustne prizore. Antični kip Apolon po novem suši vojaške nogavice. Sanitetnemu polkovniku je včeraj našteval mednarodne novele in zakone o zaščiti kulturne dediščine, zaščiti gradiva in ravnanju s staro kulturo in umetnostjo, v posebnih kritičnih razmerah, kot so naravne katastrofe in vojna. Polkovnik se je naposlušal topov in človeški glas je bil zanj kakor brenčanje nadležnega insekta. Še posebej, če se je kdo jezil in mu s povišanim tonom govoril.

V boljšem primeru pa je slišal človeški glas, kot blagoglasno enakomerno kapljanje. Polkovnik je bil slaboslišen. Direktor muzeja ni dosegel pri njem ničesar. Polkovnik je z muzejskim pohištvom, knjigami in zvezanimi kupi kartonastih map zatesnjeval police oken. Njegov ukrep bi preprečil, da bi v primeru granatnih eksplozij zemlja z ruševinami ne padala na sredo muzejskih soban. Direktor muzeja pri feldmaršalu prav tako ni dosegel ničesar. Bile so res slabe sanje. Tiste dni je direktor muzeja sanjal moreče in dramatične sanje. Najprej se mu je pred zatisnjenimi vekami zarisala gorska pokrajina. Potem pa je videl tračnice. Skozi železniški tir je šel zvok. Prediren zvok, zaradi katerega se je spečemu direktorju skrčila in stisnila čeljust. Skrajno neprijeten zvok je šel skozi njegov život. Sedaj je videl tračnice sredi gorske pokrajine. Sam je stal sredi tirov, zvezan in ničesar ni mogel. Moj bog, sedel je na železniških tirih. Zvezan na lesenem stolu je nepremaknjeno sedel sredi tirov in poslušal zvok prihajajočega vlaka. Z leve strani je pristopil sanitetni polkovnik in z glasom vaške starešine vpil: »Ničesar se ne da storiti.

Vse smo naredili, nihče nas ne posluša, mi smo samo mali ljudje. Od vseh vrst ljudi najbolj nedolžni.« Z enako vdanostjo v usodo je z desne strani pristopil feldmaršal: »Res, ničesar se ne da narediti. Naredili smo vse in veliko, ampak nihče nas ne posluša, mi smo samo mali ljudje. Ampak vi, direktor muzeja, imate pred seboj tako rekoč vse, saj ste ponovno stari petnajst let, vse je pred vami ...« Feldmaršal se je razživel in postajal vse bolj poskočen in razigran. Na neki točki te histerične veselosti je starček zajokal. Gorski vlak na premog je spešil in prihajal. Njegovi obrisi so se v oddaljenem ovinku že videli, prav tako sta se dvigovali para in dim. Direktor muzeja je čutil svojih petnajst let in dejstvo, da bi lahko imel vse pred seboj, če bi se skupaj s stolom zvrnil v globel pod progo. Stal je sredi gorske pokrajine, na prometni točki, sredi tirov in resnično čutil mladost, ki je že prešla. Bil je fant, rosno mlad in vidno vznemirjen uzrl lokomotivo. Leden znoj mu je stopil na čelo. Znoj ledene groze. Lokomotiva, gromozanska železna žival je drvela proti njemu. Vlak se je nezadržno približeval. Parna piščalka z zvonilom se je oglasila tako močno opozorilno, da se je spečemu direktorju muzeja, ki je sanjal te moreče sanje, ponovno stisnila čeljust. Zahreščali so zobje, kakor da bi nekdo stopil na postajni prod. Ledeni znoj se je na njegovem obrazu razlil v številne tanke brzice, saj je bil vlak takorekoč že pred njim. Z vlakom je prišel neznosen hrup. In velika črna pika se je naredila pred očmi petnajstletnega fanta. Pika, ki je še dodatno zatemnila mračne sanje. Fant se je pognal s proge. Stol in fant sta zgrmela v podrast pod progo. Cvetni peclji arhangelike so pod progo zaplaval v zraku. Padec mladeniča je zmotil tudi puhasto porasel grm čremse v snu. Zgoraj je slišal vpitje, namenjeno prav in samo njemu: »Vse je pred teboj, mladenič, vse je pred teboj ...« Vlak je s svojo gromoglasno hitrostjo drvel naprej, žgoča rdeča sled kurilnice vlaka je predstavljala edino vidno sled, ki se vidi, ko vlaka prosto oko ne vidi več. Tako je vlak še poslednjič ozaril hribovsko temo. Ogorek odhajajočega vlaka je tako ugašal v temi. Bile so res slabe sanje. Kakor da bi direktor muzeja popil zvarek cvetov svinjske dušice, zdrsnil v težek narkotičen sen, kjer se močvare veselja srečajo z

osebno mlakužo prividov v lobanji. Apolon je v parku muzeja sušil vojaške nogavice in iz dneva v dan in pridobival na priljubljenosti. Vsi, ki so se mu kakorkoli posmehovali, so zdaj v njegovih kamnitih očeh iskali zaupanje. Odenek, da v tem trenutno razčlovečenem svetu živita lepota in resnica. Mediteranski kip je stal nad blatom in plinom, ki se je v zelenih oblakih dvigoval na frontah. In ranjeni vojaki improvizirane bolnišnice so z dušami potovali domov. Božični čas je za preproste ljudi predstavljal najslajšo misel in najslajše čustvo. V tej vojni pa je predstavljal balzam za dušo. Željo vseh želja: naj se vojna do božiča konča. »Reci, da bo vojne do božiča konec. In da bomo šli domov. Ko pridem domov, bom padel na kolena in poljubil zemljo mojega dvorišča. Smreke v bližnjem gozdu bom objemal, kakor sem nekoč objemal dekle, ko sem bil še rosen fant. In iz gostih vej smrečja bom spletel jaslice. Če se vrnem domov, bom Bogu hvaležen za vse, samo, samo, da bi zadihal domači zrak. Reci, reci, da bo vojne konec. Meseca decembra, za vselej,« tako je sosed sosedu hrepenel. Preprosti ljudje so drug drugemu greli dušo. Hrepenenja stvarnost ne okuje nikoli do konca, zakaj človeško hrepenenje živi od ene same krušne drobtine, le da je ta jedilna. Tovarniški delavec, obrtnik in kmet so si bili v tem hrepenenju enotni, zakaj duša preprostega želi samo mir in kos kruha. Nekdanja vsakdanjost in sive predmestne hiške, kakor vaške domačije so zdaj vstajale, kakor romarske postojanke. Vsa kri srca je škropila za ta življenjski cilj. Z izgubo te predvojne vsakdanjosti so se zavedali, kako so njihova srca močne korenine, čvrsto vsajena v zemljo domačih dvorišč. Čvrsto zarasle v zemlji bližnjih dvorišč, potokov in voda. Njihove duše so obletavale domače hribe in vršace. Sanitetni morfij je k tem potovanjem prispeval svoje. Kip Apolona se je v parku muzeja poslovil od vloge, ki mu jo je dodelila umetnostna zgodovina. V teh grobih vojnih časih je postal čisto uporaben – sušil je vojaški tekstil. Še posebej robce in nogavice. Po drugi strani ga je njegova vzvišena in lepa narava ločevala od minljivih političnih dni.

Sredozemska lepota je stala na celinskih tleh. V dnevih uničujoče blatne vojne.

Bilo je v češnjevem gaju

Bruna Marija Pertot

Bilo je v maju, bilo v češnjevem gaju, bilo pod eno od češenj, košato, bogato obloženo s šopki debelih, temnih, sočnih, na dolgih pecljih visečih sadežev in skozi to razkošje so lili snopi žarkov, kakor iz kristalne prizme rojenih, ker dan je bil jasen, da nikoli tako.

»Prunus avium«, naša domača češnja, utegne doseči od dvajset do petindvajset metrov višine, a to, ki nas je gostila, je večša roka zadrževala in krotila okrog pet metrov višine. Obseg krošnje? Tja do štirih metrov premera. So pa njene sestre sorodnice, višnje ali »Prunus vulgaris« in rešeljike, »Prunus mahaleb«, ki daje čebelam edinstven med, tam pod Napoleonsko cesto, veliko bolj košate in ko gredo v cvetje, enkrat v začetku aprila, je zrak prenasičen z medenimi vonjavami. Ta pa je bila prava pravcata češnja. Bili smo pod njo, na njej, v njenih vejah, poležavali v mladi travi.

Bližina drevesa je vedno nekaj osrečujočega, nekaj, kar človeka povezuje s svetom, ki je nad njim, veje pa en sam objem, ki prihaja od tistih dolgih, kot moška roka debelih, lesketajočih se nadzemnih korenin, s katerimi se tesno oklepa zemlje, in to za celo življenje. Ker to so zares vezi in nitke za vedno. Drevesu ni dano, da bi se premaknilo z mesta, tudi takrat ne, ko gre za življenje. Samo enkrat se je zgodilo pred davnimi davnimi časi, da so se drevesa premaknila z mesta, ko je pevec Orfej tako milo igral na svoj inštrument, da niso zdržala navalu čustev in so šla za njim. Potem pa nikoli več. Naj divjajo viharji in žledi, naj se bližajo plameni, človek in žival imata noge in lahko bežita, drevo pa ne. Čaka in dočaka, molče se prepušča plamenom in pade. Tudi krutosti parazita ne more

uiti. Bršljan, tako zelo lep, je za drevesa strašljiva, smrtonosna rastlina: njenih tisoč skorajda nevidnih lovk in tačk se skrivoma oklene izbrane žrtve in pije njeno limfo, njeno kri. Če ne poseže usmiljena človeška roka, žrtev propade. Mors tua, vita mea.

Maj se je iztekal, a bilo je že zelo vroče, tako rekoč že poletje.

»Je v zraku nekaj kot pomanjkanje kisika,« je ugotavljal Adam, ki so ga nenehno tlačili neznan strahovi, in se z boka preobrnil na hrbet.

»Me ne vznemirja,« je zapela deklica ob njem.

»Ah ne?«

»Še malo ne. Ali je življenje brez kisika mogoče?«

»Aha, pa smo!«

»Seveda smo. Življenje brez kisika je nemogoče tu, na našem prelepem koncu veselja, o katerem menimo, da mu ni para. Kaj pa drugje? Kaj, če je, tam, onkraj, nekje, nekaj, kar je veliko boljše od našega kisika, kar podarja živim neko drugačno, recimo brežhibno presnovo, tako, ki te ohranja v popolnem zdravju, v nepokvarljivi lepoti in ti daje sposobnost premikanja in letenja z lahkoto kresnice in s hitrostjo svetlobe? Recimo tako, ki ti daje moč vstopiti v notranjost stavbe, med svoje, skozi zaklenjena vrata?«

»Ahaha, skozi zaklenjena vrata, ahaha, leteti, ahaha,« si je Adam šel z veliko roko preko obilnega trebuha.

»Ahaha!«

»Ne, tak bi na noben način ne mogel leteti,« se je skušala rešiti mala sestrična.

»O, ti smrkavka neolikana! Pa zakaj bi moral leteti, to mi povej!«

»Neee, nisem nameravala, zares ne, mislila sem samo, da morda tam, v večnosti.«

»Sem rajši tu,« jo je Adam eksplozivno prekinil z originalno, za pri-liko prikrojeno kletvico, ki je takrat prešla v anale in stisnil sredinec in prstanec v pest, tako da sta mezinec in kazalec štrlela proti nebu, kot rogovi, ki naj ga obvarujejo pred vsako senco zla, ki bi ga iznajdljivost male coprnice utegnila preusmeriti vanj.

Od travnika se je dvignil odrešujoč smeh, ker smeha je bilo tam zares veliko, smeha brez sence zla tistega, ki te upogne v pasu in ti požene solze v oči in sprošča v človeku obrambne sile proti vsem strupom sveta, ki bi se hotel vgnezditi vanj. Teh pa je zares veliko. Sproščajo jih rastline, žival in človek. V njem jih je menda še največ. Najhujši od teh je brez dvoma beseda, tista nenapisana. Je nevidna, a bila je izrečena in kroži, kroži, menda ne umre nikoli, tako meni astrofizik Arnold Benz. Razlaga celo, da se vsaka širi v vesolje, kjer da živijo roji besed, ki jih je človeštvo izgovorilo, odkar je na zemlji. Proti vsem tem strupom torej: smeh, opazovanje kobilarja, ki je pripeljal mladiče do koritca z vodo, kjer se napivajo in, kako da ne, zorenje češenj.

Košare in košarice so se med tem polnile, napolnile in vabile. Ker vse v naravi, od travnate bilke do baoba, ima svoje sporočilo, ki se skriva v barvah, okusih in vonjavah, s katerimi privlačujejo in omamljajo ali odbijajo, se branijo in opozarjajo. Nič ni slučajno, vsaka oblika, vsaka dlačica nekaj pomenita. Sporočila so navadno zelo jasna in točna: marelica je božanska. Kaj pa češnja? Odvisno od sorte in zorenja.

Češnja nima posebnega vonja, okus je vedno zmeren, skorajda gosposki. Moč njenega sporočila je v barvi, od rumenkasto oranžne in rdeče do temno modre in vijolične. Te ne delujejo čarobno. So tudi taki, ki se za

»Prunus avium«, češnja:
Ona zadnja cveti
in prva rodi

ta sporočila sploh ne zmenijo, kvečjemu poskusijo, recimo iz radovednosti ali iz olike. In so tisti, ki jim oči zažarijo, čim slišijo oznanilo: »Češnje zorijo.« To so tisti, ki za svoje dobro počutje potrebujejo snovi in učinkovine, ki jih v tistih prvih pomladnih dneh nosi v sebi prav češnja, ona in nobena druga.

Češnja ni nikoli presladka, vedno osvežujoča, oblikuje telo, uničuje strupe, ki jih je v nas odlagala zima. Je pa njena moč tudi v lepoti, ker lepota, tista prava, je vselej osrečujoča, prinaša zdravje in sproščenost duha. Češnja

zadnja cveti in prva obrodi. V naši zemljepisni širini je ona edina med drevesi, ki nam v tem obdobju ponuja rdečo barvo, kar pomeni: »Tu notri, v teh kroglicah, dobiš likopen.« Likopen, rdeče obarvana prisotnost, je pravi obrambni zid proti zobu časa, ki načenja vse, kar se rodi na svet. Ob času zorenja je ona, češnja, edina med sadnimi drevesi, ki nam ga ponuja.

Pritekel je fantek, v levici nekaj zelenega z blestečimi vijoličastimi jagodami in že od daleč mahal z vejico.

»Ne, ne, ne, daj sem,« je dedek s spretnim skokom bil pri njem. Z eno roko je zgrabil vejico in z drugo vnuka: »Si to jedel, si dal v usta? Daj, si ali nisi,« ga je tresel.

»Ne,« je bil mali prestrašen.

»Prav zares ne?«

»Zares.«

»Pa si se s prsti dotaknil ustnic?«

»Neee, nisem!«

»Kaj je zdaj to? A je ta reč nevarna? Povej, no! Je nevarna?« so hoteli vedeti ostali.

»Toliko, kolikor je dovolj, lepo ga umij!« je fantiča porinil k mami.

»In kaj je ta reč?« so želeli vedeti.

»To je nič manj kot volčja češnja! Pri nas sicer zelo redka. Ugotoviti moram, kje jo je staknil.«

Češnja. Volčja češnja. Nevarna, v sebi ima nič koliko strupov in to v veliki količini.

Edi Žerjal razstavlja v tržaški Občinski galeriji

Magda Jevnikar

V sredo, 6. aprila, je bilo v Občinski galeriji na Velikem trgu v Trstu odprtje razstave, na kateri je tržaški umetnik Edi Žerjal predstavil svoja najnovejša dela, povezana v celoto pod skupnim naslovom **Potovanje**. O umetniku in njegovem ustvarjanju je izčrpno spregovorila likovna kritičarka in profesorica Jasna Merkù. Številne prisotne je na začetku v imenu občinske uprave pozdravila dr. Bianca Cuderi, ki je po upokojitvi Marie Masau Dan prevzela vodenje tržaških občinskih muzejev. S svojo prisotnostjo je izkazala posebno pozornost umetniku Ediju Žerjalu in naši skupnosti v celoti.

Jasna Merkù je najprej poudarila, da Edi Žerjal izhaja iz Černigojeve šole. Žerjal je imel srečo, da je umetnika spoznal že v šolskih klopih, potem pa se je pri njem še nadalje izpopolnjeval. Černigoj je znal gojiti v mladih umetnikih željo po eksperimentiranju in ta naravnost se

je pri Žerjalu ohranila vse do danes. Kot vsestranski ustvarjalec je dejaven na različnih področjih: je slikar, grafik, ilustrator, avtor vitrajev, ki krasijo razne cerkve v naših krajih, preizkusil pa se je tudi na področju gledališke scenografije, izdelal

Kaj pa ti more takale, navsezadnje za oko prijetna stvarca? Gospod Richard Willfort, izreden poznavalec rastlinskega sveta, jo postavlja med najbolj strupene rastline. Strupene so samo jagode, ne pa listi. Posledice uživanja teh stvarc so prividi, ohromelost, pomodrel obraz, zastoj srca. Črno na belem. Pomeni, da je rastlinica, ki s češnjo nima nič skupnega, razen imena, šla skozi stroge roke neutrudnih raziskovalcev, ki so ji pretuhtali dušo in telo in potrdili to, kar je bilo že znano tistim, ki so živeli z naravo in so te stvari odkrivali malo slučajno, a največkrat z opazovanjem okolja in pojavov. Človek se je od vedno šel Galileja in tudi primeri zastrupitve v preteklosti so odkrivali pravo naravo rastlin.

Strah v češnjem gaju se je kmalu polegel, saj se je fantič odlično počutil. Dobra volja in razigranost sta se polastila vseh. Iz lesene kočice je stopil pisan predpasnik in miza na kamniti ploščadi pred njo je bila v trenutku obložena in vabila.

»Kosiilo, dajmo!«

»Če ni mesa, ne bom jedel,« je Adam s težavo pobiral svojo obilno gmoto iz trave.

»Boš pač lačen. Škoda, saj se le enkrat v letu pripravijo češnjevi cmoki!«

Komaj so ga prepričali, da je pristopil in sedel k mizi.

Na pomladnem roza prtju pa: bela skleda velikanka iz porcelana, v njej pa temna gosta ➔

Edi Žerjal v galeriji na Velikem trgu

številne plakate in oblikoval razne umetniške uporabne predmete. Svoje znanje je bogatil v Trstu pri umetniku Periziju in na grafični šoli Carlo Sbisà, v Urbinu pa je obiskoval mednarodni grafični tečaj. Predvsem pa je treba poudariti, kot je povedala tudi Jasna Merku, da je Žerjal radoveden in nepomirljiv v iskanju novih izraznih poti. Ko pride do kakega odkritja, do nove tehnike ali do kombinacije različnih tehnik, se dela loti sistematično in ustvarja v ciklusih. Marsikdo se bo spomnil njegovih kraških portalov, njegovih nerazvozljivih pisav, kraških krajin in tematskih sklopov, kot je bil na primer ciklus o vodi.

Pred nekaj leti je vzljubil kolaž in tudi na najnovejši razstavi nam je predstavil kakih dvajset slik, ki jih je izdelal s tovrstno tehniko. Posluži se barvastih svilenih papirjev, a tudi, tako je bilo dano ugotoviti, časopisnih izrezkov. Na podlago jih nanaša v številnih plasteh, z dodajanjem vode pa se barve prelivajo in ustvarjajo hotene, a tudi naključne učinke. Očitno je, da je Žerjal bolj naklonjen nekaterim barvam: gotovo modri in rumeni, toda premešanje barv je presegnetljivo in raznoliko, poleg tega igra pomembno vlogo tudi dejstvo, da je svileni papir zelo tanek in s svojo prosojnostjo omogoča pravo razkošje odtenkov.

Razstava nosi naslov Potovanje. Na njej so namreč zbrana dela, ki so nastala kot odziv na umetnikova doživetja v raznih krajih po svetu. Najlaže prepoznamo nekatere znane stavbe, na primer nam bližnji devinski grad in Repentabor, ali pa nezamenljivo, s kupolami razgibano cerkev sv. Marka v Benetkah. Tu je Žerjal zanesljiv upodobitelj resničnega, nekako discipliniran in vesten. Na številnih drugih delih pa je njegov pristop svobodnejši, že na meji z abstrakcijo. V vseh primerih pa nas prevzamejo barve: te nedvomno odigrajo ključno vlogo pri vseh razstavljenih delih, so namreč žive, bleščeče, nepredvidljive, polne dinamičnosti, vznemirljive in privlačne. ■

«češnjeva omaka, v omaki veliki, okrogli cmoki, z debelo češnjo v sredini in na glavi kapico iz drobtinic, pocvrtilih v kozjem maslu. Ob skledi cimet in temno rjavi sladkor iz trsa in zraven domač liker iz višenj in nageljnovih žbic. Od mize se je dvignil mrmrajoči zbor odobravanja in hvale. In tam, na koncu mize, v edini oazi sence, ki jo je češnja metala s svojo krošnjo, pa steklenica plemenitega refoška.

»Mesa danes ne bo,« je prišlo iznad predpasnika, »iz preprostega razloga ne, ker se s to umetnino ne sklada nič na svetu. Ta jed je popolna. Adam, zares ne nameravaš niti pokusiti?«

»Ah, bom malo premislil, bom morda poskusil, tako, iz olike, no, če ni drugače, no ja.«

Adam ni veliko razmišljal, oko je odločalo zanj, a ne samo, tako zelo se je svetilo in se paslo po prelepi skledi in njeni vsebini, da ni mogel prikriti poželenja in neučakanosti. Medtem ko so ostali pešali že pri četrtem, petem cmoku, je on obdeloval že desetega.

»Česa takega pa še ne!« si je potresal cimet in polival z likerjem.

»Je še kaj smetane?« je gledal naokoli.

»Je!« se je po prtu pripeljala kupa s smetano.

»Nekaj, nekaj je v teh okusih,« je pravkar zarezal v kroglico, iz katere se pocedi rdeč sok.

»No, kaj?«

»Nekaj lepega je v teh okusih, nekaj dobrega, nekaj tolažilnega. A imate tudi vi tak občutek?«

Zasijal je pravi zbor nasmehov vseh vrst, a besede nobene.

Nazadnje se je oglasila avtorica in režiserka podviga.

»Vse pretuhtano, vse preračunano. Recept je naš. Nastal je nekoč, doma, med preprostim kuhanjem navadne češnjeve marmelade. Prišel je navdih in navdih je dar, ne smeš ga preslišati.«

Tudi kosi z mladiči so nad glavami gostov imeli svojo ptičjo gostijo. Saj je češenj bilo dovolj za vse.

»Lepo bi bilo stopiti gor do Napoleonske,« je povedal Adam, vidno zadovoljen.

»Se ne da. Steze so vse izginile, so tako zaraščene, da ne moreš ne naprej ne nazaj.«

»Da ne bi zmoget teh nekaj metrov!«

»Ni nekaj metrov in modrasi še niso umrli.«

»Bomo videli,« je vstal in se odpravil v hrib.

Bil je popolnoma preroben, popoldanska vročina ga ni odvrnila od sklepa, da se po tolikih letih in s tistimi kilogrami vrne na steze svojega otroštva, ne steze, o katerih ni verjel, da jih resnično ni več.

Popoldan je bil vroč in, ko je bila družina že resno vznemirjena, potem, ko se je sonce s svojimi nikdar enakimi scenariji potapljalo v morje, se je prikazal s šopkom divjih nageljnov, ki so bili dokaz, da se je resnično dokopal do tja gor.

»Pa kako si se prerinil skozi tisto zaraščenost?«

»Sam ne bi vedel, pa sem se. Ko bi imel s sabo škarje in kakšen cepin! Pa saj ne bi bilo tako nemogoče urediti vsaj eno teh nekdanjih stez. Škoda, zares!«

Od Miramara je potegnil maestral in prijetno ohladil večer. Nekdo je namignil na pospravljanje in odhod.

»Prav zdaj, ko je najlepše! Ostanimo tu! Je preveč lepo!«

Zares je bilo lepo. Poleg morja tam spodaj in jader in igre barv in senc, so se oglasili še slavčki in v bližini je zalajal srnjak. Prihaja, da se napije, točno ve, da mu je na gornjem travniku ljubeča roka nalila v vedro sveže vode. Adam je legal v travo.

»Jaz ostanem,« je naznanil. Prižgal je cigareto in potegnil. A zazdela se mu je grenka, neznosna in jo je ugasnil. Da ni bolan? Ne ne. Že dolgo se ni počutil tako kot zdaj, v tej travi, s tisto ptičjo družino nad glavo, z golimi podplati, priplepljenimi na hrstel, ki v mraku še dolgo izžareva toploto sonca in uravnava naš pokvarjeni življenjski tok.

Z nočjo so prišle zvezde na nebo, predvsem tiste iz poletnih kombinacij, iz Laboda, Orla in Lyre in, ker lune ni bilo, se je pokazala še Rimska cesta, široka, mlečno obarvana, veličastna.

Da ni tam, v tistih meglicah zares kaj takega, kako je že povedala mala coprница? Nekaj boljšega od našega kisika, ki ti da leteti z lahkoto kresnice in hitrostjo svetlobe?

»Kju,« je reklo v neposredni bližini.

Bil je mali čukec Brinko. Ni mu bilo prav, da ni sam kot po navadi.

Kuhar stopi h gostu, ki ga je malo pred tem natak ar postregel s segedin golažem.

»Lepo prosim, če hitro pojedste golaž.«
»Zakaj pa to?« se začudi gost.
»Ravnokar je prišel v inšpekcijo sanitarni inšpektor.«

Kriminalist zaslišuje osumljenca.

»Vaše ime?«
»Josip Broz Tito.«
»Ne imejte me za norca! Povejte vaše pravo ime! Ni mi do heca z vami!«
»Wolfgang Amadeus Mozart!«
»V redu. In zapomnite si: mene je težko pretentati!«

Kuhar vpraša vajenca:

»Ali veš, kako se skuha voda?«
»Seveda! Naliješ vodo v lonec, daš vanjo malo masla, postaviš na štedilnik in kuhaš!«
»In zakaj daš maslo v vodo?« se začudi kuhar.
»Zato, da se voda ne prismodi!«

Natak ar v večji restavraciji stopi v kuhinjo in išče enega od kuharjev. Končno ga najde v manjšem prostoru poleg kuhinje, ob sebi pa je imel ogromen kup na koščke narezanih žemelj.
»Ja, kaj pa počneš?« ga je presenečeno vprašal.
»Želim speči pecivo, pa v receptu piše: 'Nareži tri dni stare žemlje.' No, jaz jih režem šele dva dni!«

Otroci morajo v šoli napisati prosti spis z naslovom »Jaz sem direktor«. Vsi pišejo, le Janezek gleda okoli sebe. Učiteljica ga vpraša: »Janezek, kaj pa je narobe, zakaj ne pišeš?«
Janezek: »Čakam na tajnico!«

Dve miški se sprehajata in kar naenkrat se najdeta pred debelim mačkom. Ena od mišk besno zalaja, zato maček stisne rep med noge in pobegne. Miška se obrne k svoji prijateljici in reče: »Ali si videla, kako prav mi je prišlo znanje tujih jezikov?«

V tovarniški kantini se je mlad uslužbenec pritoževal nad preveč zapečenim zrezkom.

»Dragi gospodič,« je rekel kuhar, »jaz sem zrezke pekel že, ko so vas še dojili.«
»In zakaj jih servirate šele sedaj?«

»Je res, da ste sosedu v okno vrgli velik kamen?«

»Res je, toda moram vam povedati, gospod sodnik, da je bilo sosedovo igranje na trobento res nevzdržno!«
»Pa obžalujete svoje dejanje?«
»Seveda, saj se je skozi razbito okno trobenta še bolj slišala!«

Soseda vrstnih hiš se srečata.

»Koliko tapet ste kupili, ko ste tapecirali hodnik?«
»Deset.«
Čez nekaj dni se zopet srečata.
»Ko sem tapeciral svoj hodnik mi je ostalo sedem tapet!«
»Meni tudi.«

LISTNICA UREDNIŠTVA

Zaradi obilice gradiva in kljub povečanemu obsegu številke smo morali nekaj prispevkov odložiti za prihodnjo številko. Avtorjem in bralcem se opravičujemo.

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, Ul. Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307
uprava@mladika.com
redakcija@mladika.com
www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z.o.z.

Registrirana pri trgovinski zbornici v Trstu dne 21.4.1999 pod številko 114276.

Član USPI (Zveze italijanskega periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193 dne 6.4.1957
ISSN 1124 - 657X

Tisk: Grafika Soča d.o.o. - Nova Gorica

Izhajanje revije podpirata Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu in Dežela FJK.

UREDNIŠKI ODBOR

Marij Maver (odgovorni urednik),
David Bandelj, Andrej Černic,
Erika Jazbar, Ivo Jevnikar,
Saša Martelanc, Sergij Pahor,
Mitja Petaros, Anka Peterlin,
Nadia Roncelli, Matjaž Rustja,
Tomaž Simčič, Breda Susič,
Jernej Šček in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE

Lojzka Bratuž, Silvija Callin,
Jadranka Cergol, Peter Černic,
Marija Češut, Danilo Čotar,
Liljana Filipčič,
Diomira Fabjan Bajc,
Lučka Kremžar De Luisa,
Peter Močnik, Milan Nemač,
Adrijan Pahor, Bruna Pertot,
Ivan Peterlin, Alojz Rebula,
Peter Rustja, Marko Tavčar,
Zora Tavčar, Evelina Umek,
Neva Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike stane 4,00 €.

Celoletna naročnina za Italijo in druge države 30,00 €;

po letalski pošti:
Evropa 50,00 €,
Amerika 60,00 €,
Avstralija 65,00 €.

Plačilo s poštnim tekočim računom 11131331 - Mladika - Trst.

Na banki: Zadrúžna kraška banka - Banca di Credito Cooperativo del Carso (IBAN: IT58 5089 2802 2010 1000 0016 916; SWIFT: CCRTIT2TV00).

Založba MLADIK
priporoča v branje

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIZNICA

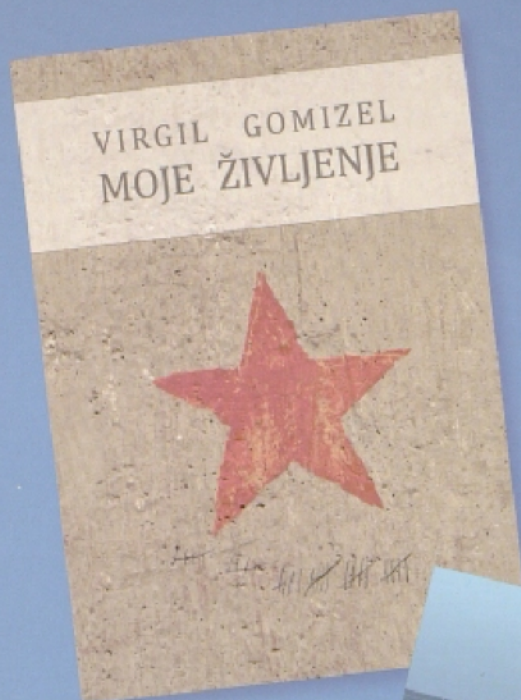
č 67

II 117 986 2016

920161309,3/4

COBISS

❖ ZALOŽBA MLADIKA ❖

Ul. Donizetti 3, 34133 Trst, Italija

tel. +39 040 3480818 • fax +39 040 633307

uprava@mladika.com • redakcija@mladika.com

www.mladika.com